

Българска народна банка

ГОДИШЕН ОТЧЕТ
2008

130 YEARS
ГОДИНИ БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА
BULGARIAN NATIONAL BANK

BANQUE NATIONALE DE BULGARIE

Българска народна банка

ГОДИШЕН ОТЧЕТ • 2008

Издание на Българската народна банка
1000 София, пл. „Княз Александър I“ № 1
Телефон: 9145/1271, 1906, 1033
Телекс: 24090, 24091
Факс: 980 2425, 980 6493
Печат: Полиграфична база на БНБ

© Българска народна банка, 2009

ISSN 1313-0633

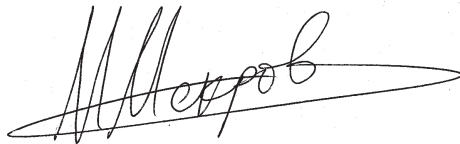
Материалите и информацията, публикувани в Годишния отчет на БНБ за 2008 г., могат да се ползват без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

Интернет страница: www.bnb.bg

Художественото оформление на корицата е разработено въз основа на банкнотата с номинал 5000 лв., емисия 1938 г., с гравюра на сградата на БНБ.

Уважаеми господин Председател на Народното събрание,
уважаеми госпожи и господа народни представители,

В съответствие с член 1, алинея 2 и член 51 от Закона за
Българската народна банка ви представям Годишния отчет на
Българската народна банка за 2008 година.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Искров', written in a cursive style with a long horizontal stroke extending to the right.

Иван Искров
Управител
на Българската народна банка

Управителен съвет на БНБ

Седнали, от ляво на дясно: Цветан Манчев, Иван Искров, Румен Симеонов, Димитър Костов.
Прави, от ляво на дясно: Олег Недялков, Пенка Кратунова, Стати Статев

Управителен съвет

Иван Искров

Управител

Цветан Манчев

Подуправител
управление „Емисионно“

Димитър Костов

Подуправител
управления „Банково“ и „Фискални услуги“

Румен Симеонов

Подуправител
управление „Банков надзор“

Пенка Кратунова*

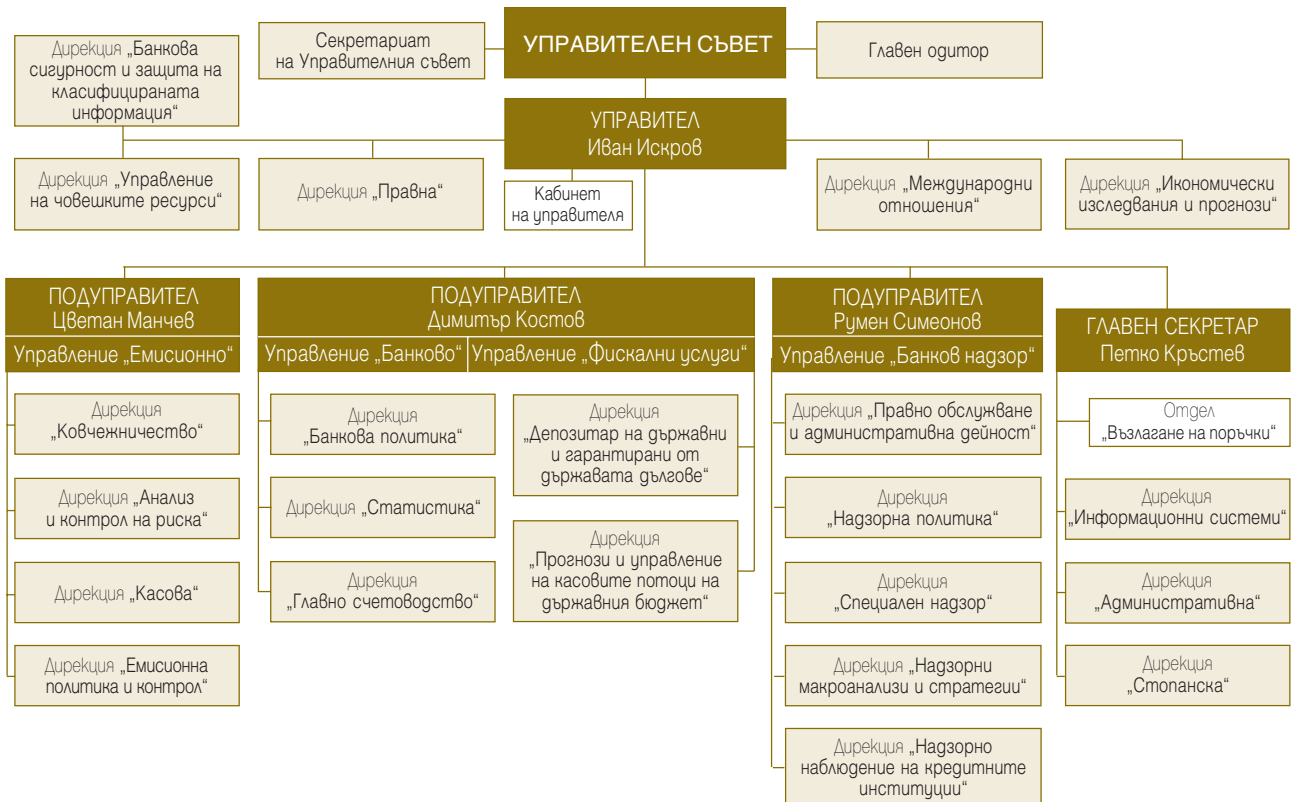
Стати Статев

Олег Недялков

* Пенка Кратунова е член на Управителния съвет на БНБ от 12 юни 2008 г. До 11 юни 2008 г. член на Управителния съвет е Николай Неновски.

Организационна структура на БНБ

(към 1 януари 2009 г.)

Съдържание

Резюме	9
I. Икономическо развитие през 2008 г.	14
1. Международна среда	14
2. Икономиката на България	17
II. Брутни международни валутни резерви	27
1. Размер и структура на брутните международни валутни резерви	27
2. Риск и доходност на брутните международни валутни резерви	29
III. Платежни системи	36
1. Система за брутен сетълмент в реално време РИНГС	37
2. Промени в нормативната уредба	38
3. Развитие на платежните системи	38
4. Надзор върху платежните системи	39
IV. Резерви на банките в БНБ	40
V. Наличнопарично обращение	42
VI. Поддържане стабилността на банковата система	46
1. Оценка на състоянието на банковата система	46
2. Спазване на изискванията за благоразумие в банковата дейност	53
3. Дейност на банковия надзор	54
VII. Централен кредитен регистър	59
VIII. Фискален агент и официален депозитар на държавата	61
IX. Международни отношения и участие в ЕСЦБ	65
X. Статистическа дейност	70
XI. Изследователска дейност	72
XII. Информационна инфраструктура	74
XIII. Управление на човешките ресурси	78
XIV. Управление на собствеността	81
XV. Вътрешен одит	82
XVI. Изпълнение на бюджета на БНБ	84
1. Разходи за издръжка на БНБ	84
2. Инвестиционна програма	86
XVII. Консолидиран финансов отчет на БНБ към 31 декември 2008 г.	89
По-важни решения на Управителния съвет на БНБ	125
Приложения (диск)	

Абревиатури

АББ	Асоциация на банките в България
АД	акционерно дружество
АДСИЦ	акционерно дружество със специална инвестиционна цел
АДЦК	система за провеждане на аукциони за продажба и обратно изкупуване на ДЦК
АС РОУД	Автоматизирана система за регистриране и обслужване на външния дълг
АТБ	Асоциация на търговските банки
БВП	брутен вътрешен продукт
БДС	брутна добавена стойност
БИСЕРА	Банкова интегрирана система за електронни разплащания
БМР	Банка за международни разплащания, Базел, Швейцария
БНБ	Българска народна банка
БОРИКА	Банкова организация за разплащания с използване на карти
б.т.	базисна точка
БТК	Българска телекомуникационна компания
БФБ	Българска фондова борса
ДАС	данък върху добавената стойност
ДМА	дълготрайни материални активи
ДФИ	други финансови институции
ДЦК	държавни ценни книжа
ЕБВР	Европейска банка за възстановяване и развитие
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕК	Европейска комисия
Екофин	Съвет на министрите по финансовите и икономическите въпроси на държавите – членки на ЕС
ЕС	Европейски съюз
ЕСРОТ	Електронна система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК
ЕСЦБ	Европейска система на централните банки
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЗБНБ	Закон за БНБ
ЗДБРБ	Закон за държавния бюджет на Република България
ЗКИ	Закон за кредитните институции
ЗМР	задължителни минимални резерви
ЗППЕПИГС	Закон за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи
ЗУНК	Закон за уреждане на необслужваните кредити, договорени до 31 декември 1990 г.
ИОБФР	Система за информационно обслужване на бюджета и фискалния резерв
ИТ	информационни технологии
КРМСФО	Комитет за разяснения на международните стандарти за финансова отчетност
КФН	Комисия за финансов надзор
ЛИБОР	лондонски межубанков лихвен процент
МБТР	Международна банка за търговия и развитие
МВФ	Международен валутен фонд
МОТ	Международна организация по труда
МСС	Международни счетоводни стандарти
МСФО	Международни стандарти за финансова отчетност
МФ	Министерство на финансите
МФИ	международни финансови институции
НСИ	Национален статистически институт
НТООД	нетърговски организации, обслужващи домакинствата
НФИ	небанкови финансови институции
НЦА	Национален център за анализ
ОЛП	основен лихвен процент
ПОС	устройство за търговия на дребно с кредитни карти (<i>point of sale, point of service</i>)
РОЗ	Регистър на особените залози
СБ	Световна банка
СДЦК	Електронна система от сметки за сетълмент на безналични ДЦК
СЕПА	Единна зона за плащания в евро
СОФ	социалноосигурителни фондове
СПТ	специални права на тираж
УС	Управителен съвет
ХИПЦ	хармонизиран индекс на потребителските цени
ЦД	Централен депозитар
ЦКР	Централен кредитен регистър
ЦРБ	централен републикански бюджет
щ.г.	щатски долар
щ.г./б	щатски долари за барел
CAMELOS	система за надзорна оценка и рейтинг на банките
CIF	<i>Cost, Insurance, Freight</i>
EUR	евро
FLIRBs	облигации с първоначално намалени лихви (<i>Front-Loaded Interest Reduction Bonds</i>)
FOB	<i>Free on Board</i>
GBP	британска лира
IABs	облигации за неплатени лихви (<i>Interest Arrears Bonds</i>)
JPY	японска йена
USD	щатски долар

Резюме

През 2008 г. българската икономика се развиваше в условията на продължаващо бързо влошаване на международната конюнктура. Сътресенията на международните финансови пазари, започнали с кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ, се развиха в най-дълбоката и бързо разширяваща се системна криза, наблюдавана за последните сто години. Финансовите затруднения на водещи транснационални инвестиционни банки и фондове през 2008 г. напълно разрушиха доверието между финансовите институции, а фалитът на „Леман Брадърс“ през септември на практика парализира международните финансови пазари. Нарушеното функциониране на пазарите и затягането на кредитната дейност от страна на банките се пренесоха върху динамиката на реалния сектор. През последното тримесечие глобалната финансова криза се превърна в глобална икономическа криза, а спадът в икономическата активност в развитите страни по своя обхват и мащаб се определя като най-сериозният след Голямата депресия през 30-те години на XX век.

Предприетите от правителствата на развитите страни още през октомври мащабни програми за рекапитализация на банки с финансови затруднения и за защита на депозитите, както и мерките на водещите централни банки за осигуряване на ликвидност, включително безпрецедентното координирано понижаване на лихвените им проценти през октомври, постигнаха ограничен ефект. Международните финансови пазари останаха нестабилни, банките продължиха да затягат условията и стандартите за кредитиране и кредитната дейност в глобален мащаб се сви чувствително. Намаляващата склонност на инвеститорите да поемат риск и ликвидните затруднения започнаха да се отразяват върху притока на капитали към нововъзникващите пазари, където се наблюдава силно понижаване в цените на акциите и повишаване на спредовете по частния и публичния дълг. В някои страни затрудненията в привличането на външно финансиране доведоха до значителна обезценка на националните им валути и наложиха сключване на споразумения с МВФ и други международни институции за оказване на финансова подкрепа.

Европейската централна банка за последните три месеца на 2008 г. понижи репо-лихвата си с общо 225 б.т. (до ниво 2.50% в края на годината) и предприе извънредни мерки за осигуряване на достатъчно ликвидност на банките, като временно разшири списъка на приеманите от нея обезпечения, започна да предлага неограничено по обем рефинансиране по операциите в евро и щатски долари във всички матуритети и при фиксиран процент и временно стесни коридора на постоянните улеснения за финансовите институции. Целта на тези мерки бе да се подобри ликвидността на банките в еврозоната и да се намалят колебанията на лихвените проценти в съответните пазарни сегменти.

Европейската комисия в края на ноември 2008 г. предложи специален План за възстановяване на икономиките на държавите – членки на ЕС, в който стабилизирането на банковата система се определя като първа и най-важна стъпка за преодоляване на икономическия спад и за стимулиране на бързо и устойчиво възстановяване. В плана се посочва, че по-голямата част от финансовата подкрепа в страните-членки трябва да се насочи именно към банковия сектор, за да се възстанови доверието в него, да се нормализира кредитната дейност на банките и да се гарантира, че понижението на лихвените проценти на централните банки се прехвърля върху лихвите по кредитите. Само в условията на стабилизиране на банковата система е възможно да се реализират краткосрочните мерки за стимулиране на търсенето и създаването на работни места, както и програмите за инвестиции с цел повишаване на производителността и пости-

гане на устойчив растеж в дългосрочен план, предвидени в Плана за възстановяване. Като част от пакета краткосрочни мерки е и предоставянето на фискален стимул за икономиките на ЕС в размер на 1.5% от БВП. За да се постигне търсеният ефект на фискалните мерки, те могат да бъдат различни в отделните страни-членки в зависимост от фискалната им позиция. Онези страни, които са използвали периода на икономически растеж, за да постигнат устойчивост на фискалната си позиция и да подобрят конкурентоспособността си, имат повече възможности за противодействие на отрицателните ефекти на глобалната криза върху националните им икономики.

БНБ чрез управителя си, който е член на Генералния съвет на Европейската централна банка (ЕЦБ) и участва в неформалните срещи на министрите на икономиката и финансите (Съвета Екофин), се включва в дискусиите, свързани с развитието на глобалната криза и мерките за противодействие в рамките на ЕС. България се присъедини към решението на държавите – членки на ЕС, за защита на депозитите, като с промените в Закона за гарантиране на влоговете в банките размерът на гаранцията се увеличи от 40 хил. лв. на 100 хил. лв. Правителството прие три пакета от мерки за противодействие на кризата, финансовите ресурси за които бяха включени в Закона за държавния бюджет за 2009 г. БНБ прие промени в Наредба № 21 за задължителните минимални резерви, които банките поддържат при централната банка, с цел да улесни банките, опериращи в страната, при управление на ликвидността. Мерките и на правителството, и на централната банка съответстват на общите решения в рамките на ЕС, но са специфични в зависимост от конкретните нужди на икономиката на страната.

През 2008 г. българската икономика отбеляза относително висок темп на растеж от 6%, като по-съществено забавяне беше отчетено през четвъртото тримесечие, когато БВП нарасна с 3.5% на годишна база. Запази се тенденцията от предходната година инвестициите в основен капитал да имат най-голям принос в икономическия растеж. Потреблението на домакинствата нарастваше със сравнително високи темпове до третото тримесечие в условията на бързо растящи заплати и благоприятни кредитни условия. През четвъртото тримесечие обаче настъпи съществено забавяне в потреблението на домакинствата, като то се увеличи в реално изражение с 1.5% на годишна база. Приносът на външнотърговското салдо в изменението на БВП остана отрицателен през 2008 г., но се подобри в сравнение с предходната година. Инфлацията през 2008 г. се забави до 7.2%, като най-висок принос в изменението на ценовото равнище имаха услугите.

В условията на нарастваща несигурност, свиващо се външно търсене и понижаващи се международни цени от средата на годината износьт и вносьт на страната ни започнаха да забавят годишния си растеж и през четвъртото тримесечие беше отчетен спад спрямо съответното тримесечие на 2007 г. Неблагоприятната международна конюнктура засегна основно преработващата промишленост, където износьт има висок дял в общите продажби. Въпреки влошените условия на международните финансови пазари местните стопански субекти запазиха достъпа си до външен финансов ресурс. Предварителните данни за преките чуждестранни инвестиции показват, че те се запазват относително високи, като осигуряват покритие на дефицита по текущата и капиталовата сметка на платежния баланс от около 74%. Общият приток на финансови ресурси по платежния баланс надвиши дефицита по текущата и капиталовата сметка, в резултат на което продължи нарастването на международните валутни резерви.

Ключова роля за поддържането на макроикономическата стабилност в страната играе механизмът на паричния съвет, съгласно който паричните задължения на БНБ имат пълно покритие с валутни резерви и централната банка е длъжна да купува и да продава евро срещу левове по фиксирания в закона валутен курс на лева към еврото. Предимствата на паричния съвет като режим на парична политика са особено видими в условията на настоящата финансова

криза. Фиксираният валутен курс представлява силна номинална котва и гарантира сигурност по отношение на нивото на валутния курс. Плаващите валутни курсове на някои държави – членки на ЕС, претърпяха значителна обезценка през 2008 г. и допринесоха за влошаване на вътрешната им конюнктура. В подкрепа на стабилността на паричния режим у нас са разумната фискална политика и строгата политика на банков надзор, които в периода на висок икономически растеж осигуриха натрупването на значителни финансови резерви на страната.

Запазването на паричния съвет до включването на България в еврозоната при съществуващия валутен курс е приоритет за БНБ, който се споделя от парламента, правителството и широката общественост. Същевременно централната банка си запазва възможността да използва активно инструментите, с които разполага, за да въздейства върху финансовата система с цел смекчаване на негативните ефекти от кризата.

Политиката на БНБ през последните няколко години се провеждаше в условията на силен икономически растеж и високи темпове на нарастване на банковите кредити за неправителствения сектор. Мерките, които централната банка предприемаше с цел да ограничи растежа на кредита и свързаните с него рискове за финансовата стабилност, имаха подчертан антицикличен характер. Като продължение на провежданата антициклична политика и при настъпилите промени във външната среда през октомври 2008 г. Управителният съвет на БНБ прие изменение и допълнение на Наредба № 21 за задължителните минимални резерви, които банките поддържат при централната банка, съгласно които за резервни активи на банките се признават 50% от касовите им наличности. В допълнение, с цел да се улесни достъпът на банките до наличностите им в БНБ, бяха приети промени в методиката за изчисляване на наказателните лихви при неизпълнение на разпоредбите на Наредба № 21. През ноември беше взето решение за намаляване на нормата на задължителните минимални резерви (ЗМР), както следва: считано от 1 декември нормата на ЗМР спада от 12% на 10% върху всички привлечени средства, а от 1 януари 2009 г. банките дължат 5% върху привлечените средства от нерезиденти и 0% върху привлечените средства от централния и местните бюджети. С тези решения беше освободена значителна ликвидност, като общият ефект от промените в регулацията се оценява на около 3 млрд. лв. Целта на промените бе да бъдат улеснени банките при управление на ликвидността си при наблюдаваната неефективност във функционирането на международните финансови пазари. Освобождаването на ликвидност на банките не води автоматично до повишаване на нивата на кредитиране – кредитната дейност зависи, от една страна, от търсенето на банков заем от населението и фирмите, и от друга страна, от оценката на риска по тези заеми от страна на банките.

Българската народна банка регулира и осъществява надзор върху дейността на банките в страната с оглед поддържане стабилността на банковата система и защита интересите на вложителите. Изминалата година бе период, характеризиращ се с нарастваща интензивност на надзорната дейност, насочена към усъвършенстване на надзорната регулаторна рамка, на инструментариума за ефективен надзор над отделните кредитни институции, засилване на ангажиментите на БНБ по линия на надзорното сътрудничество в рамките на ЕС. Това бе както резултат от динамиката на процесите на международните финансови пазари и въздействията на глобалната финансова и икономическа криза, така и израз на стремежа за изпреварващи действия с цел съхраняване на акумулираните финансови ресурси в банковата система и допълнително укрепване на нейните фундаменти. В тази изключително динамично изменяща се среда действията, които банковият надзор у нас предприема, осигуряват устойчивостта на банковата ни система към отрицателното въздействие на глобалната икономическа криза.

През юни МВФ и Световната банка извършиха оценка на финансовата стабилност на системата в рамките на периодично провежданата във всички стра-

ни, акционери на МВФ, Програма за оценка на финансовия сектор (*FSAP*). Обект на оценка бе чувствителността на банковата и финансовата система към различни видове риск. За целта бе разработен и приложен съвместно с кредитните институции у нас модел на стрес тест, включващ различни макросценарии за развитие на икономиката и оценка на чувствителността на отделните банки и системата като цяло при всеки един от тях. Заключението в оценката е, че банковата система е стабилна, добре капитализирана, с добра ликвидност и висока рентабилност. При сценарий на значително влошаване на условията за бизнес и в ситуация на икономическа криза промяната в качеството на кредитите остава приемлива и балансът на системата се запазва. Друг аспект на извършената оценка е по отношение на качеството на надзорните системи и съответствието им с основните принципи на Банката за международни разплащания (БМР) за ефективен банков надзор и повишаване надеждността на финансовите системи. Бе дадена добра оценка на състоянието на регулаторната рамка и капацитета на банковия надзор да посреща предизвикателствата на бързо променящата се среда.

През 2008 г. банките поддържаха добро качество на своите активи, като предприемаха своевременно действия за класификация на риска и за обезценка на кредитите в случаите, когато това се налагаше. В края на декември 2008 г. нивото на просрочените и класифицираните по други причини експозиции в брутните активи на банковата система е сравнително ниско (3.96%), но през втората половина на годината се ускори динамиката на нарастване на просрочените и класифицираните по други причини експозиции, което би могло да се отрази върху увеличаване на тежестта на класифицираните вземания с по-висока степен на риск. В края на 2008 г. дялът на необслужваните рискови експозиции (кредити и вземания с просрочие над 90 дни) е 2.42% (при 2.05% в края на 2007 г.), но темпът на нарастването им спрямо 2007 г. е с 59% по-висок от растежа на кредитния портфейл на системата. Натрупаните в банковата система провизи гарантират 114% покритие на необслужваните кредити и осигуряват значителен капацитет на системата за поемане на шокове благодарение на по-строгите изисквания на българския банков надзор към политиката на банките по отношение на нормата на счетоводна обезценка и критериите за класификация на кредитите и вземанията.

В края на декември 2008 г. банковата система отчита печалба в размер на 1374 млн. лв. (с 223 млн. лв. по-висока от тази за 2007 г.). Въпреки този висок резултат за годината по тримесечия се наблюдава устойчива тенденция към забавяне на растежа на финансовия резултат, най-вече през четвъртото тримесечие, когато растящата цена на пасивите доведе до свиване на нетния марж до 4.91%. В края на 2008 г. възвръщаемостта на средните активи (*ROA*) за банковата система у нас достигна 2.12%, с 25 б.т. по-ниска от тази за декември 2007 г. Възвръщаемостта на капитала (*ROE*) отбелязва също лек спад, най-вече през четвъртото тримесечие на 2008 г., но върху този показател влияние оказва нарастването на капитала (за 2008 г. с 1.7 млрд. лв.). Към декември е отчетена положителна динамика при адекватността на капитала – нивото от 14.93% в края на 2008 г. отразява изпреварващия растеж на капиталовата база спрямо този на капиталовите изисквания.

Управлението на брутните международни валутни резерви се извършва в съответствие с изискванията и ограниченията на Закона за Българската народна банка (ЗБНБ) и с възможностите, които предлагат международните финансови пазари. Пазарната стойност на брутните международни валутни резерви към края на 2008 г. достигна 12 738 млн. евро, което спрямо края на 2007 г. представлява нарастване със 789 млн. евро, или 6.59%. През първите три тримесечия на годината брутните международни валутни резерви на БНБ нарастваха устойчиво, докато през четвъртото тримесечие, поради намалението на задължителните минимални резерви на банките в БНБ и разходите на правителството в края на годината, брутните международни валутни резерви спаднаха от 14.7 млрд. ев-

ро в края на септември до 12.7 млрд. евро в края на декември 2008 г. При управлението на брунтните международни валутни резерви, поради несигурността и растящия риск на международните финансови пазари, БНБ запази и през 2008 г. ограничението за максимална дюрация на активите в евро до 0.5 години. При наложените ограничения и възможностите, които предлагат международните финансови пазари, доходът от инвестиции на международните резерви за годината достигна 612.56 млн. евро (годишна доходност от 4.47%).

През 2008 г. БНБ продължи да прилага мерки за подобряване на организацията и ефективността при изпълнение на своите функции и задължения. В края на април успешно приключи прехвърлянето на дейностите по приемане, предаване и обработка на ценни пратки с банкноти и монети по обявена стойност, получени от банките, към „Дружество за касови услуги“ АД. Част от персонала на БНБ премина на работа в новото дружество. В резултат на тези промени Управителният съвет намали числеността на персонала от 1007 на 963 щатни бройки. Модернизацията на информационната инфраструктура на банката бе приоритет в усилията за осигуряване на по-добра организация и ефективност на дейностите. През годината успешно приключи и бе внедрен проектът за новата „Основна банкова информационна система“, бе завършена системата за отчетане, контрол и управление на движението на наличните пари в БНБ, технологично бе обновена системата на „Централния кредитен регистър“, както и системите, обслужващи търговията с гържавни ценни книжа. Целта на инвестициите в обновяване и модернизирание на информационната инфраструктура е осигуряване на безотказност и висока сигурност на системите. В рамките на двегодишния туининг-проект на БНБ и консорциум на централните банки на Франция, Нидерландия и Италия, ръководен от френската централна банка, който успешно приключи през 2008 г., бе осъществен значителен напредък по подготовката на БНБ за членството ѝ в Евросистемата в области като платежни системи, статистика, счетоводство, изследвания и прогнози, наблюдение на финансовите пазари, управление на касовите наличности, управление на риска. БНБ усъвършенства действащите системи и структури и повиши капацитета на служителите си съгласно изискванията на членството в Европейската система на централните банки (ЕСЦБ) и в съответствие с най-добрите практики.

Важно международно събитие през годината беше срещата в София на управителите на централните банки на Албания, България, Босна и Херцеговина, Кипър, Гърция, Македония, Черна гора, Румъния, Сърбия и ръководителите на банковите агенции на Федерацията на Босна и Херцеговина и Република Сръбска. Срещата, състояла се на 3 октомври 2008 г. по покана на управителя на БНБ, се проведе в рамките на многостранния Меморандум за разбирателство, който има за цел по-нататъшното укрепване сътрудничеството в областта на банковия надзор в Югоизточна Европа и поддържането на финансовата стабилност в региона.

БНБ разширява сътрудничеството си с други централни банки чрез осигуряване на техническа помощ и обмяна на опит. През 2008 г. бяха проведени срещи с експерти от централната банка и Министерството на финансите на Босна и Херцеговина в областта на прогнозиране и анализ на фискалната политика; продължи сътрудничеството с албанската централна банка по въпроси на банковата сигурност, информационните системи, платежните системи и надзора върху тях. Активно сътрудничество се реализира с централните банки в рамките на Клуба на гуверньорите от Черноморския регион. Като партньор на френската, нидерландската и италианската централна банка в проекти за техническа помощ на централни банки извън ЕСЦБ, финансирани от Европейския съюз и ръководени от Европейската централна банка, БНБ започна изпълнението на деветмесечна програма за националната банка на Сърбия в областта на защитата на потребителите на финансови услуги и участва в тригодишната програма за сътрудничество с централната банка на Египет в сферата на банковия надзор и приважането му в съответствие с принципите на *Базел II*.

I. Икономическо развитие през 2008 г.

1. Международна среда

През 2008 г. кризата на финансовите пазари, зародила се в средата на 2007 г. в САЩ като криза на пазара на високорискови ипотечни кредити, продължи да се развива, разширява и задълбочава и се превърна в глобална финансова криза. Финансовите затруднения на някои водещи транснационални инвестиционни банки и фондове напълно разрушиха доверието между участниците на финансовите пазари. Обемът на междубанковите трансакции драстично спадна, банките значително затегнаха стандартите и условията за отпускане на кредити. Силен шок върху пазарите оказа фалитът на „Леман Брадърс“ през септември, след което през последното тримесечие на годината глобалната финансова криза се превърна в глобална икономическа криза. Към декември 2008 г. световното промишлено производство се сви с близо 10%, а обемите на световната търговия спаднаха със 7%. Някои от индустриално развитите страни навлязоха в рецесия. Кризата се прехвърли към развиващите се страни, чийто износ през четвъртото тримесечие на годината значително се сви. В края на 2008 г. конюнктурните индикатори рязко спаднаха, отразявайки негативните тенденции в икономическата активност.

Основни макроикономически показатели (средногодишен темп на изменение)

(%)

	Растеж			Инфлация			Безработица		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2006	2007	2008
ЕС (27)	3.2	2.9	0.9	2.3	2.4	3.7	8.2	7.1	7.0
Еврозона (15)	3.0	2.6	0.7	2.2	2.1	3.3	8.3	7.4	7.5
Новоприсъединили се страни (9)	6.6	6.2	3.9	3.3	4.2	6.3	10.1	7.7	6.5
САЩ	2.8	2.0	1.1	3.2	2.9	3.8	4.6	4.6	5.8
Япония	2.1	2.4	-0.7	0.2	0.1	1.4	4.1	3.9	4.0
Китай	11.6	13.0	9.0	1.5	4.8	5.9	4.1	4.0	

Забележка: Инфлацията в новоприсъединилите се страни е изчислена чрез претеглянето на хармонизираните индекси на потребителските цени (ХИПЦ) за отделните страни, като са ползвани теглата на страните в ХИПЦ на ЕС-27.

Източници: Евростат, *Bureau of Labor Statistics*, *Bureau of Economic Analysis*, Статистическа служба на Япония, Национална статистическа служба на Китай, изчисления на БНБ.

Растежът на реалния БВП в еврозоната през 2008 г. се забави до 0.7% на годишна база. Данните по страни показват, че рецесията в Германия е започнала още през юни. Националното бюро за икономически изследвания¹ официално съобщи за рецесия в САЩ от началото на 2008 г. Въпреки че за годината като цяло икономическият растеж на САЩ е положителен, през второто шестмесечие реалният темп бе вече отрицателен.

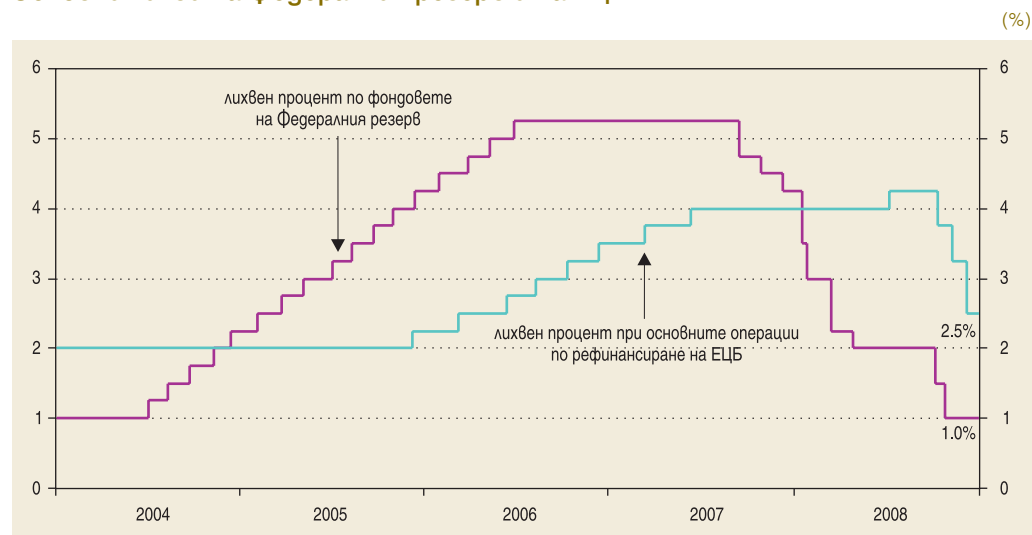
В глобален мащаб инфлацията достигна високо ниво през първата половина на 2008 г., обусловено от високите цени на горивата и храните, след което през втората половина на годината и особено през четвъртото тримесечие бързо започна да се понижава. Всеобщото забавяне на икономическия растеж намали търсенето на основни суровини и горива, а поради по-благоприятните агрометеорологични условия през годината (в сравнение с 2007 г.) предлагането на храни нарасна. Средномесечната инфлация в еврозоната през периода бе

¹ *Determination of the December 2007 Peak in Economic Activity*, National Bureau of Economic Research (NBER), 11 December 2008.

3.3%, забавяйки се към декември до 1.6% на годишна база, а тази в САЩ бе съответно 3.8% (0.1% на годишна база към декември). Цената на суровия петрол тип „Брент“ спадна през декември 2008 г. до около 40 щ.д. за барел, което бе със 70% по-ниско от стойностите, достигнати през юли. Аналогична бе тенденцията и при цените на храните, където поскъпването от 22% през първата половина на годината бе последвано от спад с близо 35% през втората ѝ половина. В резултат от свиването на промишленото производство и строителството през второто полугодие цените на металите се понижиха с 38% спрямо юли.

Централните банки реагираха агресивно на бързото забавяне на икономическия растеж и понижението на инфлацията, като намалиха съществено референтните си лихви. Развитие на глобалната финансова криза наложи използването на различни инструменти за интервенциране. Освен стандартните операции за предоставяне на ликвидност на паричните пазари централните банки въведоха допълнителни програми, насочени към преустановяване спада на цените на финансовите активи. Правителствата спешно приеха пакети от фискални мерки за рекапитализация на банките с финансови затруднения. С цел възстановяване на доверието в банковата система беше взето решение да се повиши равнището на гарантираните от държавата депозити до 50 000 евро, като отделни страни разшириха обхвата на гаранциите, включвайки банковите задължения, различни от депозити.

Основни лихви на Федералния резерв и на ЕЦБ

Източници: ЕЦБ, Система на Федералния резерв.

В края на ноември 2008 г. Европейската комисия предложи специален План за възстановяване на икономиките на държавите – членки на ЕС, в който стабилизирането на банковата система се определя като първа и най-важна стъпка за преодоляването на икономическия спад и за стимулиране на бързо и устойчиво възстановяване. В плана се посочва, че по-голямата част от финансовата подкрепа в страните-членки трябва да се насочи именно към банковия сектор, за да се възстанови доверието в него, да се нормализира кредитната дейност на банките и да се гарантира, че понижението на лихвените проценти на централните банки се прехвърля върху лихвите по кредитите. Само в условията на стабилизиране на банковата система е възможно да се реализират краткосрочните мерки за стимулиране на търсенето и за създаване на работни места, както и програмите за инвестиции с цел повишаване на производителността и постигане на устойчив растеж в дългосрочен план, предвидени в Плана за възстановяване. Като част от пакета краткосрочни мерки е и предоставянето на фискален стимул за икономиките на ЕС в размер на 1.5% от БВП. За да се постигне търсеният ефект на фискалните мерки, те могат да бъдат различни в

отделните страни-членки в зависимост от фискалната им позиция. Онези страни, които са използвали периода на икономически растеж, за да постигнат устойчивост на фискалната си позиция и да подобрят конкурентоспособността си, имат повече възможности за противодействие на отрицателните ефекти на глобалната криза върху националните им икономики.

Паричната политика на ЕЦБ през 2008 г. претърпя съществени промени. Годината започна с лихвено равнище при основните операции по рефинансиране от 4.0% (съответно 5.0% по пределното кредитно улеснение и 3.0% по депозитното улеснение). През юли ЕЦБ повиши лихвения процент при основните операции по рефинансиране с 25 б.т. (до 4.25%). Това равнище бе запазено до края на третото тримесечие. В резултат от развиващите се негативни тенденции през четвъртото тримесечие на годината ЕЦБ предприе серия от значителни понижения на лихвения процент при основните си операции. Първата стъпка на понижение бе предприета през октомври съгласувано със Системата на Федералния резерв и други водещи централни банки, които едновременно понижиха референтните лихвени проценти със стъпки от 50 и повече базисни точки. За по-малко от два месеца ЕЦБ намали (с натрупване) референтната лихва с общо 175 б.т. и в края на 2008 г. тя достигна равнище от 2.50%.² В отговор на засилващите се неравновесия на финансовите пазари и все по-големите очаквания за спад на икономическата активност Федералният резерв предприе по-агресивно понижение на референтния лихвен процент в сравнение с ЕЦБ, което кумулативно за периода възлезе на 400 б.т., като лихвата по федералните фондове спадна от 4.25% в началото на годината до 0–0.25% в края ѝ.³

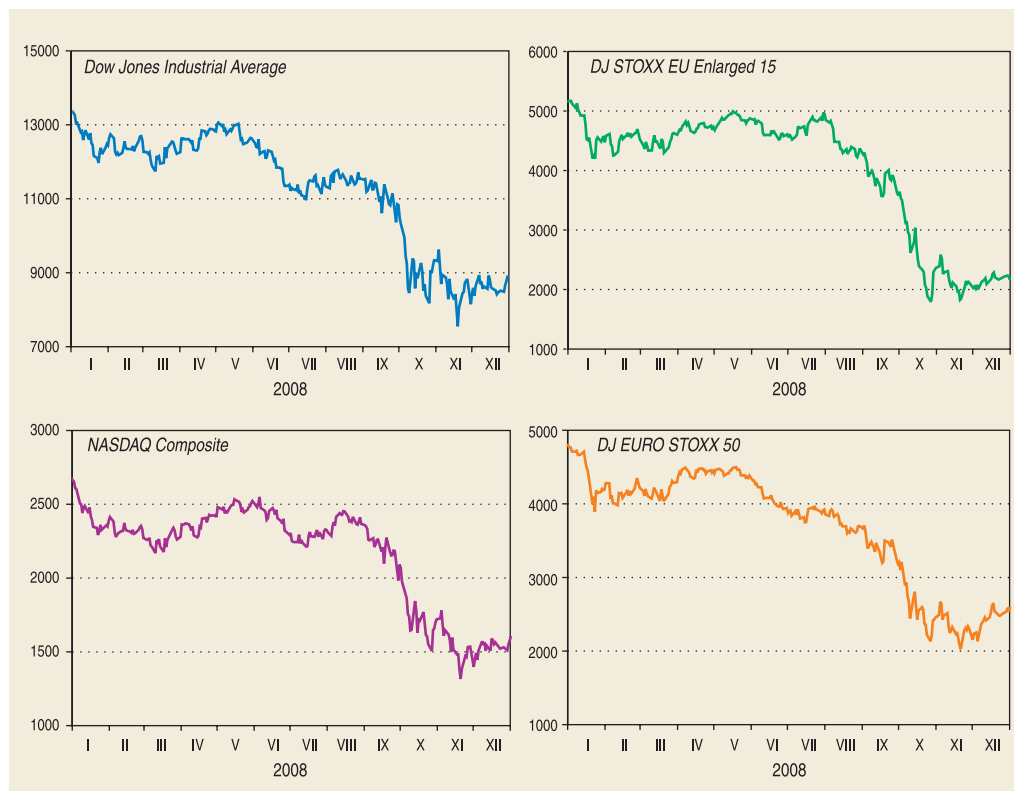
Стабилизирането на финансовите пазари стана най-важният приоритет в решенията на Комитета по операции на открития пазар на Системата на Федералния резерв след фалита на инвестиционната банка „Леман Брадърс“.⁴ От този момент съществена част от финансовите пазари остана парализирана в резултат от нежеланието за поемане на риск. Опасността от разрастване на кризата в цялата финансова система бе реална и това наложи Федералният резерв да въведе редица нови оперативни програми. Една част от тях целят подобряване на ликвидността на банките, а друга част – стабилизиране на цените на определена група активи чрез насочване на ликвидност пряко към конкретни пазарни сегменти. Трета част от предприетите операции трябваше целенасочено да снижат лихвените проценти по ипотечните заеми с оглед подобряване на условията на финансиране за крайните кредитополучатели и смекчаване на рисковете за икономиката.

² В началото на 2009 г. (през януари и март) ЕЦБ кумулативно понижи лихвата при основните си операции по рефинансиране със 100 б.т. до ниво от 1.5% (съответно 2.5% е лихвата по пределното кредитно улеснение и 0.5% по депозитното улеснение).

³ Решение на Комитета по операции на открития пазар от 16 декември 2008 г.

⁴ За повече информация относно политиката на ЕЦБ, Системата на Федералния резерв и други централни банки и влиянието ѝ върху международните финансови пазари виж раздел II.

Основни борсови индекси

Източници: Dow Jones, STOXX, NASDAQ.

През 2008 г. фондовите пазари регистрираха едни от най-големите загуби в историята си. Значителни колебания се наблюдаваха през февруари – март и юли – август, но най-вече през ноември. Факторите за това бяха свързани с кризата на пазара на високорискови ипотечни кредити в САЩ и с преоценката на рисковете в глобален мащаб. В Европа индексите *Dow Jones EURO STOXX 50* и *Dow Jones STOXX EU Enlarged 15* се понижиха съответно с 49.0% и 58.8%, а в САЩ *NASDAQ Composite* и *Dow Jones Industrial* спаднаха съответно с 42.7% и 35.9%. Най-силно поевтиняха акциите на компаниите от финансовия сектор и промишлеността, чиито книжа се обезценяха с над 50% спрямо 2007 г.

2. Икономиката на България

У нас растежът на реалния БВП за 2008 г. остана сравнително висок – средно 6% спрямо предходната година.⁵ През първото полугодие реалният растеж достигна 7%, но от третото тримесечие започнаха да се наблюдават тенденции към забавяне на темповете в отделни сектори в икономиката. През четвъртото тримесечие, когато глобалната финансова криза остро засегна реалния сектор във всички страни, у нас също се прояви нейното отрицателно влияние върху икономическата активност и на годишна база темпът на растеж на реалния брутен вътрешен продукт се забави до 3.5%.

⁵ Подробен анализ на развитието на българската икономика и външната среда е представен в тримесечната публикация на БНБ *Икономически преглед* (виж интернет страницата на БНБ, раздел *Публикации*).

Растеж на реалния БВП по компоненти на разходите

(%)

	2007		2008	
	растеж	принос	растеж	принос
БВП	6.2	6.2	6.0	6.0
Крайно потребление	4.9	4.2	3.9	3.3
Потребление на домакинствата	5.3	3.7	4.9	3.3
Крайни потребителски разходи на правителството	2.7	0.2	1.9	0.1
Колективно потребление	3.4	0.3	-1.4	-0.1
Брутно образуване на основен капитал	21.7	5.6	20.4	6.1
Физическо изменение на запасите	20.4	1.2	-15.2	-1.1
Салдо (износ – внос)	26.1	-4.9	10.6	-2.3

Източник: НСИ.

Реален растеж на brutната добавена стойност

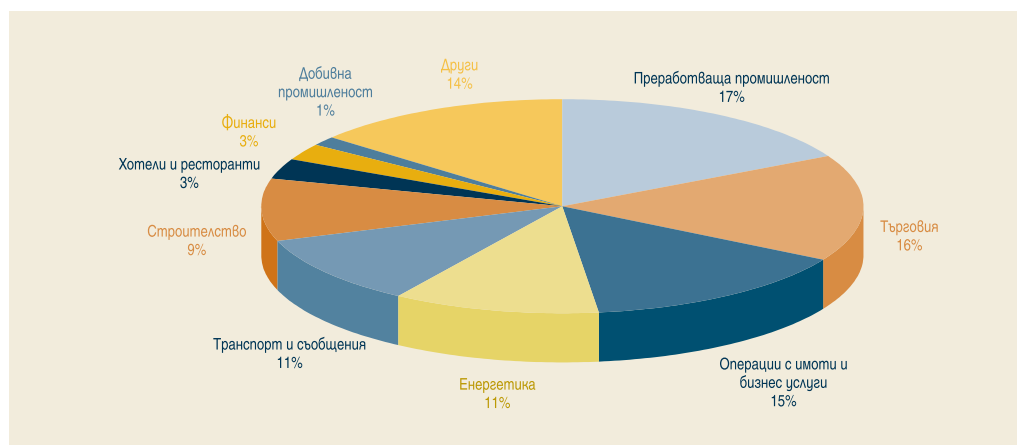
(%)

	2007		2008	
	прираст	принос	прираст	принос
Прираст на brutната добавена стойност	6.3	6.3	6.1	6.1
Селско и горско стопанство	-29.7	-2.5	24.6	1.5
Промисленост	14.0	4.3	3.0	1.0
Услуги	7.5	4.5	5.9	3.6

Източник: НСИ.

Запази се тенденцията от последните години инвестициите в основен капитал да имат най-голям принос за растежа на БВП. Процесът на обновяване на производствените мощности е характерен за всички сектори на икономиката.

Структура на разходите за придобиване на ДМА по икономически дейности за 2008 г.

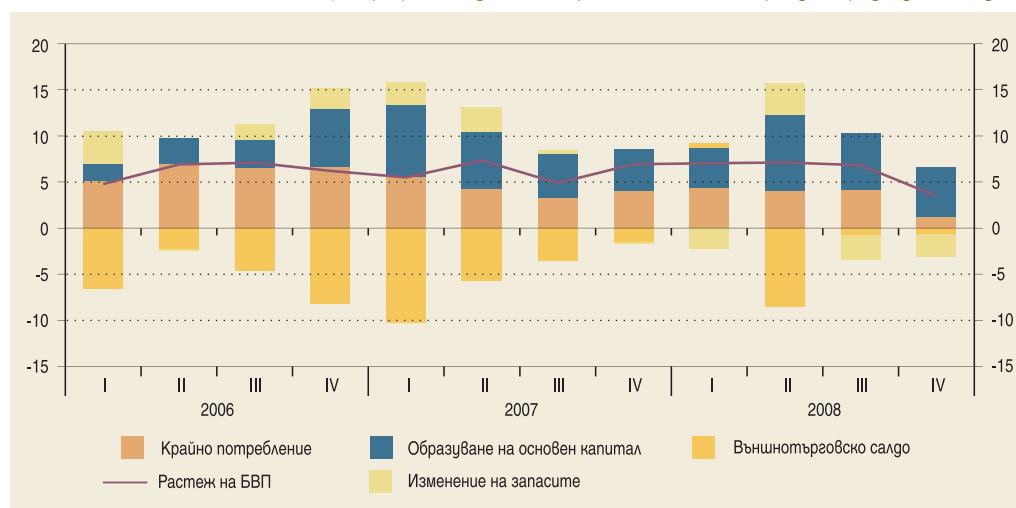

Източник: НСИ.

Крайното потребление на домакинствата нарасна с 4.9% през 2008 г. То беше определящо за динамиката на крайните потребителски разходи, докато правителственото потребление бе неутрално в резултат от рестриктивната фискална политика и не допринесе за икономическия растеж. През четвъртото тримесечие потреблението на домакинствата се забави до 1.5%, а потреблението на нехранителни стоки и нетните приходи от туризъм отбелязаха отрицателен прираст.

Принос на компонентите на крайното използване за растежа на БВП

(%; процентни пунктове спрямо съответния период на предходната година)

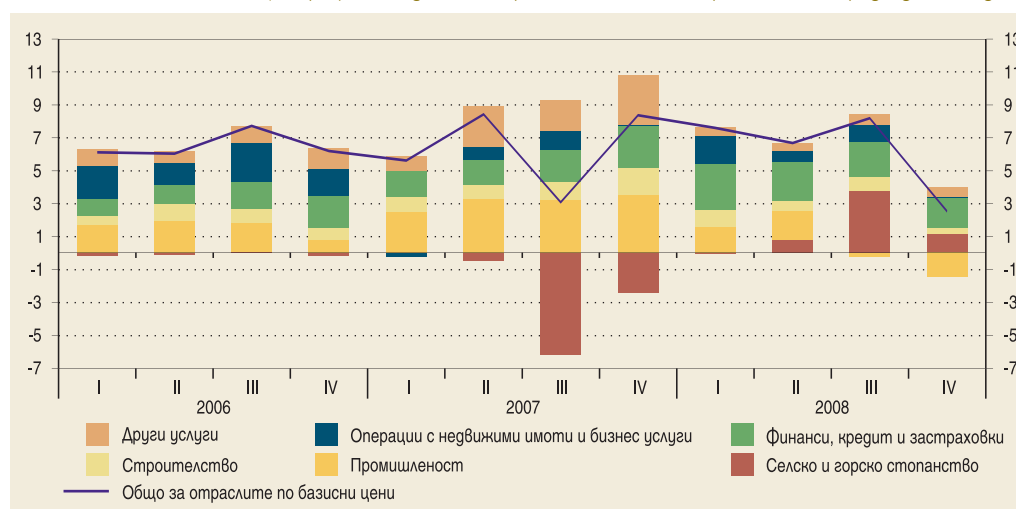

Източник: НСИ.

Външнотърговското салдо има отрицателен принос за растежа на реалния БВП и през 2008 г., но в сравнение с предходните години той е по-слабо изразен (за годината -2.3 пр.п.). В условията на засилваща се несигурност, свиващо се търсене и понижаващи се международни цени на основните суровини износът и вносът отчетоха забавяне в растежа през втората половина на 2008 г., като през четвъртото тримесечие бе регистриран номинален и реален спад. Поради рецесията в страните от еврозоната, които са основен търговски партньор на България, износът на стоки и нефакторни услуги (СНФУ) през четвъртото тримесечие намалѐ в реално изражение с 6% на годишна база (за годината в реално изражение износът нарасна с 2.9%). Поради високата инвестиционна активност в страната вносът започна да се забавя с известно закъснение спрямо износа, но и при него през четвъртото тримесечие на 2008 г. бе отчетен отрицателен реален прираст от 3.2% (при положителен реален растеж от 4.9% за годината).

Нарастване на добавената стойност и принос по сектори

(%; процентни пунктове спрямо съответното тримесечие на предходната година)

Източник: НСИ.

Преработващата промишленост като експортноориентиран отрасъл с голям дял на продукцията за износ започна да изпитва негативното въздействие на глобалната икономическа криза още през третото тримесечие на 2008 г., а през четвъртото добавената му стойност спадна с 5% на годишна база. В ус-

ловията на намаляващо външно търсене предприятията вземат мерки за подобряване на ефективността и намаляване на разходите си, като тенденцията към спад на цените на основните материали и енергоносителите само подкрепя тези усилия. През четвъртото тримесечие годишният прираст на заплатите в преработващата промишленост се забави до 16% спрямо близо 25% за деветмесечието.

По-благоприятните агрометеорологични условия през 2008 г. в сравнение с 2007 г. допринесоха за високия реален растеж на селското стопанство в размер на 26.7% (принос за реалния растеж на БВБ от 1.6 пр.п.), който отчасти компенсира значителния реален спад на отрасъла от 29.7% през 2007 г.

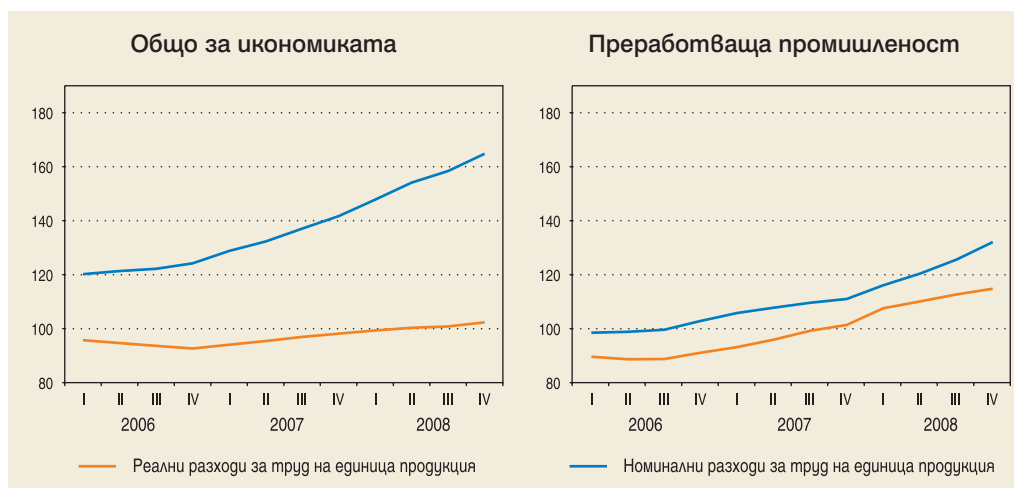
Секторът на услугите нарасна с 5.9% в реално изражение през 2008 г., като основен принос от 3.6 пр.п. имаше финансовото посредничество. Ефективността на финансовото посредничество се подобри през годината и производителността на труда в сектора се повиши с близо 16% на годишна база. По-ниският темп на прираст на потреблението на домакинствата в края на 2008 г. повлия върху увеличението на добавената стойност в търговията, което се забави до 1.6%. Останалите услуги, извън секторите с преобладаващо държавно участие, запазиха положителния си растеж и през 2008 г.

Строителството и операциите с недвижими имоти и бизнес услуги отново отчетоха високи реални темпове на растеж през 2008 г. – съответно с 8.5% и 5.5%, но при рязко забавяне през последното тримесечие съответно до 4.4% и 0.6%. Данните за издадените разрешителни за строеж, както и конюнктурните анкети показват, че се очаква забавянето на растежа в тези сектори да продължи и в бъдеще.

Търсенето на допълнителен трудов ресурс остана значително през годината поради високия икономически растеж. Предлагащото на труд също продължи да нараства, като коефициентът на икономическа активност за възрастовата група 15–64 г. достигна 67.8% през 2008 г. (66.3% за 2007 г.). В резултат от по-добрите условия на пазара на труда през 2008 г. броят на заетите нарасна с 3.3%, а безработицата спадна до 5.6%.

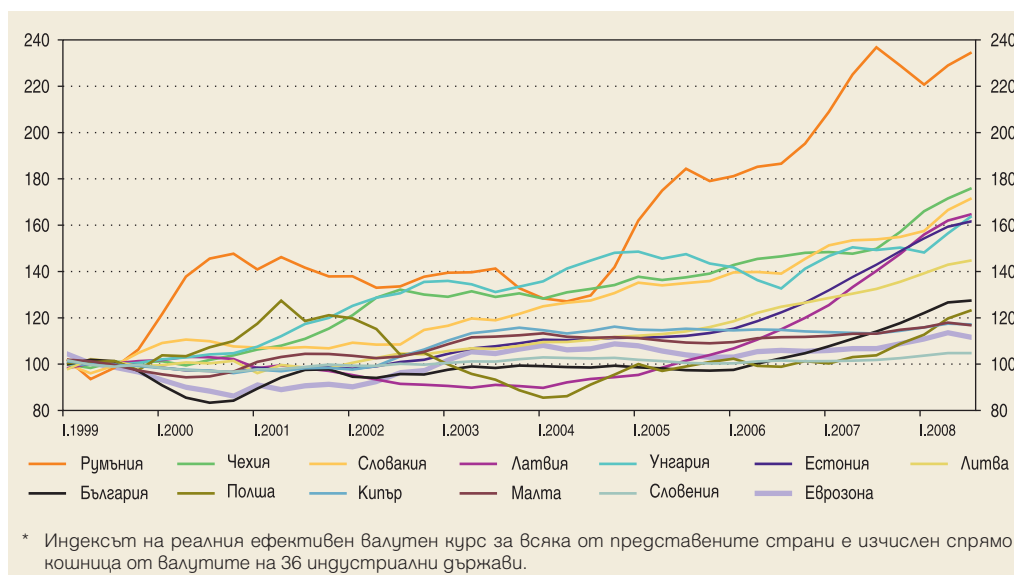
След като в периода 2004–2006 г. реалните разходи за труд на единица продукция в икономиката намаляваха и допринасяха за укрепването на финансовото състояние на предприятията, през 2007–2008 г. динамиката на заплатите изпревари нарастването на производителността на труда. Основните фактори за повишението на заплатите са, от една страна, по-високата производителност на труда вследствие значителните инвестиции в основен капитал, и от друга, рязко намаляващата безработица и трудностите при набирането на работници с необходимата квалификация в определени отрасли. Влияние върху динамиката на номиналните заплати през 2008 г. оказаха и промените в нормативната база – повишението на минималната работна заплата с 22% и покачването на минималните осигурителни прагове средно с около 25%. Поради динамичното развитие на икономиката обаче по-високите разходи за заплати не водят до влошаване на финансовото състояние на предприятията, което се потвърждава от постоянното нарастване на брутният опериращ излишък на икономиката.

Разходи за труд на единица продукция (плъзгаща се средна, 2000 г. = 100)

Източници: НСИ, БНБ.

Реален ефективен валутен курс, базиран на разходите за труд на единица продукция (спрямо 36 индустриални държави, 1999 г. = 100)*

* Индексът на реалния ефективен валутен курс за всяка от представените страни е изчислен спрямо кошницата от валутите на 36 индустриални държави.

Източник: ЕК, *Ценова и разходна конкурентоспособност*, януари 2009 г.

След отбелязаните през 2007 г. сравнително високи темпове през 2008 г. инфлацията се забави до 7.2%. Най-голям принос за натрупаната инфлация имаха услугите (3.4 пр.п.). Един от факторите за ускореното увеличение на цените на услугите бяха косвените ефекти от поскъпването (от средата на 2007 г. до средата на 2008 г.) на храните и горивата върху цените в сферата на общественото хранене и транспортните услуги. Друг фактор за инфлационната динамика при услугите бе запазването на високи темпове на нарастване на заплатите, които, от една страна, повишаваха натиска върху цените чрез по-големи разходи за труд на единица продукция, а от друга, допринасяха за поддържане на потребителското търсене. През втората половина на 2008 г. общият темп на инфлация се понижи значително спрямо първото полугодие поради забавянето на инфлацията при храните и горивата. По-ниските темпове на нарастване на цените на храните бяха резултат от по-голямото предлагане в условията на добра селскостопанска реколта в страната и региона, както и поради базов ефект, свър-

зан с ускоряването на инфлацията при хранителните продукти през втората половина на 2007 г. Поевтиняването на горивата в края на 2008 г. следваше низходящата динамика на цената на петрола, която отчасти бе компенсирана от високите акцизни ставки върху горивата от началото на годината.

Нагрупана ХИПЦ-инфлация от началото на годината и принос за нея* (класификация на Евростат)

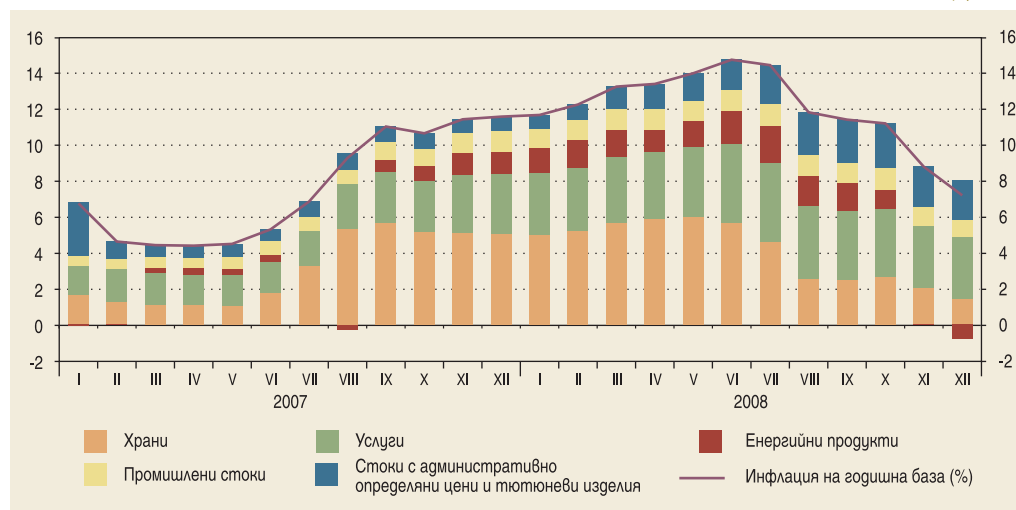
	януари – декември	
	2007	2008
Инфлация (%)	11.60	7.20
Принос (пр.п.)		
Услуги	3.36	3.41
Обществено хранене	1.96	1.58
Стоки с административно определени цени	1.06	1.65
Храни	5.06	1.46
Преработени храни	4.11	0.82
Непреработени храни	0.94	0.65
Промишлени стоки	1.12	0.95
Енергийни продукти	1.23	-0.80
Транспортни горива	1.17	-1.01
Тютюневи изделия	-0.26	0.52

* Изложената структура съответства на класификацията на Евростат, като допълнително са отделени тютюневите изделия и стоките и услугите с административно определени цени.

Източници: НСИ, БНБ.

Годишен темп на инфлацията и принос за нея на основни групи стоки и услуги

(пр.п.; %)

Източници: НСИ, БНБ.

Дефицитът по търговския баланс достига 8.8 млрд. евро през 2008 г. (25.7% към БВП) и нараства с 1.5 млрд. евро спрямо 2007 г., като влияние върху него оказват както изпреварващият прираст на физическите обеми на вноса спрямо тези на износа, така и по-високите международни цени на енергийните ресурси.⁶ Износът на стоки през 2008 г. номинално се повиши с 1.8 млрд. евро (13.1%) спрямо предходната година, докато вносът на стоки нарасна с 3.3 млрд. евро (15.8%). Стоковите групи с най-голям принос за нарастването на износа са суровините за производството на храни (4.2 пр.п.), петролните продукти (2.4 пр.п.) и машини, уреди и апарати (1 пр.п.). С основно значение за по-големия внос бяха горивата (4.8 пр.п.), машини, уреди и апарати (1.5 пр.п.) и храни, напитки и цигари (1.4 пр.п.).

⁶ През 2008 г. средната цена в евро на внесенения в страната суров петрол се повиши с 22.9% спрямо предходната година. Изменението на цените на суровия петрол, петролните продукти и природния газ през годината доведе до увеличаване на дефицита по текущата сметка с 558.5 млн. евро.

По предварителни данни притокът на преки чуждестранни инвестиции възлезе на 6.2 млрд. евро през 2008 г. (18.1% от БВП) и осигурява покритие със 73.7% на дефицита по текущата и капиталовата сметка на платежния баланс, който за 2008 г. достигна 8.4 млрд. евро (24.5% от БВП), а само дефицитът по текущата сметка възлезе на 8.6 млрд. евро през 2008 г. (25.3% от БВП).⁷ Прекуите чуждестранни инвестиции заедно с по-големите нетни външни задължения на частния небанков сектор (2.3 млрд. евро) и привлечените депозити от нерезиденти в местни банки (2 млрд. евро) формираха излишък по финансовата сметка на платежния баланс в размер на 11.1 млрд. евро. При сравняване на нетните финансови потоци към страната през четвъртото тримесечие на 2008 г. със съответния период на 2007 г. се наблюдава намаление с 3 млрд. евро, но това е свързано, от една страна, с предварителния характер на текущите данни, които ще бъдат ревизирани, и от друга, с влиянието на действията на централната банка и правителството. БНБ понижи на два пъти нормата на задължителните резерви на банките в БНБ (през октомври и декември)⁸, което освободи значителен ресурс на банките. Натрупаният излишък по салдото на консолидирания държавен бюджет за първите девет месеца на годината позволи в последното тримесечие да се реализират значителни разходи на правителството, включително по допълнителната социална и инвестиционна програма, одобрена от парламента. В резултат от действията на централната банка и правителството ликвидността в икономиката през последните месеци на годината се повиши чувствително, което позволи на банките да увеличат чуждестранните си активи и да намалят чуждестранните си задължения.

През първите девет месеца брутните международни валутни резерви на БНБ нарастваха устойчиво, докато през четвъртото тримесечие поради посочените по-горе действия на централната банка и правителството брутните международни валутни резерви от 14.7 млрд. евро в края на септември спаднаха на 12.7 млрд. евро в края на декември 2008 г. За годината по пазарна стойност брутните международни валутни резерви нараснаха със 789 млн. евро.

Според данните от платежния баланс местните фирми имат достъп до външен финансов ресурс дори и през четвъртото тримесечие на 2008 г. Брутният външен дълг на страната нарасна със 7.8 млрд. евро за 2008 г. и достигна 36.7 млрд. евро (107.7% от БВП). Брутният размер на публичния и публичногарантирания външен дълг остана почти без промяна през годината, като предплатените заеми към Световната банка бяха компенсирани от повишаващия се публичногарантиран външен дълг. Частният негарантиран външен дълг нарасна със 7.8 млрд. евро през 2008 г., като приносът на банките е 3.3 млрд. евро.

Важна роля за запазването на макроикономическата стабилност и доверието на инвеститорите в българската икономика има провежданата фискална политика. През 2008 г. излишъкът по консолидираната фискална програма възлезе на 1989.8 млн. лв., което представлява 3% от отчетения БВП за годината. Независимо от наблюдаваното известно забавяне в постъпленията по консолидирания бюджет в края на годината общите приходи през 2008 г. нараснаха с 13.5%, в т.ч. данъчните постъпления с 14.7%. В групата на косвените данъци приходите от акцизи отбелязаха най-висок темп на растеж от 22.2% годишно в резултат от допълнителното увеличение на ставките върху горивата и тютюневите изделия. Въпреки забавения темп на нарастване на постъпленията от ДДС приходите от този данък се увеличиха с 13.4%. Общите разходи по консолидирания бюджет (с вноската в бюджета на ЕС) нараснаха с 14.6% на годишна база. Текущите разходи (с вноската в бюджета на ЕС) се увеличиха с 15% годишно главно под влияние

⁷ Данните за прекуите чуждестранни инвестиции се ревизират периодично при постъпване на допълнителна информация от предприятията. Практиката от последните няколко години показва систематично ревизиране на първоначалните данни за притока на преки чуждестранни инвестиции в посока към увеличение, което прави некоректно механичното сравняване на първоначалните данни за 2008 г. с неколккратно ревизираните данни за 2007 г.

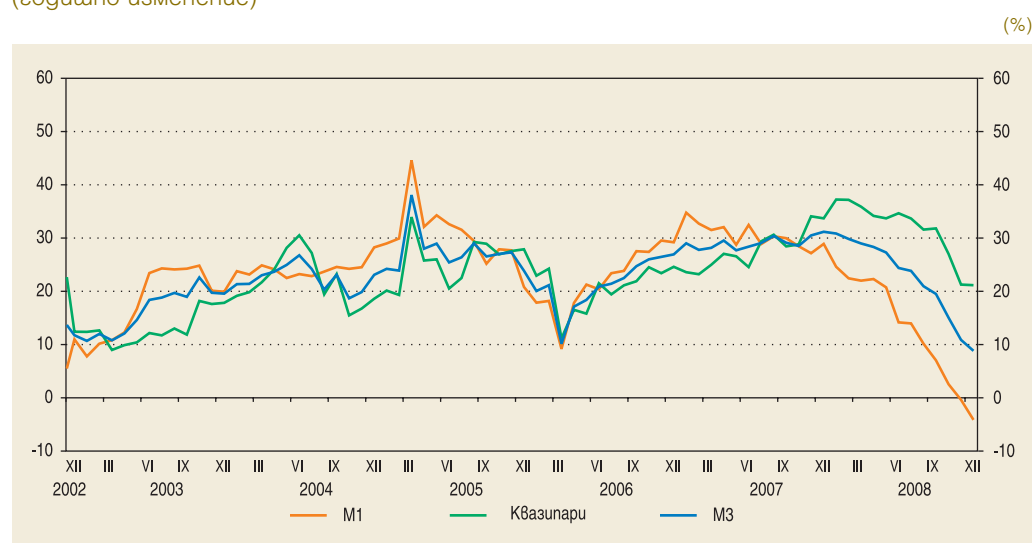
⁸ За повече подробности виж раздел IV.

то на извършените индексации на пенсии и заплати и на средствата от реализирания извънреден социален пакет към бюджета в края на годината. При капиталовите разходи беше отчетено нарастване с 18.1%, което се дължи на направените през четвъртото тримесечие инвестиционни разходи във връзка с отделените допълнителни средства за инфраструктурни проекти, които са част от одобрения от парламента правителствен план.

Притокът на външни капитали в значителна степен обуславяше динамиката на парите и кредита в икономиката през 2008 г. Към края на годината паричните агрегати забавиха темповете си на растеж под влияние на по-слабия прираст на депозитите в банковата система и парите в обращение. Основните фактори за това бяха високата база и трудностите на международните финансови пазари. Широките пари отбелязаха увеличение с 3.7 млрд. лв., или 8.8% на годишна база, а паричният агрегат М1 спадна с 4.4%, като парите извън банките се увеличиха с 8.0%, а обвърнат-депозитите намаляха с 11.0%.

Парични агрегати

(годишно изменение)

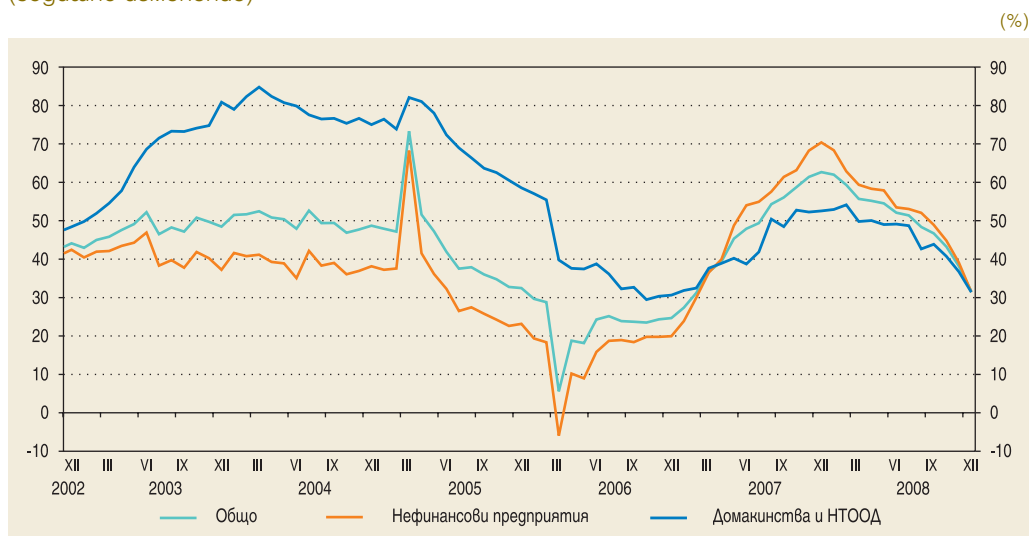

Източник: БНБ.

Кредитът за неправителствения сектор, който отчете номинален темп на прираст в края на 2007 г. в размер на 62.5%, още от началото на 2008 г. започна да се забавя под влияние на по-високата норма на задължителните минимални резерви в края на 2007 г.⁹, на поскъпващите ресурси на международните финансови пазари и на затягането на условията за отпускане на кредити от местни банки. След септември 2008 г. годишният темп на прираст на банковите кредити за неправителствения сектор започна да се забавя повече в сравнение с тенденцията, формирала се от началото на годината, за което принос имаха неблагоприятните външноикономически условия. В резултат през 2008 г. вземанията на банките от неправителствения сектор нараснаха с 11 925.2 млн. лв. (при увеличение с 14 527.1 млн. лв. за предходната година), а темпът им на годишен прираст се понижи до 31.6% към края на 2008 г. Годишният прираст на вземанията от нефинансови предприятия намаля от 70.2% в края на 2007 г. на 31.4% към края на 2008 г., а прирастът на вземанията от домакинствата в рамките на този период се понижи от 52.4% на 31.3%. Въпреки забавянето на темповете, с които се разширява кредитната дейност, съотношението на вземанията от неправителствения сектор към БВП продължи да следва възходяща тенденция, като в рамките на годината се увеличи със 7.6 пр.п. до 74.5%.

⁹ На свое заседание на 19 юли 2007 г. УС на БНБ повиши, считано от 1 септември 2007 г., нормата на задължителните минимални резерви, които банките поддържат при БНБ, от 8% на 12% от депозитната им база като продължение на мерките за намаляване темповете на растеж на кредита за частния сектор и за контрол на риска в банковата система.

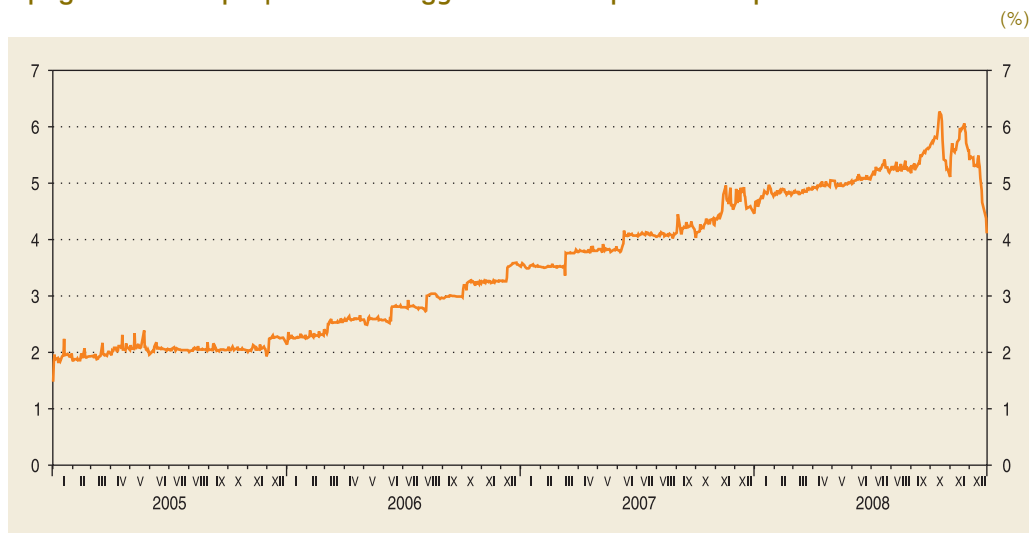
Вземания от неправителствения сектор (годишно изменение)

Източник: БНБ.

На междубанковия паричен пазар общият обем на сделките през 2008 г. се увеличи с 34.6 млрд. лв. (49.1%) спрямо предходната година. В това число депозитните сделки бележат растеж от 30.8%, докато репо-сделките нарастват над пет пъти (главно поради променените изисквания за първични дилъри на ДЦК, приети в началото на 2008 г.). Средномесечният размер на средния лихвен процент по операциите на междубанковия пазар нарасна от 4.75% през януари до 5.74% през ноември, след което през декември слезе до 5.20%. Общото му увеличение бе свързано с влошаващото се състояние на международните финансови пазари през 2008 г. Последвалото намаление в края на годината се дължеше на по-ниските лихвени проценти при основните операции по рефинансиране, определени от ЕЦБ, и на понижаването от БНБ в края на годината на нормата на задължителните минимални резерви, което освободи ликвидност в банковата система.¹⁰

Среден лихвен процент на междубанковия паричен пазар

Източник: БНБ.

¹⁰ Виж раздел IV.

През 2008 г. общият оборот на валутния пазар нарасна повече от два пъти спрямо 2007 г. и достигна 557 млрд. евро.¹¹ Увеличение в търговията с чуждестранна валута се наблюдаваше и в двата сегмента на валутния пазар – в търговията с крайни клиенти (с 25%) и в междубанковата търговия, вкл. сделките с БНБ (увеличение повече от два пъти). Нетните покупки на евро от банките са повлияни в значителна степен от промените в регулацията на задължителните минимални резерви (ЗМР). През 2007 г., когато нормата на ЗМР беше повишена на 12%, нетните покупки на евро от банките нараснаха, а в края на 2008 г., когато БНБ я понижи, нетните покупки на евро съответно спаднаха.¹²

Фискалната политика през последните години – политика на бюджетни излизъци – допринесе за намаляване размера на публичния дълг и поевтиняване на обслужването му. В резултат на това предлагането на държавни ценни книжа постепенно намалява. През 2008 г. бяха реализирани емисии ДЦК, деноминирани в левове, както следва: тримесечни сконтови съкровищни бонове и 5- и 10-годишни съкровищни облигации с фиксиран лихвен процент. Честотата на емитиране на тримесечни сконтови ДЦК намаля до три емисии за годината (при четири за 2007 г.), като общата номинална стойност на пласмента се понижи до 45 млн. лв. (при 60 млн. лв. за 2007 г.). Пласментът на 5-годишни ДЦК спадна с 47.1% до 84.8 млн. лв. по номинал, а на 10-годишните – с 32.6% до 168.5 млн. лв. по номинал. Средната годишна доходност на емисиите се повиши при всички срочности.

На вторичния пазар общата сума на сключените между банките (включително утвърдените за първични дълъри инвестиционни посредници) окончателни сделки с емитирани в страната ДЦК възлезе на 2.528 млрд. лв. (със 77.2% повече в сравнение с 2007 г.).¹³ Оборотът на деноминираните в левове облигации се увеличи двукратно до 2.512 млрд. лв. При деноминираните в евро облигации имаше намаление на оборота до 7.9 млн. лв. спрямо 180.5 млн. лв. през 2007 г., докато търговията с деноминирани в щатски долари облигации, емитирани по ЗУНК, се увеличи почти три пъти до 8.5 млн. лв. Деноминираните в друга валута ДЦК на българското правителство (еврооблигации в евро с падеж 2013 г. и глобални облигации в щатски долари с падеж 2015 г.) приключиха годината с цени около 100%, а цената на деноминираните в щатски долари облигации по ЗУНК седвижише също на ниво от 100%.

Оборотът на търговията с корпоративни и общински облигации на фондовата борса намаля с 37.9% спрямо 2007 г., спадайки до 247.4 млн. лв. Оборотът на първичния пазар на акционерен капитал на БФБ–София беше незначителен – 1.4 млн. лв. от права върху акции, като беше извършен извънборсов пласмент на акции на няколко дружества. Оборотът на вторичния пазар на акции спадна значително, до 1.851 млрд. лв., а оборотът на извънборсовите сделки, оповестени чрез платформата на БФБ–София, възлезе на 738.5 млн. лв.

Борсовите индекси отбелязаха през 2008 г. силен спад, като *SOFIX* се понижи от 1737.4 на 358.7 пункта, а *BG40* спадна от 516.5 на 107.8 пункта. Световната финансова криза се отрази много негативно върху българския фондов пазар особено през втората половина на 2008 г., което доведе до спад на пазарната капитализация с 57%. В края на годината тя достигна 12.461 млрд. лв. (18.7% от БВП за 2008 г.).

¹¹ Този оборот обхваща сделките на банките (вкл. БНБ) с валута срещу левове с вальор на плащане до 2 работни дни и удвоения размер на търговията между банките.

¹² Виж таблицата „По-значими парични потоци“ в раздел II.

¹³ Данните са на база статистиката на операцияите с движение по разплащателните сметки в БНБ.

II. Брутни международни валутни резерви

Управлението на брутните международни валутни резерви се извършва в съответствие с изискванията и ограниченията на ЗБНБ и с възможностите, които предлагат международните финансови пазари.¹⁴ Брутни международни валутни резерви на БНБ са активите в баланса на управление „Емисионно“ и тяхната роля е да осигуряват пълно покритие на паричните задължения при фиксирания в закона валутен курс.¹⁵ Превишението на брутните международни валутни резерви над паричните задължения формира позицията *Депозит на управление „Банково“*, или „нетната“ стойност от баланса на управление „Емисионно“.¹⁶

1. Размер и структура на брутните международни валутни резерви

Пазарната стойност на брутните международни валутни резерви към края на 2008 г. достигна 12 738 млн. евро, което спрямо края на 2007 г. представлява нарастване със 789 млн. евро, или 6.59%.

По-значими парични потоци

(млн. евро)

Външни потоци	2008	2007
Общо за периода	56	2 545
Покупко-продажби на евро	1 222	2 410
На каса	-54	-60
С банки, в т.ч.	1 275	2 458
покупки от банки	125 543	54 467
продажби на банки	-124 268	52 008
Движения по сметки на банки, Министерството на финансите и др.	-1 166	135
Задължителни минимални резерви	-657	827
Правителството и други	-509	-691

Източник: БНБ.

¹⁴ През отчетния период няма промяна в ЗБНБ, отнасяща се до нормативната рамка по управление на брутните международни валутни резерви.

¹⁵ Паричните задължения на БНБ съгласно чл. 28 (2) от ЗБНБ включват всички банкноти и монети в обращение, емитирани от БНБ, както и салдата по сметки, притежавани от други лица в БНБ, с изключение на сметките на МВФ.

Чл. 28 (3) от ЗБНБ определя изчерпателно активите, които се включват в брутните международни валутни резерви. Това са: притежаваното монетарно злато; СПТ; банкноти и монети в свободно конвертируема чуждестранна валута; средства в свободно конвертируема валута, притежавани от БНБ по сметки в чуждестранни централни банки или в други чуждестранни финансови институции или международни финансови организации, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг; ценни книжа, емитирани от чужди държави, централни банки, други чуждестранни финансови институции или международни финансови организации, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг; салдо по вземания и задължения по форуърдни сделки или сделки с уговорка за обратно изкупуване, сключени със или гарантирани от чуждестранни централни банки, публични международни финансови институции, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки на две международно признати агенции за кредитен рейтинг, както и фючърси и опции на БНБ, задължени по които са чуждестранни лица и плащането е в свободно конвертируема чуждестранна валута. В съответствие със закона тези активи се оценяват по пазарна стойност.

¹⁶ В съответствие с чл. 28 (1) от ЗБНБ „общата сума на паричните задължения на БНБ не може да превишава левовия еквивалент на брутния международен валутен резерв“, като левовият еквивалент се изчислява по фиксирания валутен курс.

Положителните външни потоци за годината се дължат главно на нетните покупки от страна на БНБ на резервна валута общо на стойност 1275 млн. евро, като в същото време са възстановени на банките средства по ЗМР в размер на около 657 млн. евро.¹⁷

Валутната структура на международните резерви на БНБ се запазва приблизително на нивата от 2007 г. Най-значителен дял заемат активите в евро, които средно за периода са били 93.05% от brutните международни валутни резерви. Монетарното злато е 5.8% от валутните резерви.

Валутна структура на международните резерви

(%)

Валута	Активи от баланса на управление „Емисионно“	
	2008	2007
Евро	93.05	92.77
Щатски долари	0.86	0.27
Злато	5.78	6.56
СПТ	0.30	0.39
Швейцарски франкове	0.01	0.01

Забележка: Данните са средни за периода.

Източник: БНБ.

В структурата на активите по финансови инструменти настъпиха известни промени, като относителният дял на инвестициите в ценни книжа се увеличи над 81% средно за годината за сметка на намаляването дела на инвестициите в инструменти на паричния пазар, които в основната си част са краткосрочни депозити и налични средства при първокласни чуждестранни банки (виж таблицата по-долу). Във връзка с развитието на кризата на международните финансови пазари експозицията на БНБ към чуждестранни банки – контрагенти на БНБ, беше допълнително ограничена както по срочност, така и по размери.

Структура на международните резерви по финансови инструменти

(%)

Инструменти	2008	2007
Налични средства*	2.37	11.18
Депозити**	14.24	12.87
Ценни книжа**	81.07	73.32
Злато в трезора	2.32	2.63

* Баланси по сметки и плащания.

** Включени са инструментите във валута и злато.

Забележка: Данните са средни за периода.

Източник: БНБ.

В структурата на международните валутни резерви по остатъчен срок до падежа настъпват малки промени спрямо средните стойности за предходната година – с около 2% намалява делът на краткосрочните инвестиции (със срок до падежа до 1 година) за сметка на незначително увеличение на инвестициите в матурирещите сектори от 5 до 30 години.

¹⁷ Както бе отбелязано в раздел I, нетните покупки на евро от банките са повлияни в значителна степен от промените в нормата на задължителните минимални резерви. През 2007 г., когато процентът на ЗМР беше повишен на 12%, нетните покупки на евро от банките нараснаха, а в края на 2008 г., когато БНБ понижи нормата им, нетните покупки на евро съответно спаднаха.

Структура на международните резерви по остатъчен срок до падежа

(%)

Падежни сектори	2008	2007
до 1 година	86.97	88.82
1–3 години	10.19	9.08
3–5 години	1.36	1.51
5–10 години	1.08	0.59
10–30 години	0.40	0.00

Забележка: Данните са средни за периода.

Източник: БНБ.

2. Риск и доходност на брутните международни валутни резерви

Пазарна среда

Изминалата 2008 г. се характеризираше със значителни колебания във всички сегменти на финансовите пазари – израз на задълбочаването и разширяването на кризата на международните финансови пазари, която в края на годината прерасна в глобална икономическа криза.¹⁸ Две събития през годината заслужават особено внимание поради силното им влияние върху глобалните финансови пазари. През март една от големите инвестиционни банки в света „Бейс Стърнс“ избегна фалит след намесата на регулаторните власти, които финансираха и изкупуването ѝ от „Джей Пи Морган“. През септември фалитът на „Леман Брадърс“ напълно срива доверието на финансовите пазари и предизвика сериозни проблеми с платежоспособността на редица големи финансови институции.

Кризата на доверие към банковите институции след фалита на „Леман Брадърс“ се прояви в свиване на търговията на междубанковите депозитни пазари. В еврозоната краткосрочните лихвени проценти нараснаха чувствително. На 8 октомври 3- и 6-месечните *EURIBOR* лихви стигнаха равнище от 5.39% и 5.44% при референтна репо-лихва от 4.5%. В отговор на нарастващото търсене на ликвидност централните банки в Европа и САЩ предприеха поредица от извънредни действия, насочени към по-голямо предлагане на ликвидност към банковата система, удължаване срока на операциите по предоставяне на ликвидност и разширяване кръга на приеманите обезпечения.

От средата на октомври ЕЦБ обяви временно разширяване на кръга от активи, приемани като обезпечения, допускайки всички банкови институции да участват в операции по рефинансиране. В опит да стабилизира лихвените проценти на междубанковия пазар в края на същия месец централната банка на еврозоната започна да разпределя неограничен обем ликвидност при операциите в евро и щатски долари във всички матуритетни сектори и при фиксиран лихвен процент. ЕЦБ сключи и суап-линия с централната банка на Швейцария за осигуряване на рефинансиране на банките от еврозоната в швейцарски франкове. На по-късен етап към споразумението се присъединиха и централните банки на Полша и Унгария.

Друга извънредна мярка бе стесняването на коридора на улесненията с постоянен достъп за банките. В периода от октомври 2008 г. до януари 2009 г. депозитните и кредитните операции на ЕЦБ действаха в рамките на коридор от 50 б.т. под и над референтната репо-лихва. Това увеличи склонността на банките да управляват ликвидността си чрез операции с ЕЦБ, което от своя страна не позволи да бъде възстановена функцията на междубанковия пазар като пазарен механизъм за разпределение на ликвидните ресурси. В резултат обемът на овърнайт-депозитите, пласирани при ЕЦБ, нарасна до изключително високи стойности от близо 300 млрд. евро. На практика банките натрупват

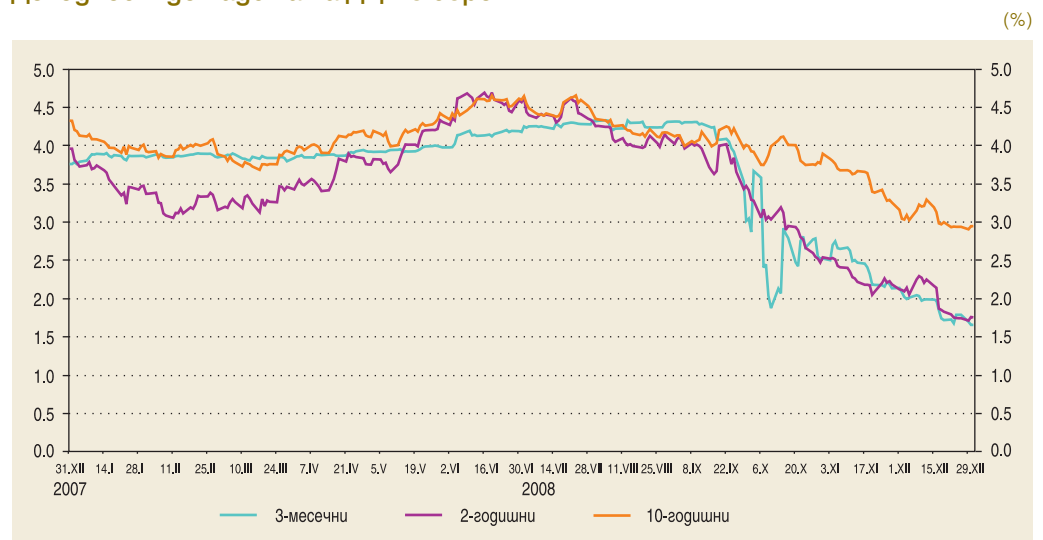
¹⁸ Виж също раздел I.

ликвидност в балансите си и тя остава затворена в рамките на банковата система. Тази политика на банките доведе до спадането на пазарните овърнайт лихвени проценти до равнища, по-ниски от депозитната лихва на ЕЦБ. При нормални пазарни условия средът между ЕОНИА¹⁹ и депозитната лихва на ЕЦБ е положителен, докато за периода от началото на ноември до края на 2008 г. бе средно -15 б.т. (-35 б.т. в края на годината). Котиروвете, които БНБ получава при пласиране при банки на овърнайт-депозити, при нормални условия са средно с около 4 б.т. по-ниски от нивата на овърнайт-индекса ЕОНИА.

Крива на доходност на ДЦК в еврозоната

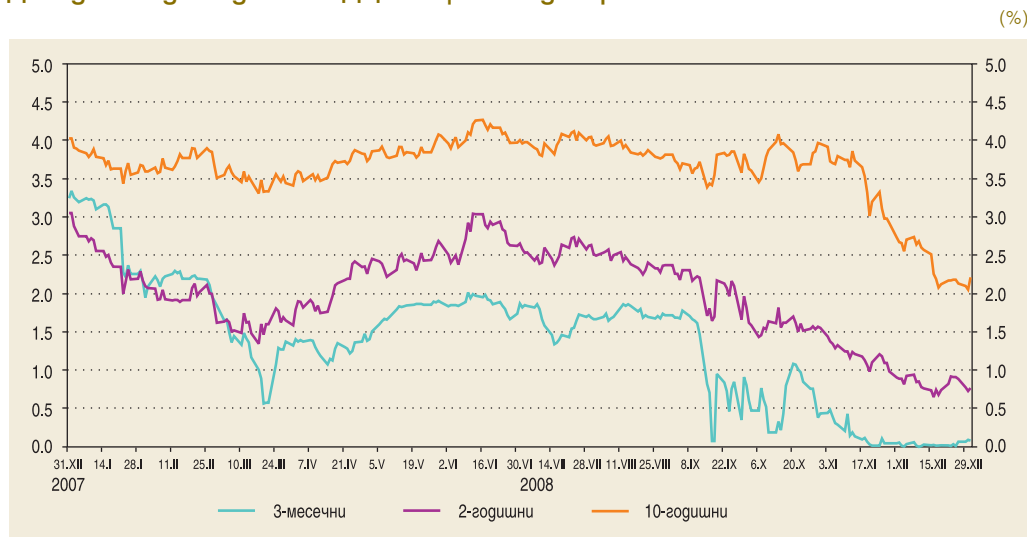
През 2008 г. бе отчетено значително понижаване на доходността (поскъпване на пазарната стойност) на европейските ДЦК. Динамиката на доходността може да бъде разделена условно на два подпериода. През по-голямата част от първото полугодие доходността нарастваше в резултат на високата инфлация и съответните повишения на репо-лихвата, предприети от ЕЦБ. Доходността в матурирещите сектори до 2 г. се повиши спрямо доходността по ДЦК над 10 г., докато техните нива се изравниха. През второто полугодие доходността следваше низходящ тренд. Той бе предизвикан от засилващите се очаквания за понижаване на референтната репо-лихва от страна на ЕЦБ. Тенденцията към спад на доходността бе особено ясно изразена през последното тримесечие, тъй като бе допълнително засилена от процеса на „бягство към качество“ след фалита на „Леман Брадърс“ през септември.

Доходност до падежа на ДЦК в евро

¹⁹ Овърнайт лихвеният процент по междубанковите депозити в евро между банки, установени в еврозоната.

Доходност до падежа на ДЦК в щатски долари

Източник: БНБ.

Спредове по ДЦК на гържави от еврозоната

В края на 2008 г. спредовете по гържавния дълг на гържави от еврозоната спрямо бенчмарковите ДЦК на Германия се повишиха до необичайно високи стойности. Промяната на спредовете по 5-годишния гържавен дълг на различните страни бе в интервал от близо 40 б.т. до над 130 б.т. Навлизането в рецесия на гържавите от еврозоната и перспективите за трайно влошаване на публичните финанси в Испания, Ирландия, Португалия, Италия и Гърция бяха сред основните фактори, влияещи върху спредовете на ДЦК. Освен това предприетите с цел стабилизиране на финансовия сектор и подпомагане на икономиките мащабни мерки увеличиха размера на гържавния и гържавногарантирания дълг и доведоха до допълнително нарастване на търсената доходност. Спредовете по ДЦК се разширяваха в зависимост от началната фискална и дългова позиция на съответната гържава, както и от въздействието на глобалната финансова криза. Най-голяма промяна отчетоха спредовете в 5-годишния матуриретен сектор на Италия (+131 б.т.), Белгия (+104 б.т.), Португалия (+121 б.т.) и Ирландия (+127 б.т.). В отговор на влошаващите се перспективи в началото на 2009 г. агенциите понижиха рейтинга по дълга на Испания, Португалия и Гърция и поставиха под наблюдение с негативна перспектива рейтинга на Ирландия. В по-малка степен нараснаха премиите за кредитен риск върху ДЦК на страни като Франция (+42 б.т.) и Нидерландия (+57 б.т.).

През 2008 г. кредитните спредове по банков дълг в еврозоната отчетоха безпрецедентни по размер амплитуди на колебания. Най-високи стойности бяха достигнати два пъти през годината – при кризата с „Бейр Стърнс“ в средата на март и при фалита на „Леман Брадърс“ през септември 2008 г. Със задълбочаването и разширяването на финансовата криза и засилващата се през годината несигурност на паричните пазари инвеститорите постепенно ревизираха в посока нагоре оценките си за кредитоспособността на ключови финансови институции до исторически най-високи стойности.

Търсейки изход от финансовата криза и в опит да се ограничи влиянието ѝ върху реалната икономика, през четвъртото тримесечие на 2008 г. правителствата и централните банки в ЕС предприеха безпрецедентни мерки, като увеличение на размера на гаранцията върху банков депозити, рекапитализиране на банки, осигуряване на правителствени гаранции по новоемитиран дълг. Национализирани бяха и следните банки: „Нордърн Рок“ и „Брадфорд енд Бингли“ във Великобритания, „Глитнир“ и „Ландесбанки“ в Исландия, „Фортис“ (Белгия, Люксембург и Нидерландия). Силно засегнати от кризата се оказаха *Dexia* и *ING*, които

бяха рекапитализирани от съответните правителства съответно с 6.4 и 10 млрд. евро. През октомври британското правителство обяви капиталова подкрепа за три институции: *RBS*, *Lloyds* и *HBOS*, на обща стойност от 37 млрд. британски лири.

Злато и валутен курс

През 2008 г. доларът поскъпна с натрупване спрямо еврото с 4.4%. Средният курс *EUR/USD* достигна 1.47, при 1.37 за предходната година. Интервалът на движение на курса *EUR/USD* беше изключително широк (1.2454–1.5992), а също и амплитудите на колебанията – особено през последните три месеца на годината. Голяма част от отчетеното поскъпване на долара бе реализирано през последното тримесечие, когато поради глобалната финансова криза търсенето на нискорискови доларови активи нарасна значително.

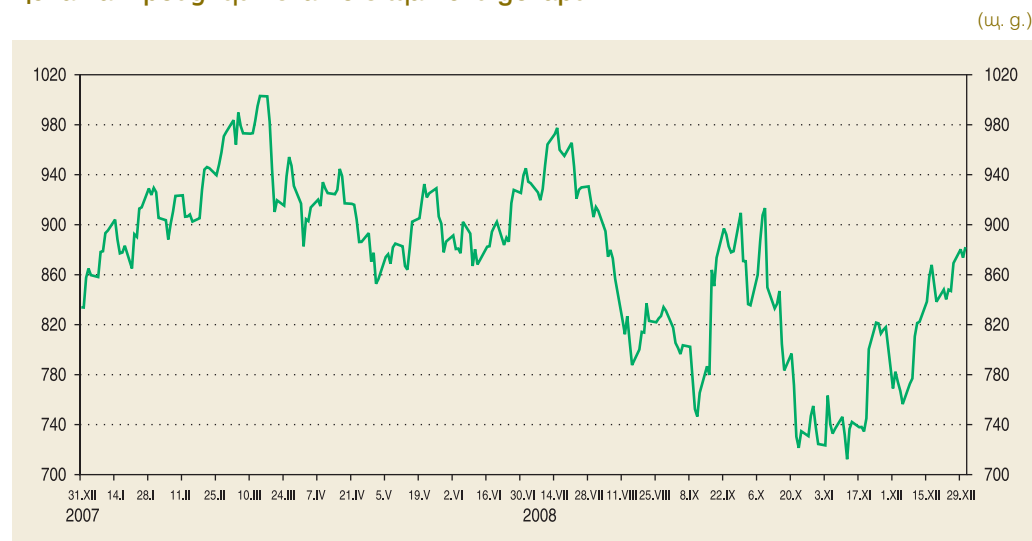
Цената на златото в щатски долари се повиши с 5.5% през 2008 г. вследствие на търсенето му за инвестиционни цели (като инвестиционно убежище). Поради поевтиняването на еврото спрямо щатската валута цената на златото в евро поскъпна с 9.4%. Годината се характеризираше със значителни колебания в цената на златото, засилени от ефекта на бягството към качество.

Цена на щатския долар в евро

Източник: БНБ.

Цена на тройнцията злато в щатски долари

Източник: БНБ.

Цена на тройунция злато в евро

Източник: БНБ.

Основни вигове риск

В началото на отчетния период УС на БНБ потвърди и за 2008 г. равнище на риск за депозита на управление „Банково“ в управление „Емисионно“, зададен чрез $VaR^{20} = 0\%$, при интервал на доверителност 95%. През отчетния период БНБ не е надвишавала така зададените граници на риска.

Лихвеният риск за международните резерви през 2008 г., измерен чрез тяхната средна *модифицирана дюрация* (за целия отчетен период), е близо 0.50. Той е незначително по-висок от същия показател за 2007 г. (0.44). През отчетния период ограничението за максимален лихвен риск (максимална дюрация на активите в евро от 0.5 г.) беше запазено предвид продължаващата висока степен на несигурност и колебливост на международните пазари.

Валутният риск за международните валутни резерви е ограничен от изискванията на ЗБНБ – сумата от абсолютните стойности на откритите валутни позиции²¹ в различни от евро, СПТ и монетарно злато валути да не надвишава 2% от пазарната стойност на задълженията в тези валути. През отчетния период бяха поддържани минимални открити позиции във валути, различни от евро. Основният валутен риск за БНБ се поражда от откритата валутна позиция в притежаваното от БНБ монетарно злато.

През 2008 г. в БНБ бяха предприети редица допълнителни мерки за ограничаване на **кредитния риск** при управлението на международните резерви поради задълбочаващата се кредитна и ликвидна криза на международните финансови пазари. Максималният срок до падеж на краткосрочните депозити във валута беше силно ограничен, а предоставянето на депозити в монетарно злато беше преустановено. По отношение на контрагентите, при които БНБ може да поддържа кредитна експозиция, бяха въведени допълнителни условни лимити, ограничаващи кредитния риск. С някои от финансовите институции с по-висок кредитен риск валутните операции бяха временно преустановени, а други окончателно отпаднаха от списъка на БНБ след понижението на кредитния им рейтинг. Част от тези мерки имаха временен характер и бяха отменени към края на годината вследствие настъпилата относителна стабилизация на пазарите след решителната намеса на редица правителства и централни банки от водещи икономики. Така, средно за отчетния период, експозицията към чуждестранни банки беше редуцирана до около 13.9% от общата сума на активите (за срав-

²⁰ Рискът за нетната стойност, измерен чрез $VaR = -X\%$ ($X > 0$), при интервал на доверителност 95% и допускане за нормално разпределение на доходността на международните резерви, означава, че максималната загуба на нетната стойност в 95% от времето няма да надвишава $X\%$.

²¹ Открита валутна позиция е разликата между стойността на активите и задълженията във всяка валута, различна от евро.

Доходност и ефективност

нение през 2007 г. тя беше 23.9%). Средно за 2008 г. над 50% от средствата са инвестирани в активи с най-високия дългосрочен кредитен рейтинг AAA.²²

Операционният риск беше управляван посредством стриктното съблюдаване и контрол по отношение на съответните бизнес процедури за управление на международните резерви.

През 2008 г. БНБ запази наложеното в края на първото тримесечие на 2006 г. ограничение за лихвения риск на международните резерви, отчитайки нараналата несигурност и риска на финансовите пазари. Така максималната дялация на портфейла от активи в евро остана ограничена до 0.5 г.

Доходът от инвестирането на международните резерви на БНБ през отчетния период е в размер на 612.56 млн. евро, което представлява годишна доходност от 4.64%. Този доход е съществено по-висок от дохода за предходната 2007 г. Общо за периода доходът от валутен дисбаланс²³ е в размер на 141.76 млн. евро. Това се дължи най-вече на откритата позиция в злато и е следствие от същественото поскъпване на златото на международните пазари. Разходът за платени лихви по пасива²⁴ на баланса на управление „Емисионно“ е в размер на 135.32 млн. евро. Като резултат от тези три компонента нетният доход от управлението на международните валутни резерви през отчетния период е 618.85 млн. евро, което представлява 4.67% нетна доходност за периода.

Доход и доходност на валутните резерви

		Нетен доход	Доход от инвестиции	Доход от валутна преоценка на активи и пасиви	Разход (лихви) по пасивите
Общо доход, млн. евро	2008 г.	618.85	612.56	141.76	-135.32
	2007 г.	371.28	368.62	100.96	-98.30
Общо доходност на валутните резерви, %	2008 г.	4.67	4.64	1.05	-1.13
	2007 г.	3.63	3.71	0.89	-0.97

Източник: БНБ.

В сравнение с 2007 г. през изминалата година има силно намаление на външните парични потоци към баланса на управление „Емисионно“ (главно в резултат от промяна в регулаторната рамка на задължителните минимални резерви, поддържани от банките при БНБ), като за 2008 г. те са в размер на 55.49 млн. евро в сравнение с 2545.48 млн. евро за 2007 г.

Промяната в нетната стойност, съответстваща на позицията *Депозит на управление „Банково“* в баланса на управление „Емисионно“, се дължи на два основни фактора. От една страна, нетният доход, реализиран от управлението на международните валутни резерви, допринася за нейното увеличение с 618.85 млн. евро, или годишна доходност на нетната стойност от 56.05%. От друга страна, вноската в държавния бюджет за финансовата 2007 г. в размер на 128.15 млн. евро, както и разходите по бюджета на БНБ, водят до нейното намаление.

²² Съгласно инвестиционните ограничения най-ниският възможен рейтинг за финансовите инструменти, в които банката инвестира, или за контрагентите, при които краткосрочно се предоставят средства, е AA- по *Standard&Poor's* и *Fitch Ratings* или Aa3 по *Moody's*. Всички финансови инструменти или контрагенти притежават една от посочените рейтингови оценки от най-малко две международно признати агенции за кредитен рейтинг.

²³ Доходът от валутен дисбаланс представлява сумата от ефектите от промяна на валутните курсове върху откритите валутни позиции на активите и съответно пасивите.

²⁴ Данни за пасивите на управление „Емисионно“ не се водят пряко в информационната система за управление на международните валутни резерви, а постъпват в нея чрез счетоводната система.

За целите на оперативното управление международните валутни резерви са обособени в отделни портфейли в зависимост от валутата и преследваните инвестиционни цели, всеки от които има зададен бенчмарк, инвестиционни цели и лимити. В таблицата по-долу са представени основните портфейли на БНБ и резултатите от тяхното управление.

Доходност и риск за портфейлите

Портфейл	Базова валута на портфейла	Доходност		Риск (колебливост)		Информационен коефициент***
		Абсолютна (%)	Относителна* (б.т.)	Абсолютен (%)	Относителен** (б.т.)	
Инвестиционен 1	евро	4.94	12	33	32	1.55
Инвестиционен 2	евро	4.94	12	34	28	1.73
Външен мениджър А	евро	7.09	-6	202	20	-0.62
Външен мениджър В	евро	7.39	24	238	58	0.39
Ликвиден	щатски долари	2.25	48	31	25	7.89
Ликвиден	евро	3.87	-7	3	1	-23.45

* Положителната относителна доходност за даден портфейл представлява постигнатата печалба спрямо доходността на съответния бенчмарк. Ако относителната доходност е със знак минус, тя се интерпретира като пропусната полза при управлението на портфейла. Относителната доходност е закръглена до 1 б.т.; когато тя е в интервала (-0.5, 0), я бележим с „-0“, а в интервала (0, 0.5) – с „+0“.

** Относителният риск спрямо бенчмарка е показател за степента на отклонение на рисковите характеристики на портфейла от тези на бенчмарка в резултат от активното управление на портфейлите. Рискът е на годишна база.

*** Показателят „информационен коефициент“ е отношението на очакваната относителна доходност на портфейла към относителния му риск (на годишна база).

Източник: БНБ.

През 2008 г. известна част от международните резерви (около 5.7%) се управлява от външни мениджъри. Освен постигането на допълнителна диверсификация ползването на външни мениджъри допринася за обмена на знания и опит в областта на управлението на инвестиции на международните пазари. Ликвидните портфейли са формирани за посрещане на непосредствените нужди за извършването на плащания. С цел диверсификация на стиловете на управление и ограничаване на операционния риск беше запазено статуквото основна част от активите в евро да бъдат обособени в два инвестиционни портфейла с еднакъв бенчмарк и инвестиционни ограничения, управлявани от различни екипи.

III. Платежни системи

Съгласно ЗБНБ Българската народна банка отговаря за организирането, поддържането и развитието на платежните системи в страната, като съдейства за създаването и функционирането на ефективни платежни механизми и осъществява надзор върху тях. Главните цели са свързани с намаляване на системния риск и създаване на условия за интегриране на платежните системи в страната с платежната инфраструктура на еврозоната.

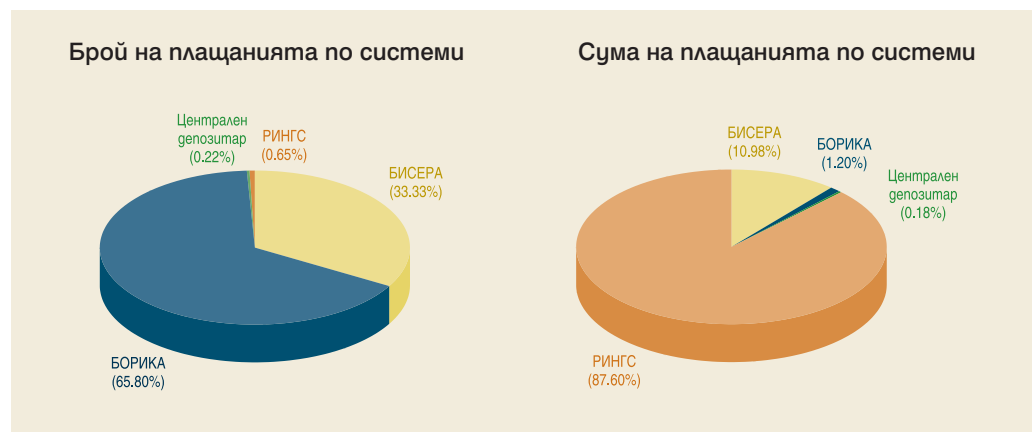
Платежните системи в страната са:

- Системата за брутен сетълмент в реално време – РИНГС, оперирана от Българската народна банка;
- спомагателните системи:
 - БИСЕРА – система за обслужване на клиентски плащания, предназначени за изпълнение в определен момент, оперирана от „Банксервиз“ АД;
 - БОРИКА – система за обслужване на плащания по операции с банкови карти на територията на страната, оперирана от „БОРИКА“ АД. „БОРИКА“ АД е също обслужваща организация (*Member Service Provider – MSP*) на *MasterCard Europe* и организация процесор (*Processor Company*) на *Visa International*;
 - СЕП – система за обслужване на плащания, инициирани чрез мобилен телефон, оперирана от „СЕП България“ АД.

Системите за сетълмент на ценни книжа в страната са:

- организираната от БНБ система за регистрация и обслужване на търговията с безналични сържавни ценни книжа;
- организираната от Централния депозитар система за регистрация и обслужване на сделки с безналични ценни книжа.

Разпределение на плащанията в страната по отделни платежни системи

Източник: БНБ.

През 2008 г. системата РИНГС е обработила над 87% от стойността на извършените плащания в страната. За работата на системите за брутен сетълмент в реално време за оптимални се приемат стойности около 80%. От общия брой на безналичните плащания, подадени към системите в страната, дялът на РИНГС е 0.7%. Нарастването на дела на РИНГС в стойността и броя на обработените плащания показва засилване на общественото доверие в системата и води до намаляване на риска в платежния процес.

Обработените от БОРИКА плащания нарастват спрямо 2007 г. съответно със 7.6% при броя и с 21.2% при стойността. Това показва повишение на средната стойност на едно плащане с 12.7% в сравнение с 2007 г. Увеличението в броя на обработените от системата плащания отразява готовността на потребителите на платежни услуги да използват банковите платежни карти като удобен инструмент за отдалечен достъп до банковата сметка, предлагащ лесен начин за извършване на плащане или теглене на пари. Запазва се тенденцията за нарастване на трансакциите, извършени през ПОС терминални устройства – с 22.5% при броя им и с 32.5% при стойността. Обработените трансакции в системата БИСЕРА се увеличават съответно със 17.3% по стойност и с 10.7% при броя в сравнение с 2007 г. Спадът в търгуваните обеми на капиталовия пазар, повлиян от глобалната финансова криза, доведе до значително намаление спрямо 2007 г. на стойността (със 71.5%) и на броя (с 25.9%) на трансакциите, подадени към Централния депозитар.

Делът на системата СЕП в общия обем на плащанията в страната е значително по-малък. Това се дължи на факта, че тя започна работа в средата на декември и към момента само няколко банки, опериращи в страната, участват в нея. Мобилните плащания са нова форма на безналичен превод в страната, които допълват традиционните форми и позволяват на банките да разширят кръга на предлаганите от тях платежни услуги на крайните потребители. Това, в съчетание с предвиденото високо ниво на сигурност при инициране на плащанията, е добра предпоставка за бързото популяризиране на мобилните плащания и разширяване на техния дял в общия обем на плащанията в страната.

1. Система за брутен сетълмент в реално време РИНГС

Обработването на по-голяма част от стойността на плащанията в страната от системата за брутен сетълмент в реално време намалява рисковете в платежната система, което е и една от главните цели на всяка централна банка. През 2008 г. през РИНГС са извършени 1 094 097 плащания на обща стойност 792 357 млн. лв. Спрямо 2007 г. среднодневният брой на плащанията през системата отбелязва увеличение с 18.8%, а при среднодневната стойност нарастването е с 81.4%, което се дължи на значителното повишение на среднодневната стойност на междубанковите трансакции. Нарастването в стойността и броя на обработените от РИНГС плащания показва увеличение на средната стойност на едно плащане (с 52.7%), което е по-значително при междубанковите в сравнение с клиентските плащания.

През годината 32.1% от стойността на плащанията се обработват до 12:00 часа, а 63.7% – до 14:30 часа. Запазва се тенденцията към увеличаване стойността на плащанията в по-късните часове на системния ден. От гледна точка на системната натовареност до 14:30 часа се обработват 85.5% от броя на плащанията през системата, като изменението при този показател сочи намаление със 7 процентни пункта спрямо 2007 г.

В резултат на доброто управление на ликвидността от страна на банките през 2008 г. няма отхвърлени в края на системния ден плащания поради недостиг на средства по сметката на участник. През отчетния период не е използван Резервният обезпечителен фонд, създаден като взаимен осигурителен механизъм между банките в страната за гарантиране на сетълмента на заявкита на системните оператори.

За 2008 г. коефициентът на наличност²⁵ на РИНГС е 99.85%. Неговата стойност отбелязва незначителен спад спрямо 2007 г. Възникналите проблеми са разрешени според предварително разработените правила за действие при извънредни ситуации.

²⁵ Коефициент на наличност = брой часове, през които системата реално е работила/брой часове, през които тя е трябвало да работи според графика.

През 2008 г. броят на участващите банки в РИНГС нарасна на 30 след включването в системата на „Банк Леуми Румъния С.А.“ – клон София.

2. Промени в нормативната уредба

През февруари 2008 г. Управителният съвет на БНБ прие Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 3 на БНБ за паричните преводи и платежните системи. С изменението на наредбата се уреждат необходимите правно-технически детайли, свързани с лицензирането и дейността на дружествата за налични парични преводи, в съответствие с изискванията на Закона за паричните преводи, електронните платежни инструменти и платежните системи (ЗППЕПИПС). Наредбата регламентира и откриването на сметки в БНБ, предназначени за плащания по сделки с ДЦК, на първични дилъри на ДЦК и на групи лица, определени от министъра на финансите и управителя на БНБ.

Промените в ЗППЕПИПС и Наредба № 3 на БНБ въвеждат в българското законодателство изискванията на член 36 от Директива 2005/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2005 г. за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма и осигуряват законовата база за прилагане на Регламент (ЕО) № 1781/2006 на Европейския парламент и на Съвета относно информацията за платеца, придружаваща парични преводи.

Важна промяна в нормативната уредба на платежните системи въвежда Директива 2007/64/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 ноември 2007 г. Директивата има за цел създаването на съвременна хармонизирана правна рамка на пазарите на платежни услуги в ЕС. В тази връзка през 2008 г. БНБ изготви проект на Закон за платежните услуги и платежните системи, който въвежда в нормативната база изискванията на директивата. Законът, който бе приет в началото на 2009 г., урежда подробно правата и задълженията на страните при предоставянето на платежни услуги и регламентира дейността на новата категория доставчик на платежни услуги – платежната институция.²⁶

През април 2008 г. на интернет страницата на БНБ бяха публикувани за първи път обобщени статистически данни за операциите на платежните системи БИСЕРА, БОРИКА и РИНГС за второто шестмесечие на 2006 г. и първото шестмесечие на 2007 г. (съгласно изискванията на Указанията към Наредба № 3 на БНБ), както и статистически данни за издадените банкови платежни карти и операциите с тях (съгласно изискванията на Указанията към Наредба № 16 на БНБ). БНБ започна събирането на тези данни през октомври 2006 г. Публикуването на обобщените статистически данни ще даде възможност на банките да оценят своя пазарен дял по отношение на предоставяните от тях услуги по парични преводи, издаване на банкови платежни карти и извършване чрез тях на плащания и други операции.

3. Развитие на платежните системи

Развитието на платежните системи в България е насочено към интегриране на БНБ и на банковата общност у нас към европейските платежни механизми. В тази връзка на 24 януари 2008 г. УС на БНБ взе решение за разработване на проект за интеграция с платежната система ТАРГЕТ2. В резултат на проведените анализи в БНБ беше изготвен доклад за дефиниране на проект за участие на БНБ в ТАРГЕТ2, на основата на който УС на БНБ през ноември 2008 г. одобри стартирането на проект по присъединяване на БНБ и националната банкова общност към системата за брутен сетълмент в реално време на плащания в ев-

²⁶ Законът е публикуван в „Държавен вестник“, бр. 23 от 27 март 2009 г., и влиза в сила от 1 ноември 2009 г.

ро ТАРГЕТ2. Проектът обхваща изграждане, внедряване и опериране на национален системен компонент на ТАРГЕТ2 (ТАРГЕТ2 – БНБ) и свързаните с това дейности в правен, бизнес и технически аспект, както и с осигуряване на среда на осведоменост за участниците и потребителите на платежни услуги.

4. Надзор върху платежните системи

Основна задача на надзора върху платежните системи е ограничаването на системния риск и подобряването на надеждността и ефективността на платежните системи в Република България. Това се осъществява посредством наблюдаване изпълнението на стандартите и препоръките, формулирани от Банката за международни разплащания, Международната организация на комисиите по ценни книжа, Европейската централна банка и Европейската система на централните банки.

В изпълнение на изменените изисквания на Наредба № 3 на БНБ за паричните преводи и платежните системи следните дружества, извършващи дейност по налични парични преводи към момента на влизане в сила на ЗИД на ЗППЕПИПС, подадоха до БНБ заявление за издаване на лиценз за тази дейност и получиха лиценз (Решение на Управителния съвет на БНБ от 7 октомври 2008 г.) за извършване на дейност по налични парични преводи: „МъниГрам Пеймънт Систъмс България“ ЕООД; „Койнстар Мъни Трансфър (България)“ ЕООД; „Мастер Енвиос България“ ЕООД; „Банксервиз“ АД; „Чейндж център България“ ЕООД; „М Секюрг“ ООД.

Услугите на *Western Union* ще бъдат предоставяни чрез агенти на *Western Union International Bank GmbH (WUIB)*, която дистанционно ще извършва дейността по налични парични преводи на територията на Република България на основание на лиценз от Австрийската комисия за надзор върху финансовите пазари (*Oesterreichische Finanzmarktaufsicht /FMA*). За това БНБ бе уведомена от Австрийската комисия за надзор върху финансовите пазари.

През 2008 г. БНБ извърши надзорна проверка в дружеството „ИПЕЙ“ АД с цел установяване на обстоятелства относно предлаганите от дружеството услуги и съобразността на тази дейност с изискванията на ЗППЕПИПС и нормативната рамка по прилагането му. Проверката установи общо съответствие на дейността на дружеството с действащото законодателство.

През ноември 2008 г. БНБ започна надзорна проверка в „Обединена българска банка“ АД за установяване на обстоятелства относно издаването на карта по продукт „отворен кредит“ и приемането на небанкови платежни карти, издадени от „Транскарт“ АД (Транскарт) на терминални устройства на ОББ АД.

IV. Резерви на банките в БНБ

Промените в Наредба № 21 на БНБ, приети през последното тримесечие на 2008 г., имаха за цел да се осигури по-голяма гъвкавост на банките за управление на ликвидността. Тези мерки бяха продължение на следваната от БНБ антициклическа политика по отношение на ЗМР на банките, регулацията на капиталовата адекватност и правилата за провизиране.

Нормата на задължителните минимални резерви, които банките поддържат при БНБ, беше увеличена от 8% на 12% през юли 2007 г. и влезе в сила от началото на септември с.г. Целта на тази промяна беше да се повлияе върху високата кредитна активност на банките в посока към постигане на по-умерени темпове на растеж на кредита за частния сектор и тя беше приета като продължение на антициклическата политика на БНБ, провеждана от 2003 г. насам. От последното тримесечие на 2008 г. негативните ефекти на глобалната финансова криза, прераснала в глобална икономическа криза, започнаха да се проявяват по-силно и у нас. В контекста на антициклическата си политика централната банка предприе в края на 2008 г. мерки за улесняване на банките при управление на ликвидността им, използвайки създадените през предходните години ликвидни буфери.

Предприетите промени в Наредба № 21 включват:

1. Признаване на 50% от касовите наличности на банките за резервен актив и улесняване на достъпа им до техните резерви в БНБ (в сила от 1 октомври 2008 г.).

2. Намаляване от 1 декември 2008 г. на нормата на ЗМР върху всички привлечени средства на банките от 12% на 10%.

3. Намаляване на нормата на ЗМР върху привлечените от банките средства от чужбина от 10% на 5% и премахване от 1 януари 2009 г. на ЗМР върху привлечените средства от държавния и местните бюджети.

В резултат от промените в Наредба № 21 през последното тримесечие на 2008 г. бяха освободени общо около 1.8 млрд. лв. от средствата на банките, които преди това бяха поддържани като резерви в БНБ. Ефектът от признаването на 50% от касовите наличности за резервен актив възлиза общо на 710 млн. лв. Намаляването на нормата на ЗМР от 1 декември освободи още 1.1 млрд. лв. С допълнителното понижаване на нормата на ЗМР върху средствата от чужбина от 1 януари 2009 г. поевтинява привлечането на чуждестранни ресурси в банковата система. В резултат на промените от 1 януари 2009 г. средният ефективен размер на нормата на задължителните минимални резерви за цялата банкова система спадна до около 7%, като общият ефект от мерките на БНБ се изразява в освобождаване на ликвидност в размер на около 3 млрд. лв. Следва да се подчертае обаче, че освобождаването на ликвидност няма автоматично да доведе до повишаване на нивата на кредитиране. Кредитната дейност зависи, от една страна, от търсенето на банкови заеми от населението и фирмите, и от друга – от оценката на риска по тези заеми от страна на банките. Във връзка с това поведението на българските банки не се различава съществено от това на банките в еврозоната, които въпреки ликвидните облекчения и понижаването на лихвените проценти от страна на ЕЦБ забавиха темповете си на кредитиране.

С цел да се улесни достъпът на банките до ресурсите им в БНБ бяха направени промени в методиката за изчисляване на наказателните лихви при неизпълнение на разпоредбите на Наредба № 21, изразяващи се във:

- премахване на наказателната лихва по чл. 11.4 за ползване на над 50% от резервните активи в определен ден. Прието бе в тези случаи банките да заплащат на БНБ лихва, равна на ЛЕОНИЯ за съответния ден;
- премахване на санкциониращата лихва по чл. 13 за общо неизпълнение на ЗМР в размер до 1/12 от изискуемия им размер. Върху тази сума банките заплащат на БНБ лихва, равна на средната стойност на ЛЕОНИЯ за периода на поддържане.

Въпреки че банките не се възползваха масово от облекченията по отношение на методиката за изчисляване на наказателните лихви, самата възможност подейства благоприятно на пазара, като усили въздействието на по-ниската норма на задължителни минимални резерви и лихвените проценти се установиха на по-ниски равнища от преобладаващите през октомври и ноември.

Нарастването на средногодишната стойност на привлечените в банковата система средства в левове е с 21.86%, а на левовата равностойност на тези в чуждестранна валута – съответно с 45.64% спрямо предходната година. Поради по-високата средногодишна норма на задължителните минимални резерви (до август 2007 г. – 8%, а от началото на септември 2007 г. до октомври 2008 г. – 12%), средният размер на задължителните резерви нарасна с по-бързи темпове спрямо базата. Прирастът на дължимите резерви върху пасивите в левове е 45.78%, а на резервите, дължими върху пасивите във валута, съответно 77.31%, в резултат на което беше регистрирано общо нарастване с 63.12%.

Средногодишният размер на поддържаните резервни активи в левове нарасна с 53.60% спрямо 2007 г., като абсолютната им сума надвишаваше двукратно необходимите средства за осигуряване на разплащанията. Голямо бе увеличението и на валутните активи (с 49.56%), като относителният им дял в общо поддържаните резерви през различните месеци варираше между 57.73% и 69.61%.

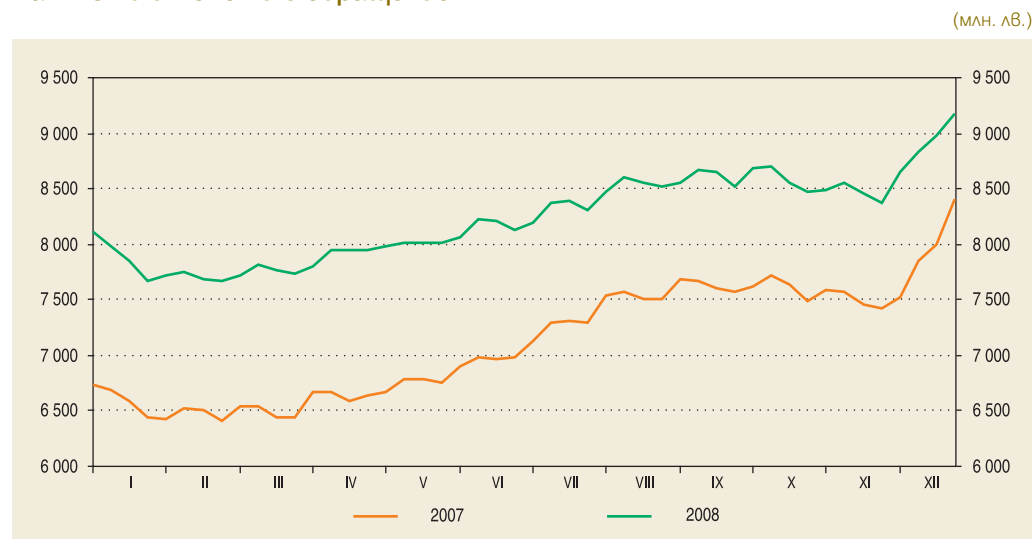
V. Наличнопарично обращение

БНБ има изключителното право да пуска в обращение банкноти и монети.²⁷ Банкнотите и монетите, издадени от банката, са законно платежно средство и задължително се приемат за плащания в пълната им номинална стойност без ограничения. БНБ осигурява печатането на банкноти и сеченето на монети, както и опазването им и унищожаването на изтеглени от обращение банкноти и монети.

Парите в обращение²⁸ достигнаха в номинално изражение 9179.4 млн. лв. в края на 2008 г., като нараснаха със 768.6 млн. лв., или с 9.14% спрямо края на 2007 г. Най-голямо увеличение на парите в обращение през 2008 г. беше отчетено през декември, което е характерно за този период на годината.

Банкноти и монети в обращение (извън касите на БНБ)

Банкноти и монети в обращение

Източник: БНБ.

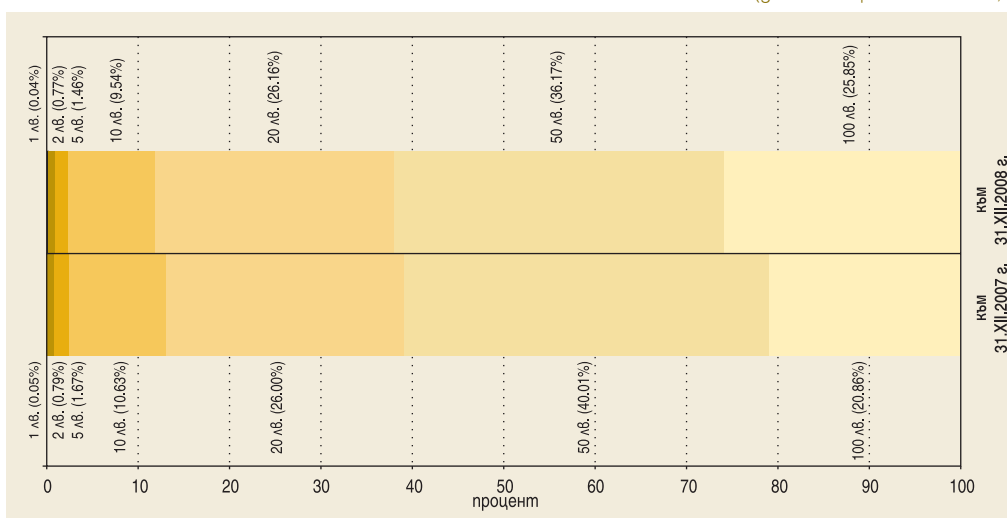
В края на 2008 г. броят на банкнотите в обращение е 358.2 милиона на стойност 9032.1 млн. лв., като в сравнение с 2007 г. броят им е нараснал с 14.4 млн. бр., или с 4.20%, а общата им стойност – със 747.3 млн. лв., или с 9.02%. Делът на банкнотите към 31 декември 2008 г. е 98.39% от общата стойност на банкнотите и монетите извън касите на БНБ. Средната банкнота в обращение в края на 2008 г. е 25.21 лв. и нарастването ѝ за едногодишен период е с 1.11 лв., или с 4.61%. То е резултат от очерталата се през годината тенденция към по-бърз темп на нарастване в паричното обращение на купюрите от 100 лева в сравнение с другите купюри в обращение.

²⁷ Чл. 2, ал. 5 и чл. 25 от ЗБНБ.

²⁸ Банкноти, разменни и възпоменателни монети, емисии след 5 юли 1999 г. С Решение на УС на БНБ № 110 от 6 октомври 2005 г. банкнотите и разменните монети с неизтекъл срок на обмяна, които не са върнати в касите на БНБ, са приспаднати от парите в обращение.

Купюрен строеж на банкнотите в обращение

(дял от общата стойност,%)

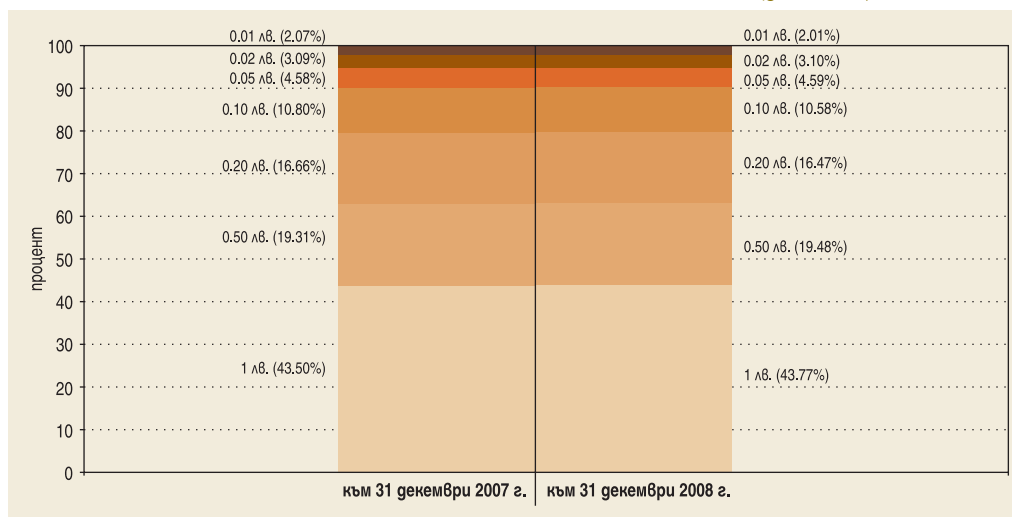

Източник: БНБ.

Броят на разменните монети в обращение в края на 2008 г. е 1027.4 милиона на стойност 142.9 млн. лв. За една година техният брой е нараснал със 141.0 млн. бр., или с 15.91%, а стойността им – съответно с 20.8 млн. лв., или със 17.07%. Към 31 декември 2008 г. стойността на разменните монети възлиза на 1.56% от общата стойност на банкнотите и монетите извън касите на БНБ. През годината не настъпи промяна в стойността на средната монета в обращение, като тя запазва стойността си от 0.14 лв., колкото е и в края на 2007 г. През последните години възпоменателните монети запазиха относително постоянен дял в размер на 0.05% от общата стойност на парите в обращение.

Структура по номинална стойност на разменните монети в обращение

(дял от общата стойност,%)

Източник: БНБ.

Неистински банкноти и разменни монети

В изпълнение на изискванията на чл. 27 от ЗБНБ в Националния център за анализ (НЦА) на БНБ се осъществяват проверки за истинност на български и чуждестранни банкноти и монети, които пораждат съмнение, че са неистински или преправени. Общият брой неистински български банкноти, задържани и извадени от паричното обращение в БНБ през 2008 г., е 8787. От тях 690 са задържани, преди да бъдат ползвани в паричното обращение, а броят на циркулиралите в паричното обращение е 8097. Регистрираните неистински банкноти са се

увеличили с 669 бр. в сравнение с 2007 г. От регистрираните и задържаните неистински банкноти с най-голям дял са купюрите от 20 лева (80.60%), следвани от купюрите от 10 лева (11.40%) и от 50 лева (6.84%). Регистрираните неистински купюри от 2 и 5 лева са общо 102 бр. (1.16%). В сравнение с предходната година нараства количеството на задържаните неистински банкноти от 20 лева – 1944 бр. От предадените за извършване на експертна оценка в НЦА установените неистински монети са 608 бр., като 596 от тях са от 50 стотинки, а останалите 12 броя – от 1 лев.

Относителният дял на неистинските български банкноти в общия брой банкноти в обращение към края на 2008 г. е 0.002453%, а дялът на неистинските монети в общия брой монети в обращение е 0.000059%. Броят на неистинските банкноти и монети е незначителен и следователно сигурността на паричното обращение остава много висока.

През 2008 г. в изпълнение на функциите по извършването на експертна оценка на чуждестранни банкноти и монети, задържани на територията на България, са регистрирани и задържани в НЦА неистински чуждестранни банкноти, както следва: 3580 бр. евро, 1016 бр. щатски долари и 389 бр. банкноти от други чуждестранни валути.

Като мярка за противодействие на разпространението на неистински български банкноти БНБ продължава да предоставя редовно на кредитните институции, обменните бюра, финансовите къщи и гражданите информация за регистрираните нови видове неистински български банкноти, описание на методите за тяхното разпознаване, както и начините за проверка на защитните елементи на истинските банкноти.

БНБ полага последователни усилия за осигуряването на по-ефикасна защита на българските банкноти срещу фалшифициране. През четвъртото тримесечие на годината е пусната в обращение нова банкнота с номинална стойност 10 лева, емисия 2008 г. Банкнотата е с усъвършенствани защитни елементи, като са запазени размерът, цветът и графичното оформление на банкнотата от 10 лева, емисия 1999 г., която продължава да бъде законно платежно средство.

Емисионно-касова дейност на БНБ

През 2008 г. по договори с производители са доставени 157.3 млн. бр. новопроизведени банкноти и 105 млн. бр. новопроизведени разменни монети със съвкупна номинална стойност 2615.2 млн. лв. В изпълнение на монетната си програма през 2008 г. БНБ пуска в обращение шест нови емисии възпоменателни монети.²⁹

През 2008 г. кредитните институции внасят във и изтеглят от БНБ банкноти и монети на обща стойност 25 219.8 млн. лв. Внесените в БНБ български банкноти и разменни монети възлизат съвкупно на 12 230.0 млн. лв., което е с 4574.0 млн. лв., или с 59.74% повече в сравнение с 2007 г. За същия период от БНБ са изтеглени от обращение български банкноти и разменни монети на обща стойност 12 989.8 млн. лв., което е с 3807.3 млн. лв., или с 41.46% повече спрямо предходната година.

С цел поддържане качеството на банкнотите и монетите в наличнопаричното обращение през 2008 г. в БНБ и в Дружеството за касови услуги е извършена проверка чрез сортиращи машини на 748.4 млн. бр. банкноти и 82.5 млн. бр. разменни монети на обща стойност 12 966.9 млн. лв. В сравнение с 2007 г. броят на обработените през годината банкноти е по-голям с 219.4 млн. бр. (41.47%), а на разменните монети е по-малък със 17.9 млн. бр. (17.84%). В структурата по номинална стойност на обработените банкноти и монети с най-висок дял са: при банкнотите – купюрите от 10 и 20 лева, а при монетите – тези от 10 и 20 стотинки и от 1 лев. През 2008 г. средната обрацаемост на банкнотите през касите на БНБ нараства с 0.08 пр.п. спрямо предходния период и достига 1.68 пъти годишно.

²⁹ Информация за пуснатите в обращение нови емисии банкноти, разменни и възпоменателни монети е публикувана на интернет страницата на БНБ.

При обработката на банкнотите са отгелени като негодни общо 109.3 млн. броя – с 14.6 млн. бр. (11.75%) по-малко в сравнение с 2007 г. Отделените през 2008 г. негодни монети са общо 0.3 млн. броя, или с 27.30% по-малко от предходната година.

БНБ последователно работи по реализацията на своята дългосрочна стратегия във връзка с реструктурирането на наличнопаричното обслужване. През 2008 г. е завършен важен етап от реформите, насочени към налагането на пазарни принципи в тази област. Дружеството за касови услуги (ДКУ), създадено през 2007 г. от централната банка съвместно с няколко кредитни институции, започва ефективно да работи през 2008 г. и да предлага услуги на пазарен принцип. То функционира от началото на второто тримесечие на годината и оттогава БНБ преустановява всички операции с клиенти в регионалните си касови служби в Плевен, Варна и Пловдив. Дейностите, свързани с касовото обслужване в тези райони, са прехвърлени на съответните погразделения на дружеството. За периода от април до края на 2008 г. значителна част от оборота на банкнотите и монетите, които кредитните институции внасят във и изтеглят от БНБ, се осъществява чрез ДКУ. БНБ продължава да предоставя стандартни услуги с банкноти и монети на своите клиенти в София в съответствие с *Общите условия на БНБ за обслужване на клиенти с банкноти и монети по обявена стойност*.

Постепенно през годината се увеличават участниците, занимаващи се професионално с обработката на банкноти и монети в страната. Конкурентната среда създава условия за по-високо качество на услугите и за формиране на цените им на пазарен принцип, като същевременно продължава да се подобрява и качеството на банкнотите и монетите в паричното обслужване.

За постигане на сигурност и качество на банкнотите и монетите в обращение кредитните институции и доставчиците на услуги трябва да спазват разпоредбите на БНБ, които включват политиката по обработка на банкнотите и монетите, изискването за зареждане на терминалните АТМ-устройства само с банкноти, проверени със сортираци машини съгласно стандартите за разпознаване и годност, както и за изтеглянето на неистинските банкноти от обращение. БНБ продължава редовно да предоставя необходимата информация за тенденциите в развитието на касовата дейност в страната. В съответствие с регулаторните изисквания централната банка редовно обновява публикувания на интернет страницата си списък на всички машини за сортиране и машини за самообслужване, които са минали успешен тест на производителя и на БНБ по стандартите за разпознаване и годност. През годината БНБ постоянно извършва наблюдение и контрол по прилагането на нормативната база, както и проверки за функционалност на машините за сортиране, използвани от кредитните институции и професионално занимаващите се с обработка на пари доставчици на услуги.

При спазване на сроковете, заложи в стратегията на БНБ, през 2008 г. продължава работата по строителството и доставката на оборудване за изграждането на нов, модерен касов център в София. Ръководителите на проекта от страна на БНБ в тясно сътрудничество с представители на архитекта, на строителя и други лица, участващи в проекта, изпълняват в съответствие с план-графика необходимите дейности за успешното завършване на касовия център и за пускането му в експлоатация през следващата година.

VI. Поддържане стабилността на банковата система

1. Оценка на състоянието на банковата система

Процесите, характеризиращи банковата система на България през 2008 г., бяха под влияние на две основни групи фактори. Едните са свързани с негативното въздействие върху националната икономика и финансовата система на глобалната финансова и икономическа криза, чието проявление бе особено отчетливо през втората половина на годината. Поради това през първото шестмесечие бяха отчетени *високи темпове на растеж на основните балансови агрегати* (активи, кредити и привлечени средства), докато в края на 2008 г. се забелязва *промяна в поведението на банките и системата*. Другата група фактори са свързани с въздействието, което мерките за укрепване на финансовата стабилност, включително действията на различните институции в България, оказаха върху банковата система и деловата активност. Промяната намери отражение в няколко основни насоки:

- *съществено свиване на темпа на кредитиране* през третото и особено през четвъртото тримесечие на 2008 г.;
- намаляване на *общата стопанска активност* и стремеж към стабилизиране на източниците на финансиране посредством по-агресивна политика при депозитните операции;
- известно изчакване на положителните резултати от предприетите действия в областта на задължителните минимални резерви и гарантирането на депозитите.

Анализът на данните за отчетния период даде възможност и за реална оценка на резултатите от предприеманите от БНБ в последните години *антициклични действия*. По-високите изисквания за размера на собствените средства и за адекватност на капитала, консервативното третиране на допустимите обезпечения, провизирането и класифицирането на вземанията въз основа на критерии, надхвърлящи счетоводните стандарти за обезценка, недопускането да се разпределя финансовият резултат под формата на дивидент – всичко това допринесе за натрупването на буфери в банковата система в размер на около 4% от БВП посредством чисто нормативни инструменти. Чрез политиката по отношение на ЗМР (значително над средните за ЕС) беше улеснено поддържането на стабилно равнище на ликвидност в системата и нейните сегменти и в периодите на най-висока чувствителност към динамиката на кризата (трето – четвърто тримесечие на 2008 г.). В резултат през целия отчетен период системата запази стабилността на финансовата си база при висока степен на устойчивост спрямо шокове.

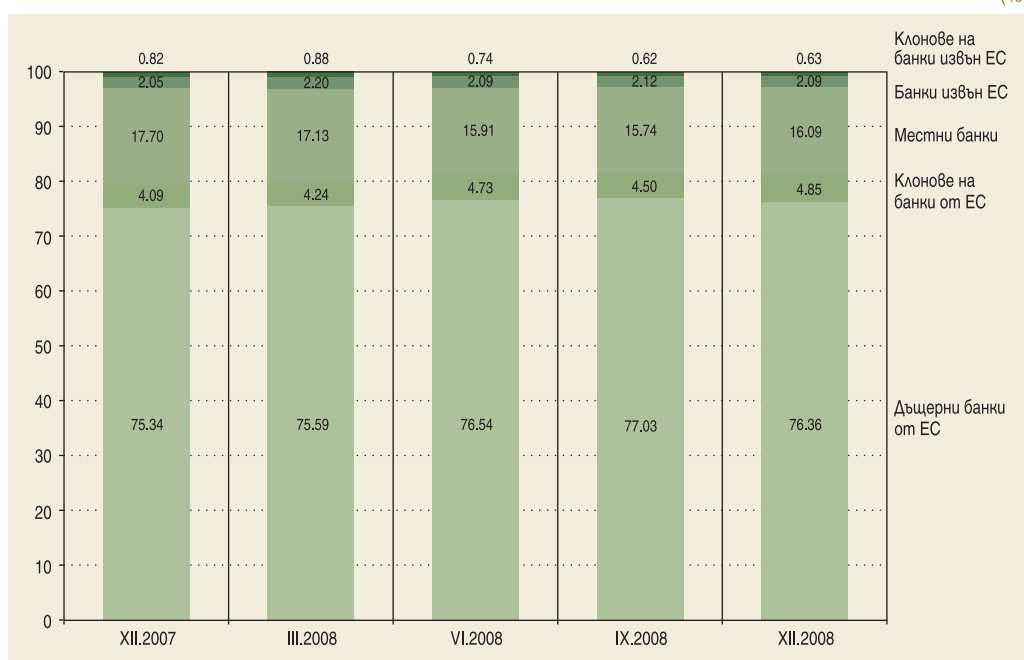
Структурни промени в баланса на системата

Към декември 2008 г. *общата сума на активите* на банковия сектор достигна 69.6 млрд. лв., като в рамките на последните 12 месеца те отбелязват растеж от 17.7% (с 10.5 млрд. лв.).

Измененията в структурата на баланса на банковата система през годината отразяват противоречивата динамика на процесите – изострената конкуренция през първото шестмесечие и ограниченото кредитиране при отсъствие на алтернативни лихвени инструменти за инвестиране през второто. Търсенето на пазарни ниши и възможности за извличане на конкурентни предимства обаче не промени съществено пазарните позиции на основните кредитни институции.

Петте най-големи банки запазиха почти без изменение пазарния си дял, който в края на 2008 г. е 57.1%. Дъщерните банки от ЕС, въпреки намалението на относителния им дял през четвъртото тримесечие, увеличиха пазарното си присъствие до 76.4% (при 75.3% в края на 2007 г.). Позицията на местните кредитни институции претърпя спад спрямо предходната година, независимо че през последните месеци от периода бе отбелязано нарастване на дела им.

Пазарен дял на местните и на чуждестранните банки

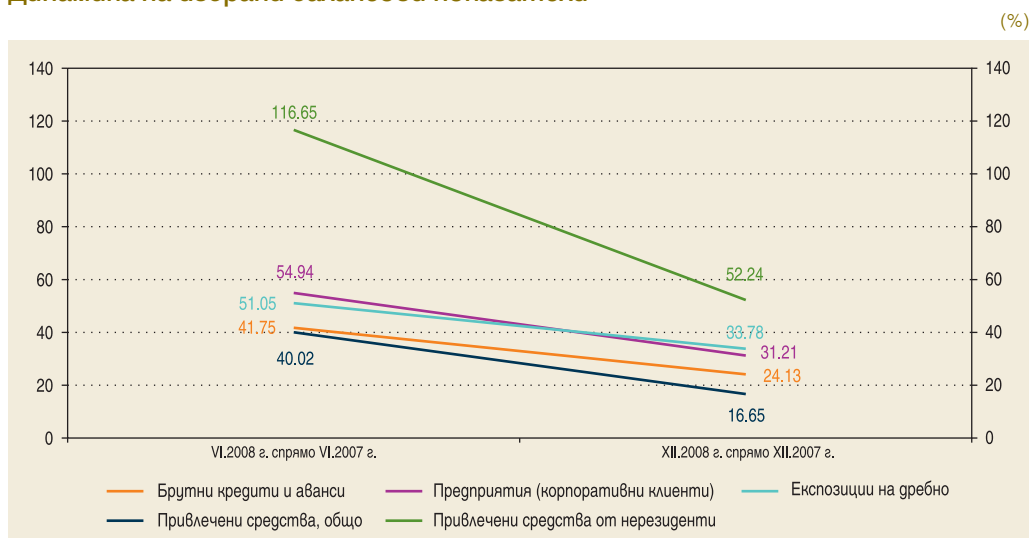

Източник: БНБ.

Кредитна дейност

Активността при кредитирането продължи да бъде водеща в дейността на банките, като през годината темповете му отчетливо отразяват реакцията на протичащите в банковата сфера процеси – динамично първо полугодие с високи темпове на растеж и ограничаване на активността през второто.

Динамика на избрани балансови показатели

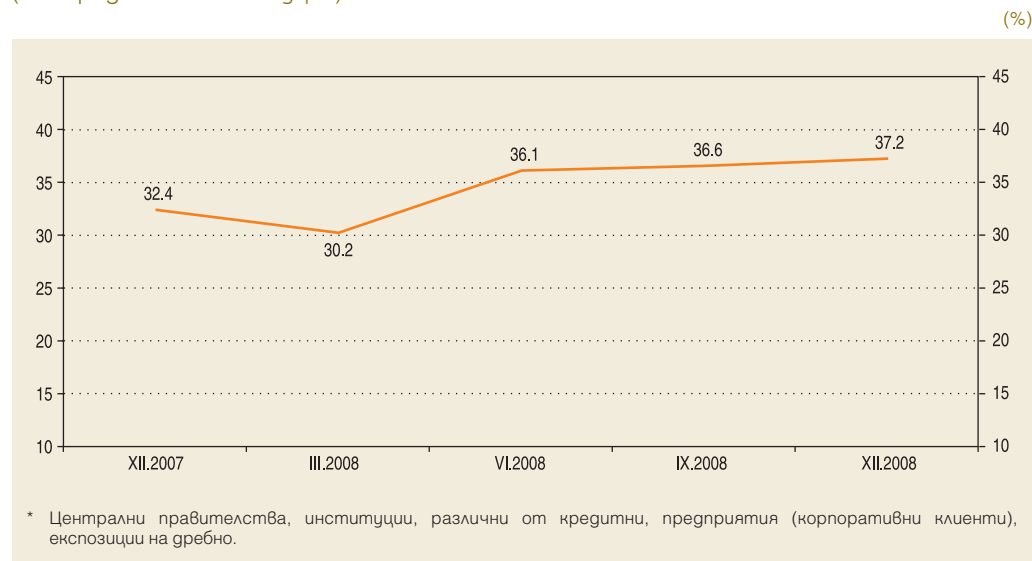
Източник: БНБ.

Привлечени средства

Забавянето на годишна база на темповете на растеж на кредита – до 31.2% за предприятията и до 33.7% за домакинствата – е резултат от силно намалената активност в периода октомври – декември 2008 г.

Независимо че през целия отчетен период ресурсната база на банковата система остана стабилна, между първото и второто шестмесечие са налице различия, определящи променения профил на привлечените средства в края на годината. През първите две тримесечия под влияние и на все още благоприятната икономическа среда финансирането на кредитната активност се подкрепяше както от местни източници, така и чрез ресурс от нерезиденти (предоставен главно на дъщерни кредитни институции от компаниите-майки).

Дял в кредитите и авансите на привлечените средства от нерезиденти* (без кредитни институции)

Източник: БНБ.

От лятото на 2008 г., включително и като реакция на ограничения достъп до кредитен ресурс, настъпиха промени в пропорциите между основните източници на финансиране. Намаля ролята на средствата от институции, различни от кредитни, като дялът им в привлечените средства на банковата система отбеляза спад – от 38.6% в края на 2007 г. на 32.7% в края на 2008 г. Стабилизира се обемът на фондовете, предоставяни от компаниите-майки, като не бе отчетен значим трансфер на ресурс от местни дъщерни банки към институции извън страната. Без промяна остана дялът на финансирането от граждани и домакинства (36.4%), което на фона на ограничаването на другите източници превръща този сегмент в ключов фактор за генериране на финансов ресурс.

Валутната структура не претърпя съществени изменения. В края на декември дялът на позициите в евро в общия размер на привлечените средства е 54%, относителното тегло на левовия ресурс – 40%, а на други валути – 6%.

Балансов капитал

През цялата 2008 г. бе регистриран положителен тренд в динамиката на *балансовия капитал*, който през последните три месеца на 2008 г. се увеличаваше с темп, по-висок от този на *кредитите и авансите*. Растежът му за 2008 г. е 27.6% при прираст на активите 17.7% и на кредитите и авансите 24.2%. Изпреварващият растеж на балансовия капитал подобрява степента на устойчивост на шокове и е показател за наличието на буфери, адекватни на риска.

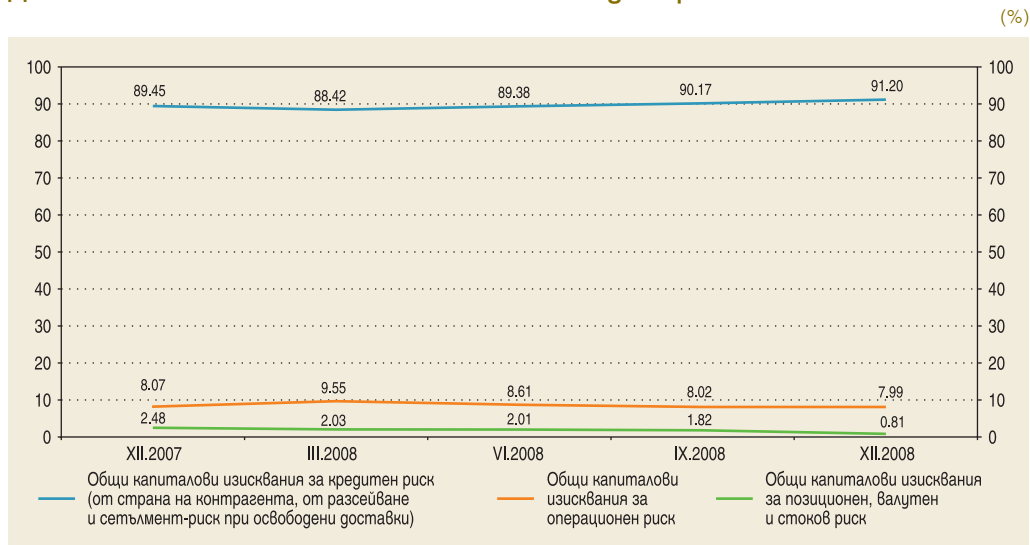
Одигираната печалба на банковата система за 2008 г. е 1374 млн. лв. – с 223 млн. лв. (19.4%) повече спрямо постигнатия резултат за 2007 г.

Рисков профил на системата

През цялата 2008 г. определящ за рисковия профил на системата бе кредитният риск. Независимо че през разглеждания период кредитните институции управляваха активите си, спазвайки правилата за благоразумие и изискванията за добра банкова практика, промените повлияха и върху чувствителността им към риск. Очевидно е, че следващите периоди биха могли да тестват възможностите на институциите да абсорбират шокове:

- От една страна, делът на кредитите в активите на банковата система ограничава мобилността при промяна в условията за правене на бизнес, а от друга, увеличава чувствителността на институциите към промени в качеството на активите;

Динамика на капиталовите изисквания по видове риск

Източник: БНБ.

- Поради формиралата се в последните няколко години структура на балансите е практически трудно постижимо реструктурирането *в кратък срок* на активите с цел намаляване на концентрациите по линия на видовете риск, матуритета и експозицията към сектори/клиенти;
- Промените в структурата и качеството на финансиране на бизнеса предопределят *нарастащата зависимост на банките от генерирания от домакинствата ресурс*, чиито надеждност и възможности в условията на задълбочаващата се икономическа криза е трудно да бъдат оценени;
- Ресурсът от нерезиденти основно е предоставен от компаниите-майки, но капацитетът му да компенсира спад при други компонентни на привлечените средства е ограничен;
- Влошаването на бизнес средата също ще изисква от институциите гъвкава реакция.

Независимо че посочените фактори се проявиха по-отчетливо през втората половина на разглеждания период (ноември – декември 2008 г.), за цялостното *усещане на засилваща се колебливост на банковата система* допринесе и нервността в поведението на някои водещи пазарни играчи.

Качество на активите

През 2008 г. банките поддържаха добро качество на своите активи, като предприемаха своевременни действия за класификация на риска и за обезценка на кредитите в случаите, когато това се налагаше. Независимо обаче че в края на декември 2008 г. *нивото на просрочените и класифицирани по други причини експозиции*³⁰ в брутните активи на системата (3.96%) може да се счита за сравнително ниско, динамиката му през второто полугодие свидетелства за процеси, които биха довели до засилване тежестта на класифицираните вземания с по-висока степен на риск. Потвърждение за това се открива и при *показателя, измерващ дела на необслужваните рискови експозиции* (кредити и вземания с просрочие над 90 дни), който в края на 2008 г. е 2.42% (при 2.05% в края на предходната година). Макар нивото все още да е ниско, нарастването му с 59% спрямо 2007 г. е по-високо от годишния растеж на кредитния портфейл на банковата система.

Като допълнителен буфер за смекчаване остротата на кредитния риск при промяната ѝ служат натрупаните провизии. Те гарантират 114% покритие на необслужваните кредити, като равнището им би било по-ниско (и респективно капацитетът за абсорбиране на шокове по-малък), ако банковият надзор се придържаше към по-либерална политика по отношение на критериите за класификация на кредитите и вземанията.

Доходност

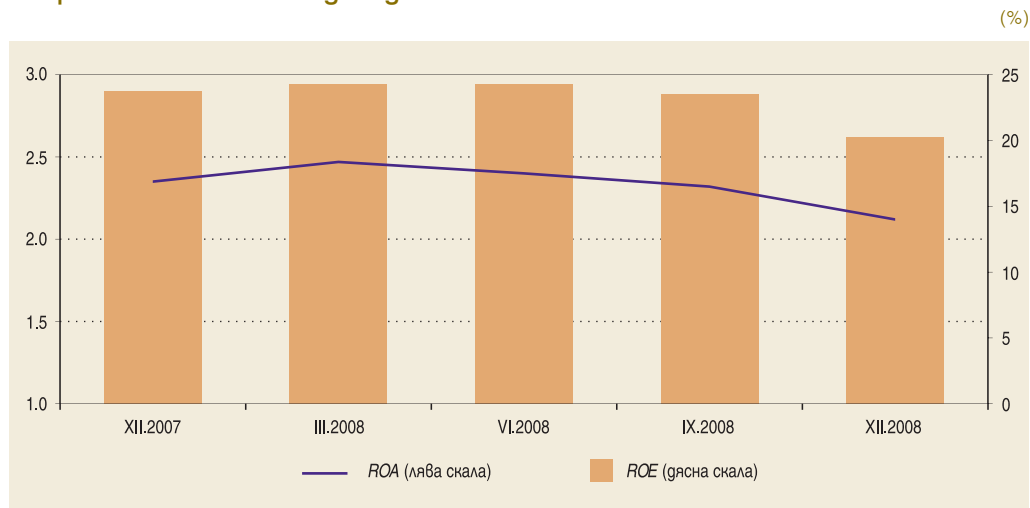
В края на декември 2008 г. банковата система отчита печалба в размер на 1374 млн. лв., като за дванадесетте месеца тя е с 223 млн. лв. по-висока от 2007 г. Въпреки високия резултат възвръщаемостта на средните активи (*ROA*) е 2.12%, или с 25 б.т. по-ниска от тази за декември 2007 г. През цялата 2008 г. се наблюдаваше *устойчива тенденция към забавяне на дванадесетмесечните темпове на растеж на финансовия резултат* – от 50.2% към март, 48.5% към юни, 28.6% към септември до 19.4% на годишните одитирани данни за 2008 г. В същото време темпът на нарастване на средните активи е 33%. Независимо че *нетният лихвен марж* бе подложен на голям натиск, през първото полугодие равнището му остана непроменено (5.05%). *През третото и през четвъртото тримесечие обаче увеличаващата се цена на пасивите доведе до свиване на нетния лихвен марж до 4.91% в края на годината.* Равнището му обаче е по-високо от това в редица държави от ЕС.

Делът на всеки от останалите компоненти на доходите – таксите и комисионите от операции с финансови инструменти, от валутни сделки – и другите оперативни доходи е по-малък спрямо края на 2007 г. Банките определено търсеха възможности за увеличаване на приходите от такси, като общият им обем за 2008 г. е увеличен с 16% спрямо предходната година. Като цяло обаче този доход остава по-скоро колеблив и без ясно изявен тренд, което определя и дела му от 20% в оперативните приходи на системата.

Подобно на другите ключови съотношения за доходност показателят за възвръщаемост на капитала (*ROE*) *отбелязва лек спад, по-забележим през четвъртото тримесечие на 2008 г.*, но при него твърде сериозно е влиянието на нарастването на капитала за дванадесетте месеца с 1.7 млрд. лв.

³⁰ Показателят включва всички класифицирани експозиции въз основа на регламентираните в Наредба № 9 на БНБ критерии за класификация.

Избрани показатели за доходност

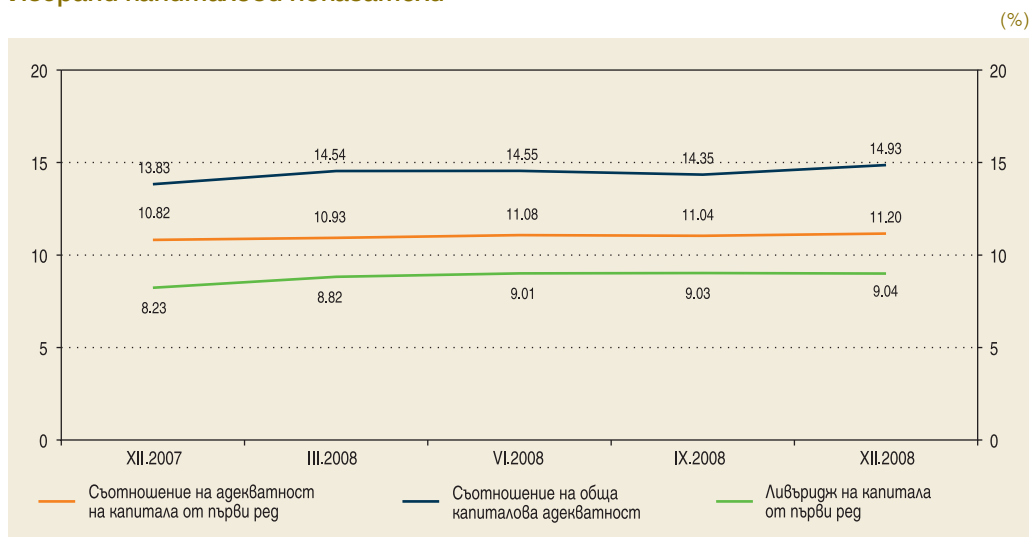
Източник: БНБ.

Капитал

В края на 2008 г. капиталовата позиция е стабилна и с капацитет да абсорбира динамиката в рисковия профил на банковия сектор. Банковата система разполага с ресурси за посрещане на промяна в качеството на активите. Наличният капиталов излишък към декември в размер на 1.5 млрд. лв. е в състояние да покрие класифицираните експозиции с влошено качество (без групата на необслужваните). Системата разполага и с допълнителен капиталов буфер в размер на 1240 млн. лв. от печалбата за 2008 г.

Към декември е отчетена положителна динамика при адекватността на капитала – равнището от 14.93% в края на 2008 г. отразява изпреварващия растеж на капиталовата база спрямо този на капиталовите изисквания.

Избрани капиталови показатели

Източник: БНБ.

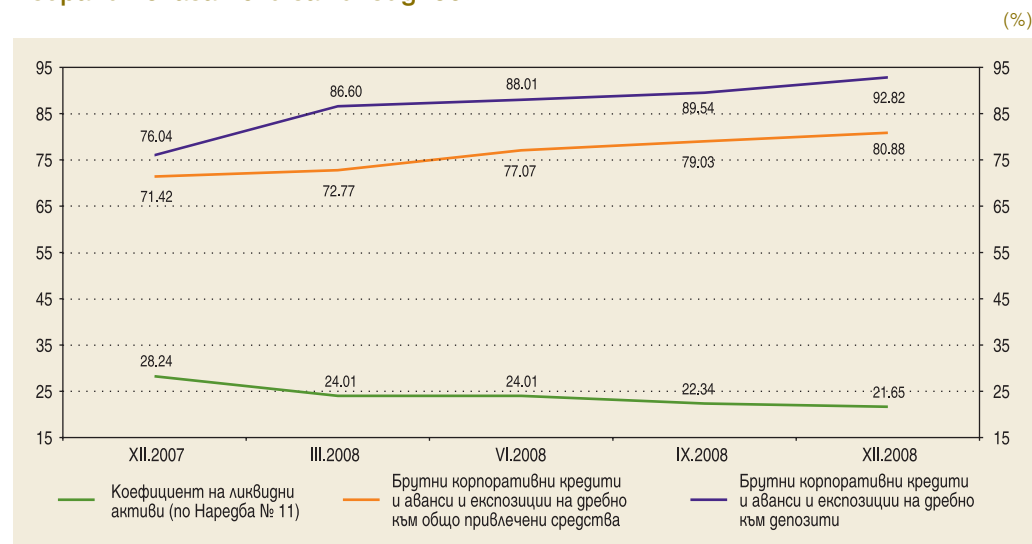
От гледна точка на действията, предприети от банки, банков системи и регулаторни институции във и извън ЕС и насочени към капитала от първи рег, следва да се подчертае, че стойността на този показател за българския банков сектор е 11.2%.

Въз основа на динамиката през цялата 2008 г. и параметрите на рисковете, оформили се към края на периода, може да се направи извод, че капиталът на банковия сектор не би следвало силно да ерозира при умерени и постепенни колебания на факторите, определящи стабилността на системата.

Ликвидност

В условията на усложнена пазарна среда кредитните институции у нас продължиха да управляват без съществени затруднения ликвидната си позиция и да посрещат задълженията си като финансови посредници. Тенденцията към спад на показателите за ликвидност в годишен хоризонт се прояви особено отчетливо през последното тримесечие на 2008 г. Ликвидният натиск върху банковия сектор вследствие напрежението на междубанковия пазар и намаляването на депозитната база, сериозното поскъпване на привлечения ресурс и продължаващият растеж на кредита изостриха чувствителността на системата. Промените в обхвата и нормата на ЗМР доведоха до значително намаление на изискуемите резерви и до свиване на паричните средства. Банките обаче пренасочиха значителна част от освободения ресурс в други доходносни ликвидни активи, което съдействаше за плавното изменение на някои от показателите, измерващи ликвидността.

Избрани показатели за ликвидност

Източник: БНБ.

Оценка на финансовата стабилност

През юни МВФ и Световната банка извършиха оценка на финансовата стабилност на банковата система в рамките на периодично провежданата във всички страни – акционери на МВФ, „Програма за оценка на финансовия сектор“ (FSAP). Целите на оценката за България бяха:

- Изследване на чувствителността на банковата и финансовата система към различни видове риск. В тази връзка съвместно с кредитните институции бе разработен и приложен модел на стрес тест, включващ комбинация от няколко сценария за макроикономическо развитие и оценка на чувствителността на отделните банки и на системата към тях;
- Оценка на качеството на националните надзорни системи и съответствието им с базелските принципи за ефективен надзор, както и оценка на стабилността на финансовата система в страната.

(продължава)

(продължение)

На база на оценката могат да се направят следните изводи:

- Индикаторите, измерващи финансовата стабилност, говорят за добра платежоспособност на банките. Стойностите на показателите по банки са над минимално допустимите (12%), при нива в диапазона 14–30%. Ликвидността е в диапазона 22–39%, възвръщаемостта на капитала е 18–29%, а делът на необслужваните кредити (с просрочие над 90 дни) е между 0.2% и 2.4%. Почти половината от баланса на системата е геномиран в евро, позициите са балансираны и въпреки доминиращата роля на чуждестранните банки системата разчита предимно на местни депозити;
- Извършеният стрес тест на макропараметрите се основава на запазване на паричния съвет. Данните потвърждават оценката за силна и дисциплинирана банкова система, чиято платежоспособност зависи от поддържането на системата на паричен съвет;
- Резултатите от стрес теста при банките сочат, че промяната в качеството на активите е основният източник на риск за банковата система. В същото време по-голямата част от кредитните институции биха устояли на шока при приемлива промяна във финансовото си състояние и при запазване на баланса в системата. Това се дължи на комбинация от фактори, сред които са стабилната капиталова позиция, включително и на банките с общо системно значение, високият дял на ликвидните активи, ограничената експозиция към инструменти, носители на пазарен риск (вкл. липса на инвестиции в „токсични активи“);
- Оценката сочи наличието на ресурс в банките и системата в случай на ликвиден шок. Като положителен фактор се сочи и високото ниво на ЗМР, което играе ролята на ликвиден буфер;
- Що се отнася до предизвикателствата, те не се оценяват като уникални за България. Високият растеж на кредитите, дисбаланси в платежния баланс, нарастване дела на чуждестранното финансиране са фактори, характерни за много страни от Централна и Източна Европа.

2. Спазване на изискванията за благоразумие в банковата дейност

Следенето на дейността на кредитните институции през 2008 г. имаше за цел както оценка на рисковия им профил, финансовата стабилност и капацитета за абсорбиране на шокове, така и контрол за придържането им към регулаторните изисквания за благоразумие в банковата дейност. Основните акценти на този превантивен регулаторен контрол бяха фокусирани върху следните няколко области:

Адекватност на капитала

Извършван бе анализ на стабилността и чувствителността на капиталовата позиция на банките и коректността на изготвяните от тях отчети за капиталова адекватност; в случаите на отклонения от изискванията биваха предприемани съответните коригиращи надзорни действия.

Големите експозиции

Непрекъснато бе провеждано наблюдение на състоянието и динамиката при рисковите концентрации, чийто основен носител бяха големите експозиции; случаите на стойности, близки до регулаторните, бяха обект на засилен и непрекъснат надзорен контрол, като регистрираните единични нарушения намериха отражение в надзорната стратегия спрямо съответната банка.

Вътрешни кредити

Независимо че нарушенията на изискванията на Закона за кредитните институции (ЗКИ) и на Наредба № 7 на БНБ не са масови и не оказват натиск върху цялата банкова система, допусналите ги кредитни институции бяха обект на различни по обхват и времетраене надзорни мерки.

Вложения в ДМА

Лимитите, регламентирани в ЗКИ и в Наредба № 17 на БНБ, бяха спазени от всички банки.

3. Дейност на банковия надзор

Изминалата година се характеризираше с по-интензивна надзорна дейност вследствие както на тенденциите на международните финансови пазари и въздействията на глобалната финансова и икономическа криза, така и като израз на стремежа към *изпреварващи действия* с цел съхраняване на натрупаните в банковата система финансови ресурси и за допълнително укрепване на нейната база. Тези усилия имаха няколко основни приоритета, насочени към:

- по-нататъшно усъвършенстване на надзорната нормативна рамка;
- усъвършенстване на инструментариума за ефективен надзор върху отделните кредитни институции както по линия на текущата отчетност, така и посредством целеви инспекции на място;
- изследване и анализиране на каналите за въздействие на финансовата криза върху банковата и финансовата система на страната;
- проактивно поведение, насочено към ранна идентификация на рисковете и към разработване и тестване на различни сценарии за развитието на процесите в банковата система и бизнес средата;
- предотвратяване и неутрализиране на опити за използване на банковата система за финансови измами и изпиране на пари;
- засилване на ангажиментите на БНБ по линия на надзорното сътрудничество в рамките на ЕС.

В тази изключително бързо изменяща се среда банковият надзор предприе действия, чиито резултати в края на годината свидетелстват за наличието на капацитет на административно и експертно ниво за посрещане на последиците от финансовата и икономическата криза върху кредитните институции.

Въпреки че главните усилия бяха насочени в сферата на традиционната надзорна дейност (надзорната политика, надзора върху кредитните институции и надзорните макроанализи, специалния надзор и надзорната администрация), бяха отделени ресурси и за развитие на нови сфери и дейности.

- През годината експерти от управление „Банков надзор“ участваха в редовните срещи в рамките на основните европейски комитети и работните групи, които имат връзка с развитието на банковата система и с надзора в Европейския съюз. Такива са Комитетът на европейските банкови надзорници (CEBS) и неговите работни групи, Европейският банков комитет (EBC), Съвместният комитет за финансовите конгломерати (JCFC), Комитетът за банков надзор към ЕЦБ (BSC), Регионалната група на банковите надзорници от Централна и Източна Европа (BSCEE) и др.
- Започнаха и преговорите за подготовката на проект по програмата за техническо сътрудничество между централната банка на Египет и ЕЦБ във връзка с въвеждането на международната рамка за капиталовите изисквания *Базел II*. От страна на ЕЦБ партньори в проекта са централните банки на България, Германия, Гърция, Италия, Румъния, Франция и Чехия.
- Изготвяни бяха експертни анализи за подготовка на участия на представители на БНБ в структури на ЕЦБ и в различни форуми у нас и в чужбина. Периодично се подготвяха и публикуваха информационните бюлетини „Банките в България“ и редовните месечни прессъобщения за състоянието на банковия сектор.

- През изминалата година бе реализирана нова част от проекта „Единно хранилище на данни – отчети за банков надзор“ и започна работа по преминаването към електронен обмен на информация от финансовите отчети за надзорни цели.
- Експерти на банковия надзор участваха в изработването на концепцията за разширяване с данни за регулаторни цели на Централния кредитен регистър.

Надзорна политика

Един от приоритетите в дейността по надзорната политика през годината бе съгласуването на националната регулаторна рамка с изискванията на европейските директиви в областта на надзора върху кредитните институции. Успешно бяха използвани и възможностите, предоставени от пълноправното членство на БНБ в Европейската система на централните банки, като се разчиташе на дейността и опита на експерти от надзорните органи към централните банки на Франция, Италия и Нидерландия.

Продължи и работата по разработването и внедряването на промени в нормативната рамка, като основна част от усилията бяха насочени към дейностите по оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск. Измененията в Наредба № 9 на БНБ за класификация на рисковите експозиции осигуриха прилагането на единни практики за заделяне на провизии в рамките на международните банковни групи. В същото време бе запазен подходът, изискващ по-консервативно третиране на риска от влошаване качеството на експозициите като елемент от политиката на БНБ, насочена към натрупването на финансови ресурси под формата на капиталови буфери. Синхронизирането на нормативната рамка също имаше за цел да подготви банките за въвеждането на вътрешнорейтингов подход за кредитния риск съгласно *Базел II*.

Извършени бяха и промени в Наредба № 8 за капиталовата адекватност на кредитните институции. Те позволяват на банките да включват в капиталовата си база полугодишната си текуща печалба при спазване на строги изисквания, произтичащи от Директива 2006/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно предприемането и осъществяването на дейност на кредитни институции.

С оглед по-нататъшно сближаване в сферата на надзора на европейско равнище и в съответствие с направените промени в рамката на *CEBS* бяха приети и адаптирани четири указания на БНБ, които се отнасят до Втори стълб на *Базел II* – „Надзорна дисциплина“. Тези указания са свързани с управлението на лихвения риск в банковия портфейл, управлението на риска от концентрация и извършването на стрес тестове в рамките на процеса на надзорен преглед.

Продължи подготовката за въвеждане в банковата практика и на останалите приети и публикувани указания на *CEBS*. По-конкретно, през периода бяха подготвени надзорни указания и изисквания за изнасянето на дейности от банките и продължи работата по указанията за утвърждаване (валидиране) на вътрешни модели. БНБ разработи и политика за международно сътрудничество между консолидация и приемащите надзорни органи, както и разграничителни надзорни критерии за специализираното кредитиране.

През отчетния период поетапно бяха изработени редица информационни приложения – част от рамката за консолидирано финансово отчетяване към единния пакет за финансова отчетност (*FINREP*) на кредитните институции в държавите – членки на ЕС.

През 2008 г. се пристъпи към сформирането на съвместните международни надзорни колегии, които представляват естествен оперативен форум за обмен на информация, обективни оценки и надзорни действия по отношение на трансгранични банки и банковни групи.

Осъществен бе проект за обобщаване на случаи, възникнали от практиката на банките и надзорните решения по тях, информацията за които е достъп-

на и периодично се осъвременява на интернет страницата на БНБ. Това представява нова крачка към по-голяма прозрачност на надзорните практики.

Осъществяван бе непрекъснат диалог с институциите, ангажирани с борбата срещу финансовите измами и изпирането на пари в съответствие с насоките, отразени в докладите на ЕК за напредъка на страната. Съгласно установената добра практика за съдействие беше оказана експертна помощ на правоохранителните органи при конкретни случаи чрез анализ на схемите, използвани за прикриване на некоректни търговски операции.

През есента БНБ бе домакин на международната среща на ръководителите на централните банки и надзорните органи от Югоизточна Европа, където бяха взети важни решения относно стъпките за сближаване на надзорните практики и за създаването на контактна група от надзорници, както и на експертна група за бъдещ обмен на резултати от провеждането на надзорни стрес тестове. Обсъдена и приета бе рамката за насърчаване учредяването и функционирането на надзорни колегии за оперативно надзорно сътрудничество в Югоизточна Европа чрез осъществяване на координирани и съвместни надзорни действия между заинтересовани държави.

Надзорна администрация, лицензи и разрешения

Лицензионно-разрешителният режим и надзорните мерки са част от средствата за поддържане стабилността на банковата система. В тази област банковият надзор се стремеше да провежда политика, насочена към своевременно коригиране на отклоненията в дейността на кредитните институции и за повишаване на стандартите за допускане до банковия пазар на страната.

През 2008 г. беше приключено производство за издаване на лиценз за банкова дейност, като с решение на УС на БНБ беше отказано издаването на разрешение. По този начин беше потвърден на практика заложеният в *Основните принципи на лицензионната политика на БНБ* предпазлив и консервативен подход по отношение на кандидатите за нови участници на пазара на банкови услуги.

През годината не настъпиха съществени изменения в акционерната структура на местните банки. Въз основа на издадено от БНБ разрешение акционерен дял в размер на 49.99% от капитала на „Българо-американска кредитна банка“ АД беше придобит от Алайд Айриш Банк ПЛС, Дъблин, Ирландия. След покриване на всички технически изисквания започна ефективна банкова дейност клоът на „Банк Леуми Румъния С.А.“ в София. До БНБ бяха отправени нотификации за откриване в България на клонове на банки от държави – членки на ЕС, и в ход е процесът на започване на дейността им.

В областта на надзорните мерки през годината не бяха наложени тежки санкции. Ограниченият брой корективни действия, наложени на няколко кредитни институции, намериха израз в писмени предупреждения, като засегнатите институции реагираха своевременно за отстраняване на нарушението.

Надзор на място (инспекции)

През 2008 г. дейността на банковия надзор чрез инспекции на място имаше за цел анализ и оценка на равнището на поетите от банките рискове, както и ефективността на системите за контрол и управление на риска и спазването на нормативната рамка. Рисковият профил на институциите бе определен въз основа на прецизен анализ според критериите на системата за оценка на банки CAMELOS. В началото на второто полугодие се премина към ежемесечна оценка на данните и показателите, отчитани от банките, като в допълнение към изграждането на общ рисков профил бяха извършени и повече от 20 тематични инспекции.

Ударението бе поставено върху състоянието и управлението на кредитния и ликвидния риск, както и върху оценката на нивото на капиталовата адекватност и степента на застрашаващите я рискове.

Особено се повиши вниманието през четвъртото тримесечие, когато финансовата криза се разрази в световен мащаб. Данните от редовната отчетност и от проведените инспекции на място показаха, че банките, опериращи на

територията на страната, поддържат адекватно на регулаторните изисквания равнище на платежоспособност, приемливи нива на ликвидност и разумно управление на кредитния риск в много по-неблагоприятните от предходната година условия за банкова дейност.

За цялата 2008 г. бяха констатирани 67 формални нарушения на банковото законодателство и на надзорните регулации и бяха отправени 161 препоръки към органите за контрол и управление на инспектираните банкови институции.

Дистанционен банков надзор

Основен приоритет на дистанционния надзор беше следенето и анализирането на динамиката на рисковете в банковата дейност. Неговата цел е ранна диагностика на зоните на повишен риск, гарантираща своевременни и адекватни действия за поддържането на стабилността на банковия сектор в страната.

Негативните тенденции на международните пазари предизвикаха засилен информационен обмен на БНБ с други кредитни институции и сродни надзорни органи в чужбина. Беше извършван постоянен анализ на капацитета на системата и на отделните кредитни институции да абсорбират рискове, като за целта бе оптимизирана методиката за провеждане на стрес тестове по основните видове риск – кредитен, ликвиден и пазарен. С разработването на серия от анализи и експертизи бе подпомогнат управленският избор на антициклични инструменти за отслабване на негативните въздействия върху кредитните институции и върху системата като цяло.

Проактивното поведение на банковия надзор намери израз и в извършените няколко проучвания, подпомогнали вземането на решения за действия с цел смекчаване на последиците от кризата: проучване на пазарните нагласи и оценките за въздействието на кризисните процеси върху отделните кредитни институции, включително и чрез изследване на очакваните стойности на показателите, измерващи вероятността за неизпълнение на задълженията на кредитополучатели към банките, както и на възстановимата стойност на класифицираните като необслужвани кредити. Изследвани бяха и очакванията на банките за тенденциите в основните рискове и области на нестабилност, както и бе проведено проучване на моделите за управление на ликвидния риск и възможните сценарии за неговото изостряне. Специално внимание бе отделено на процеса на разработване и приемане на бизнес плановете на банките за 2009 г. Въз основа на тях бе очертан и водещият модел на бизнес поведението на банките при хипотеза за засилване на негативните въздействия върху банковата система.

Специален надзор

Последователни действия бяха предприети за повишаване прозрачността на капиталовата структура на банките. Надзорните усилия обезпечиха ясна структура на участниците (преки и косвени) в капитала на банките, обективна преценка на финансовото им състояние, съответствието му на акционерното участие, възможностите на отделните акционери при необходимост да подкрепят капитала.

В рамките на годината продължиха системните действия по отношение на мерките срещу изпирането на пари, финансирането на тероризма и финансовите измами. Беше отчетено, че банките и финансовите къщи прилагат адекватни политики и процедури в съответствие с международните стандарти, като рисковете за преминаване през банковата система на средства с неясен и криминален характер са минимизирани. Работата на БНБ в тази насока заслужа висока оценка за доброто управление на рисковете в доклада от третия кръг на Комитета на експертите за оценка на мерките срещу изпирането на пари (*MONEYVAL*) към Съвета на Европа.

По отношение спазването на разпоредбите на Валутния закон и нормативните актове за приложението му действията бяха съобразени с изискванията за прозрачност на банковите и финансовите сделки и операции.

Положени бяха значителни усилия и за сближаване и усъвършенстване на надзорната практика по укрепване на корпоративното управление. По метода на Световната банка бяха изследвани прилаганите практики за корпоративно управление, а по линия на Работната група за борба срещу изпирането на пари (*AMLTF*) към *CEBS* беше извършено проучване на правната рамка относно прилаганите от банките подходи за работа с клиенти.

Във връзка с интензивното предлагане от финансовите институции на финансови услуги и след изследване на режима на Общността за регулиране на тяхната дейност бяха подготвени предложения за нормативни промени с цел оптимизиране на националната правна рамка.

VII. Централен кредитен регистър

Основната цел на системата на Централния кредитен регистър (ЦКР), изградена и поддържана от БНБ, е да предоставя информация на банките и дъщерните им финансови институции относно кредитната задължениост на техните клиенти към цялата банкова система. Дейността на ЦКР е регламентирана с Наредба № 22 на БНБ за Централния кредитен регистър на банките. В системата на регистъра се отчитат всички кредити на банките и дъщерните им финансови институции, независимо от техния размер, с изключение на овърграфти по дебитни карти до 1000 лева (при условие че са класифицирани в категория „редовни“ експозиции), кредити за правителството, кредити за БНБ и междубанкови кредити. Системата осигурява надеждно подаване и съхранение на данните. Финансовите институции – участници в ЦКР, обменят данни с регистъра чрез онлайн връзка. Достъп до системата имат само специално упълномощени служители посредством цифрови сертификати, издавани от БНБ.

От средата на ноември 2008 г. влязоха в сила нови изисквания за информация по кредитите и кредитната задължениост на клиентите към банките. Разширението и обновяването на системата на регистъра са обусловени от развитието на кредитната дейност в страната, предизвикателствата, произтичащи от членството на България в Европейския съюз, повишаването на изискванията към качеството на информацията в системата на регистъра. Промени са обхванати и функционалността на системата.

Обновената версия на Централния кредитен регистър е инсталирана на нова техническа платформа (сървъри за базата данни и приложни сървъри) и е реализирана нова архитектура, позволяваща многократно увеличаване на обслужваните потребители и на заявките за проверка на кредитополучатели.

С обновената информационна база на регистъра се разшири структурата на входящите данни. Банките започнаха да получават информация от ЦКР за историята на кредитополучателите и за коректността на обслужваните от тях кредити за петгодишен период. Целта на включването на ретроспективна информация е да се ограничи рискът, който банките поемат, и да се избягват некоректните кредитополучатели. С това се постига по-голяма дисциплина в поведението на настоящите и потенциалните кредитополучатели.

Разширена е информацията, която се съдържа в справките. Това допринася за по-пълен анализ и оценка на кредитния риск в кредитни институции и банковата система като цяло, осигуряват се данни за изчисляване на отделни индикатори за финансова стабилност. Разширяването на данните в регистъра позволява на банките да подобрят оценката за кредитния риск на кандидатите за кредити. Това ще се осъществява още по-ефективно и с предстоящото включване в системата на ЦКР на небанковите финансови институции.

През 2008 г. продължи нарастването както на регистрираните в ЦКР кредити, така и на проверените лица от банките и дъщерните им финансови институции.

Броят на отчетените в регистъра кредити в края на декември 2008 г. достигна 3 149 843 (при 2 698 093 в края на 2007 г.), а балансовата им експозиция нарасна на 49 716 млн. лв. (37 434 млн. лв. към 31 декември 2007 г.). Броят на кредитополучателите към края на 2008 г. е 1 806 694, разпределени, както следва:

- физически лица с ЕГН – 1 695 413;
- лица, упражняващи свободни професии или занаятчийска дейност с ЕГН – 9054 (нов тип кредитополучатели, които се отчитат в информационната система на ЦКР от ноември 2008 г.);

- кредитополучатели с БУЛСТАТ – 98 237; и
- чуждестранни лица, които нямат регистрация по БУЛСТАТ или ЕГН – 3990.

През 2008 г. банките са извършили 4551 хиляди онлайн проверки с цифрови сертификати в системата на ЦКР (в т.ч. проверените клиенти с ЕГН са 3503 хиляди, а тези с БУЛСТАТ – 1048 хиляди), което е приблизително с 613 хиляди повече в сравнение с 2007 г. (3938 хиляди проверки). Средномесечният брой на издадените удостоверения през 2008 г. е 379 хиляди, или над 17 хиляди удостоверения за един работен ден. Нарасналият брой на издадените удостоверения от ЦКР е показателен за надеждността на информацията и все по-голямото ѝ значение при управлението на кредитните портфейли на банките.

VIII. Фискален агент и официален депозитар на държавата

Българската народна банка е фискален агент и депозитар на държавата. Въз основа на сключени договори с Министерството на финансите (МФ) и при пазарни условия и цени на услугите БНБ събира и предоставя на МФ периодична информация за сметките на бюджетните предприятия в банките в страната и действа като агент по държавни дългове.

За изпълнение на посочените функции БНБ поддържа и непрекъснато развива и усъвършенства изградения набор от системи: Система за провеждане на аукциони на ДЦК (АДЦК); Електронна система за регистриране и обслужване на търговията с ДЦК (ЕСРОТ); Система за сетълмент на ДЦК (СДЦК); Регистър на особените залози (РОЗ); Автоматизирана система за регистриране и обслужване на външния дълг (АС РОУД) и Система за информационно обслужване на бюджета и фискалния резерв (ИОБФР).

Във връзка с по-високите изисквания на МФ за развитието на системите и предвид настъпилите промени в общия обем на предоставяните от централната банка услуги през 2008 г. беше увеличен размерът на заплащаните от МФ такси, в резултат на което те достигнаха 786.0 хил. лв., при 759.0 хил. лв. за 2007 г. Събраните от БНБ през отчетната година такси и комисиони, свързани с изпълнението на агентските ѝ функции, възлизат общо на 1246.6 хил. лв.

Информационно обслужване

В съответствие с чл. 43 от ЗБНБ и действащите съвместни указания на министъра на финансите и управителя на БНБ централната банка чрез системата ИОБФР събира, обработва и предоставя на МФ ежедневна и друга периодична информация за операциите и наличностите по всички сметки (бюджетни, извънбюджетни, депозитни, сметки за чужди средства и акредитивни сметки) в левове и валута на бюджетните предприятия (вкл. общините) в БНБ и в други банки в страната. Общият размер на наличностите по тези сметки в края на отчетната година възлезе на 9486.5 млн. лв., от които 8148.2 млн. лв.³¹ са по сметките, включени във фискалния резерв. За сравнение общият размер на наличностите по сметките на бюджетните предприятия към 31 декември 2007 г. беше 8762.8 млн. лв., от които 7150.3 млн. лв. по сметки, включени във фискалния резерв.

През 2008 г. по искане на МФ за целите на управлението и контрола на постъпленията и плащанията по консолидираната фискална програма се увеличи честотата на събиране на различни видове редовна и извънредна информация за бюджета. В резултат на това общият брой на изготвените от централната банка отчетни форми нарасна от 728 на 743, в т.ч. 301 за фискалния резерв. Наред с това се увеличи броят на първостепенните и приравнените към тях разпоредители с бюджетни кредити, на които БНБ извършва заверка на обобщените 3-месечни отчети. Към края на отчетния период техният брой възлезе на 53 (49 към края на 2007 г.).

В АС РОУД се водеше информация за 19 определени от МФ външни финансови задължения на правителството на България, по които БНБ е агент по изчисленията и плащанията. През годината по тези задължения бяха извършени 42 плащания с общ размер 581.6 млн. евро³², от които 33 редовни плащания в размер на 272.6 млн. евро, в т.ч. 100.4 млн. евро погашения и 172.2 млн. евро лихви. В началото на годината бяха осъществени и 9 извънредни плащания за предсроч-

³¹ Наличностите по валутните сметки, включени във фискалния резерв, са преизчислени в левове по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2008 г.

³² Общият размер на плащанията е преизчислен в евро по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2008 г.

Обслужване на търго- вията с държавни ценни книжа

но погасяване на задължения към Японската банка за международно сътрудничество на стойност 4579.7 млн. японски йени и към Световната банка в размер на 264.1 млн. евро и 12.7 млн. щатски долара. Към 31 декември 2008 г. общият размер на водения в системата дълг възлезе на 2381.0 млн. евро.³³

В съответствие с обявения от МФ календарен график през 2008 г. БНБ проведе чрез АДЦК аукциони за продажба на 3-месечни, 5- и 10-годишни емисии ДЦК със съвкупна номинална стойност 298.3 млн. лв., от които 168.5 млн. лв. 10-годишни облигации. Търсенето на ДЦК продължи да превишава предлагането, в резултат на което средният коефициент на покритие достигна 2.57. Средният брой на заявените от първичните дилъри поръчки за участие в аукцион беше 76, а на одобрените поръчки – 29. Най-голям беше интересът към емисиите 5-годишни ДЦК, за които средният брой на подадените и одобрените поръчки беше съответно 99 и 42, а средният коефициент на покритие – 2.70. Средната годишна доходност, достигната на аукционите, беше, както следва: 4.13% за 3-месечните; 5.59% за 5-годишните; 5.69% за 10-годишните ДЦК.

През 2008 г. общият размер на операциите с ДЦК, регистрирани в ЕСПОТ, при първоначално придобиване, изплащане на главници и лихви по ДЦК с настъпил падеж и обратно изкупуване на ДЦК пряко от физически лица възлезе на 881.9 млн. лв. (при 1163.8 млн. лв. за 2007 г.). От тях 583.4 млн. лв.³⁴ са плащания на главници и лихви по ДЦК с настъпил падеж.

Значително увеличение се наблюдава при сделките с ДЦК на вторичния пазар, като през 2008 г. бяха регистрирани 16 446 броя сделки, при 6919 за 2007 г., или нарастване със 137.7%. Общият обем по номинална стойност на ДЦК – предмет на сделките, възлиза за 2008 г. на 76 603.8 млн. лв.³⁵, при 19 825.6 млн. лв. за предходната година, което е увеличение с 286.4%. Най-голям дял в общия обем имат репо-сделките (59.6%), следвани от сделките по блокиране и деблокиране на ДЦК (31.6%), сделките със и между клиенти (5.0%) и окончателните покупки-продажби (3.8%). През 2008 г. в ЕСПОТ са постъпили общо 17 900 броя искания/уведомления за регистриране на сделки с ДЦК, от които 4250 чрез СУИФТ (при използване на международния стандарт *ISO 15022*) и 13 650 чрез интернет базирания интерфейс на ЕСПОТ с прилагане на универсален електронен подпис. През отчетния период са направени 25 отказа за регистрация на сделки поради недостатъчна наличност на ДЦК, като няма откази поради недостиг на средства по разплащателните сметки на участниците. Коефициентът на наличност³⁶ на ЕСПОТ за 2008 г. е 99.2%. За разрешаване на възникнали проблеми са прилагани мерки в съответствие с действащите при извънредни ситуации правила за взаимодействие между оперираните от БНБ системи.

Преобладаващата част от операциите по блокиране и деблокиране на ДЦК, регистрирани в ЕСПОТ (ДЦК по вътрешния дълг), беше свързана с обезпечаване на наличните парични средства по сметките на бюджетните предприятия в банките съгласно § 26³⁷ от Преходните и заключителни разпоредби на ЗДБРБ за 2008 г. Среднодневният размер на блокираните за тази цел ДЦК по номинална стойност беше съответно: 1207.9 млн. лв., 127.4 млн. евро и 58.8 млн. щ.г. Същевременно за обезпечаване на бюджетни наличности обслужващите банки блокираха и ДЦК, които не са регистрирани в ЕСПОТ (ДЦК по външния дълг), чрез

³³ Общият размер на дълга е преизчислен в евро по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за 31 декември 2008 г.

³⁴ Левовата равностойност на плащанията по ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на плащането.

³⁵ Левовата равностойност на сделките с ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на сделката.

³⁶ Коефициентът на наличност представлява съотношение между броя на часовете, през които системата реално е работила, и броя на часовете, през които тя е трябвало да работи според графика.

³⁷ Съгласно § 26, ал. 2 наличните парични средства по всички сметки, депозити и акредитиви в левове и валута на бюджетните предприятия, вкл. на общините, в банките се обезпечават от обслужващите банки в полза на МФ чрез блокиране на ДЦК по външния и вътрешния дълг на България. Блокирането на ДЦК се извършва при БНБ и има действие на законен особен залог върху тях в полза на МФ. Блокират се ДЦК, свободни от всякакви тежести и обезпечения.

прехвърлянето им по специално открити техни сметки в БНБ. Среднодневният размер на блокираните по този ред ДЦК по номинална стойност беше съответно 272.0 млн. лв., 155.1 млн. евро и 233.3 млн. щ.д.

През 2008 г. в РОЗ бяха извършени 42 вписвания на обстоятелства при учредяване и заличаване на залози върху ДЦК, като за целта в ЕСПОТ бяха блокирани ДЦК в размер на 89.0 млн. лв. и съответно деблокирани ДЦК на стойност 43.4 млн. лв.³⁸ Към 31 декември 2008 г. общият размер на блокираните в ЕСПОТ ДЦК по учредени особени залози възлезе на 89.3 млн. лв., което е със 110.6% повече спрямо аналогичния показател към 31 декември 2007 г.

В края на 2008 г. съгласно разпоредбите на Наредба № 31 на БНБ за сетълмент на ДЦК в СДЦК се водеха общо 1801 броя сметки, от които 46 сметки за ДЦК на емитента (МФ), 708 сметки, отчитащи собствения портфейл от ДЦК на участниците, 615 сметки за ДЦК – собственост общо на клиенти на участниците, и 432 сметки за ДЦК с наложена тежест. Общият размер по номинална стойност на ДЦК, регистрирани по тези сметки, е 3073.3 млн. лв.

В съответствие с изискванията на Наредба № 15 на МФ и БНБ за контрол върху сделките с гържавни ценни книжа и въз основа на съвместна заповед на МФ и БНБ през 2008 г. бяха извършени проверки на място на 22 участници в ЕСПОТ, изпълняващи поддепозитарни функции за свои клиенти и за клиенти на участници в системата, които не са поддепозитари на ДЦК. Целта на проверките беше да се установи изпълнението на нормативните разпоредби относно водените системи за регистрация на сделките с ДЦК. Резултатите от тях показаха, че поддепозитарите на ДЦК подгържат системи за регистрация и индивидуални сметки за съхранение на клиентските активи в ДЦК по начин, който гарантира тяхната сигурност и защита правата на собственост на клиентите.

Във връзка с изискването за осигуряване на прозрачност относно дейността на депозитарните системи и през 2008 г. беше извършена актуализация на създадените за целта въпросници на специализираните институции – Асоциацията на глобалните попечители (*Association of Global Custodians*), Комитета по платежни и сетълмент системи – Международната организация на комисиите по ценни книжа (*CPSS-IOSCO – Disclosure Framework*) и „Томас Мъри“ (*Thomas Murray*), чрез които се осъществява периодичното отчитане на параметрите на функциониране на ЕСПОТ и СДЦК.

Развитие на системите

Развитието на системите през 2008 г. се осъществяваше в контекста на текущите европейски инициативи, свързани с постигането на интегрирана и стабилна инфраструктура на европейските финансови пазари.

Във връзка с приетата през октомври 2007 г. нова Наредба № 5 на МФ и БНБ за реда и условията за придобиване, регистриране, изплащане и търговия с ДЦК и в съответствие със съгласуваните между БНБ и МФ етапи за техническо обезпечаване на регламентирани с тази наредба промени относно придобиването на ДЦК на първичния пазар през отчетния период продължи дейността по разширяване функционалността на АДЦК. С извършената доработка се осигури възможност на участниците в системата да подават несъстезателни поръчки от свое име и за своя сметка при аукциони за продажба, както и състезателни поръчки от свое име, но за сметка на свои клиенти при аукциони за замяна, в случай че условията на всеки конкретен аукцион допускат това. Успоредно с това се разработиха заявените от МФ нови справки за участие на първичните дилъри в аукционите за ДЦК.

През 2008 г. в изпълнение на препоръките на вътрешния одит за минимизиране на оперативния риск беше автоматизиран процесът на изготвяне от ЕСПОТ и изпращане към дирекция „Ковчезничество“ посредством *TurboSWIFT* на нареждания на МФ за изплащане на дължими суми по ДЦК, деноминирани в чужде-

³⁸ Левовата равностойност на блокираните/деблокираните ДЦК, деноминирани във валута, е изчислена по официалния курс на БНБ за съответната валута, валиден за деня на сделката.

странна валута. Освен това в статистическия модул на системата по искане на МФ бяха разработени допълнителни справки за целите на управлението на държавния дълг съгласно определените от емитента обхват и структура.

Във връзка с покриване изискванията на една от т.нар. *бариери Джованини* пред презграничния клиринг и сетълмент на ценни книжа – за хармонизиране на процедурата по приключване и финализиране на сделките между участниците в съответствие с европейските регламенти (*Harmonization of Corporate Actions Processing in Europe*) – беше възложено разработването на нова функционалност в ЕСРОТ, посредством която системата автоматично да уведомява участниците за параметрите на плащания на главници и лихви по ДЦК с предстоящ падеж чрез стандартните СУИФТ-съобщения, използвани за тази цел – MT564 *Corporate Action Notification* и MT566 *Corporate Action Confirmation*.

През отчетния период продължи проучването на текущите европейски инициативи в областта на развитието и усъвършенстването на инфраструктурата на пазара на ценни книжа, като акцентът беше поставен върху развитието на проекта на ЕЦБ ТАРГЕТ2 – ценни книжа (Т2ЦК). В сътрудничество с МФ в качеството му на регулаторен и контролен орган на пазара на ДЦК се следяха дискусиите по разширяване обхвата на Кодекса за поведение при клиринг и сетълмент и по отношение на дълговите инструменти с фиксирана доходност.

В рамките на дейността на Консултативната група за участие на българската система за сетълмент на сделки с ДЦК в европейските структури за сетълмент на ценни книжа³⁹, по повод отправената от Европейската централна банка на 23 май 2008 г. покана към всички европейски централни депозитари на ценни книжа за присъединяване към проекта ТАРГЕТ2 – ценни книжа, бяха проведени консултации с участниците в Депозитара на ДЦК и Министерството на финансите като емитент на държавните ценни книжа. Предвид изразената от тях подкрепа и становището на оператора на платежната система, че прехвърлянето на техническото управление на паричните сметки за сетълмент на сделки с ДЦК от БНБ към платформата Т2ЦК трябва да се разглежда само в контекста на сетълмента на операциите с ДЦК в евро, УС на БНБ прие решение № 108/6.XI.2008 г., с което подкрепи проекта ТАРГЕТ2 – ценни книжа, като присъединяването на Депозитара на ДЦК към него ще стане след приемането на България в еврозоната. С писмо на управителя на БНБ от 24.XI.2008 г. ЕЦБ беше уведомена за взетото от УС на БНБ решение.

През 2008 г. в изпълнение на ангажимента, произтичащ от изискването на чл. 10 от Директива 98/26/ЕО за окончателност на сетълмента в платежните системи и системите за сетълмент на ценни книжа, Европейската комисия беше информирана от българската страна за включените в обхвата на директивата платежни и сетълмент системи, функциониращи на територията на България (в т.ч. и системата за сетълмент на ДЦК), както и за избраните национални институции, които следва да бъдат уведомявани от съда при откриване на производство по несъстоятелност на оператор или участник в системата съгласно изискването на чл. 6, параграф 2 от директивата.

Във връзка с прилагането на СЕПА-схемите в публичния сектор в рамките на Консултативната група по бюджетни плащания през отчетния период продължиха консултациите за намиране на оптимален вариант за пренос на изискваната от държавната администрация и МФ специфична информация за бюджетните плащания. С оглед да не се допусне влошаване качеството на информацията за бюджета акцентът беше поставен върху идентифицирането и оценката на евентуалните проблеми и рискове, които биха възникнали при всеки от различните варианти за решение, и възможностите за разширяване функционалността на ИОБФР в зависимост от подхода, който ще бъде избран.

³⁹ Консултативната група е назначена със заповед на председателя на Националния съвет по платежни системи и включва представители на БНБ, МФ и на участниците на пазара на ДЦК.

IX. Международни отношения и участие в ЕСЦБ

Изключително интензивната международна дейност на БНБ през 2008 г. беше свързана най-вече с активността на международните институции за преодоляване на глобалната криза и с участието на БНБ в тези дискусии.

Участие в Европейската система на централните банки

Управителят на БНБ е член на Генералния съвет на ЕЦБ, включващ президента и вицепрезидента на ЕЦБ и управителите на националните централни банки на всички държави – членки на ЕС. През 2008 г. бяха проведени четири редовни и едно извънредно заседание на Генералния съвет на ЕЦБ, на което бе одобрен редовният *Доклад за сближаване* на ЕЦБ за 2008 г. по изпълнението на критериите за присъединяване към еврозоната. На редовните заседания Генералният съвет на ЕЦБ обсъжда въпроси, свързани с макроикономическото развитие и динамиката на паричната политика, както и спазването на разпоредбите на чл. 101 и 102 от Договора за създаване на Европейската общност (ДЕО).

Представители на БНБ членуват в 12 комитета към ЕСЦБ и 31 работни групи, както и в Конференцията за човешките ресурси. Чрез представителите си в органите, комитетите и работните групи на ЕСЦБ БНБ допринася за изготвянето на правни актове на ЕЦБ, за формирането и развитието на паричната и банковата инфраструктура, платежните и сетълмент системи, статистическата отчетност и участва при обсъждането на групи въпроси в сферата на компетентност на централните банки.

Във връзка със задължението на държавите – членки на ЕС, да провеждат писмени консултации с ЕЦБ по всеки проект на нормативен акт в областите от нейна компетентност, през 2008 г. БНБ проведе консултации с ЕЦБ по 3 законопроекта – за изменение на Закона за БНБ, за изменение на Закона за кредитните институции и по Закона за платежните услуги и платежните системи. С ЕЦБ бе проведена консултация и от българското правителство по проекта за изменение на Закона за статистиката. Същевременно ЕЦБ информира съответните власти и БНБ, че не е поискано становището ѝ по Закона за предотвратяване и разкриване на конфликт на интереси.

Участие в заседания на Екофин и в комитети и работни групи към Съвета на ЕС и Европейската комисия

Управителят на Българската народна банка участва в неформалните срещи на министрите на икономиката и финансите (Екофин). На неформалната среща на Екофин през септември 2008 г. в Ница, Франция, дискусиите бяха фокусирани върху въпроси, свързани с развитието на глобалната криза, и по-конкретно с оценката на икономическата ситуация, рисковете за финансовата стабилност и политиката за справяне с предизвикателствата. Постигнато бе съгласие за последователен и координиран подход на равнище Европейски съюз при решаване на проблемите, свързани с глобалната финансова криза. Обсъдени бяха необходимите действия за усъвършенстване на рамката за финансова стабилност, за подобряване на координацията при надзора на финансовия сектор и големите финансови групи. Конкретна стъпка в това отношение бе предприета със създаването на работна група с мандат да извърши оценка на различните политики, които биха спомогнали за намаляване на потенциалните циклични ефекти на кризата върху финансовата система, а също и на възможностите за разширяване на взаимодействието между надзорни органи и централни банки по макропруденциални въпроси.

БНБ е представена в Икономическия и финансов комитет (ИФК), в комитетите и работните групи към Съвета на ЕС и Европейската комисия. Чрез своите представители банката участва активно в процеса на формиране на политиката на Европейския съюз по въпроси, свързани с оценките за икономическа

та ситуация в Общността, инициативите на ниво ЕС и в международен план относно разширяване и укрепване на рамката за финансова стабилност, реформиране на цялостната международна финансова архитектура, както и провеждането на ежегодна оценка и подготовка на заключения на Екофин по програмите за стабилност и програмите за конвергенция на държавите – членки на ЕС. През 2008 г. беше поставен акцент върху напредъка при изпълнението на приетите в края на 2007 г. от Екофин три пътни карти, които бяха разработени в отговор на финансовите сътресения от лятото на същата година и определят какви мерки е необходимо да предприемат институциите и държавите – членки на ЕС. В контекста на пътните карти бяха широко обсъждани въпросите на засилване рамката за финансова стабилност в ЕС, както и *процесът Ламфалуси*⁴⁰. Едни от основните резултати от прегледа на *процеса Ламфалуси* са включването на европейско измерение в мандата на националните банкови надзорни органи и създаването на надзорни колегии за големи финансови групи.⁴¹

С цел укрепване на рамката за финансова стабилност беше подписан Меморандум за сътрудничество между органите за финансов надзор, централните банки и министерствата на финансите от държавите – членки на Европейския съюз, за трансгранична финансова стабилност, който влезе в сила от 1 юни 2008 г.

През юли 2008 г. Европейската комисия публикува предложения за условията за оторизация, дейност и надзор на агенциите за кредитен рейтинг, като работата по съгласуване на проекта на регламент за регулиране на дейността на тези агенции е в напреднал стадий и се очаква да приключи в началото на 2009 г. През октомври ЕК представи предложение за промяна на Директивата за капиталовата адекватност. Сътрудничеството на БНБ в този процес се извършваше чрез активното участие на представители на банката във всички етапи на тези дискусии.

През октомври 2008 г. в отговор на задълбочаващата се финансова криза след фалита на „Леман Брадърс“ бяха постигнати ключови договорености между държавите – членки на Европейския съюз, за координирани действия: като първа стъпка Екофин взе решение на 7 октомври да бъде увеличен минималният праг на защита на депозитите до 50 000 евро; приетите на 12 октомври от държавите от еврозоната „общи принципи“, одобрени допълнително от всички държави – членки на ЕС, на заседанието на Европейския съвет на 15–16 октомври, определиха общи характеристики за интервенциите от държавите-членки, включително прилаганите гаранции по финансиране и рекапитализация на банки.

В тази връзка активното участие на БНБ в комитетите и структурите към Съвета на ЕС и към Европейската комисия, като Комитета по финансови услуги (КФУ), Комитета на европейските банкови надзорници (КЕБН) и работните групи към него, Европейския банков комитет, работните групи към ЕК в областта на финансовите услуги, беше от решаващо значение за процеса по формулиране на национални позиции по въпроси в сферата на финансовите услуги и мерките в отговор на финансовата криза.

**Десет години
Икономически и паричен
съюз**

През май по повод десетата годишнина от решението за въвеждане на единната валута – еврото, Европейската комисия изготви и публикува доклад „ИПС@10: успехи и трудности след десетте години Икономически и паричен съюз“. С цел да разшири информираността на обществеността по въпросите, свързани с ИПС и с въвеждането на единната валута, БНБ преведе и публикува на български език този доклад.

⁴⁰ Процесът *Ламфалуси* е регулаторен подход, разработен с цел усъвършенстване на регламентацията и функционирането на финансовите услуги в сферата на ценните книжа, банките и застраховането в рамките на ЕС.

⁴¹ Надзорните колегии са формални структури на надзорните органи за обмен на информация и сътрудничество в рамките на надзорния процес на банкови групи и финансови конгломерати, включително и за приемане на мерки в кризисни ситуации.

Активно сътрудничество с ЕСЦБ се развива и в сферата на нейните публикации на български език, като през годината БНБ, освен че издаде 3-ти, 6-и, 9-и и 12-и брой на *Месечен бюлетин на ЕЦБ*, публикува и специалния му брой, посветен на 10-ата годишнина от създаването на ЕЦБ, Доклада за сближаване и Годишния доклад на ЕЦБ за 2008 г., както и „Провеждане на паричната политика в еврозоната – обща документация относно инструментите и процедурите по паричната политика на Евросистемата“, които са достъпни на български език на интернет страницата на БНБ.

Доклади за сближаване

В публикуваните на 7 май 2008 г. редовни доклади за сближаване на Европейската централна банка (ЕЦБ) и на Европейската комисия (ЕК) е оценен напредъкът в процеса на сближаване на държавите – членки на Европейския съюз, които не са въвели еврото (т.нар. държави-членки с дерогация). Оценката и в двата доклада се отнася за следните десет държави-членки с дерогация: България, Чехия, Естония, Латвия, Литва, Унгария, Полша, Румъния, Словакия и Швеция.⁴² Тя се състои от два компонента – оценка на съответствието на националното законодателство и най-вече на устройствения закон на съответната национална централна банка с ДЕО и Протокола за Устава на ЕСЦБ и ЕЦБ, и оценка за степента на покриване на заложените в ДЕО критерии за номинална конвергенция на държавите-членки с дерогация. Оценката за Словакия послужи като основа на решението на Съвета Екофин от 8 юли за отмяна на дерогацията и за въвеждане на еврото в Словакия от 1 януари 2009 г.

БНБ анализира докладите за сближаване и въз основа на препоръките по отношение регулаторната рамка на централната банка изготви изменения в Закона за БНБ, които бяха съгласувани с ЕЦБ. Незабавно след публикуването на докладите БНБ запозна заинтересованите институции и обществеността с най-важните моменти в тях и с конкретните оценки и препоръки за България.

Участие в националния координационен механизъм по европейските въпроси

БНБ е представена в Съвета по европейските въпроси (СЕВ) и участва активно най-вече във формирането на националната политика в областите от нейна компетентност – платежните системи, банковите и финансовите услуги, процеса по сближаване на надзорните практики и рамката за финансова стабилност и други.

По покана на управителя през юли БНБ беше домакин на 125-ото заседание на Съвета по европейски въпроси, на което БНБ представи своя опит в създаването на ефективна система за координиране на участието си в ЕСЦБ, комитети и работни групи към Европейската комисия и Съвета на ЕС. Членовете на СЕВ бяха запознати с нормативната рамка на процеса на вътрешна координация на подготовката за участие на представителите на БНБ и функционирането на Системата за управление на документооборота.

БНБ провежда активна политика на прозрачност и разширяване на информираността за участието си в европейския процес. Във връзка с това периодично се подготвят обзори за новите моменти в европейската политика и регулации в банковия и финансовия сектор, които се предоставят на заинтересованите институции. БНБ редовно организира заедно с други институции семинари както за представители на държавни ведомства, така и за представители на банковия и финансовия сектор. През декември съвместно с Министерството на финансите и Комисията за финансов надзор беше проведен семинар на тема „Промени в европейското законодателство в областта на финансовите услуги: въздействие върху българския финансов пазар“.

⁴² Обединеното кралство и Дания не са включени в докладите за сближаване, тъй като не са заявили желание за въвеждане на общата валута и в техните присъединителни договори е включена т.нар. *opt-out* клауза. В тези доклади за първи път се прави оценка за напредъка на България и Румъния.

**Междunarодни
отношения
и техническа
помощ**

В съответствие с политиката си за сътрудничество с институциите и за координация по европейските въпроси през юни БНБ инициира среща с българските представители в Европейския парламент (ЕП), на която бяха обсъдени актуални въпроси в областта на Икономическия и паричен съюз, предстоящи промени в европейските регулации и позициите на банката и държавата в областта на вътрешния пазар на финансови услуги, надзора върху финансовия сектор, защитата на потребителите на финансови и платежни услуги. БНБ информира постоянно българските представители в ЕП относно позициите на страната по въпросите на финансовия сектор.

Управителят на БНБ участва в редовните двумесечни срещи на управителите на централните банки, членуващи в Банката за международни разплащания (БМР). Тези срещи представляват основен механизъм за международно сътрудничество на централните банки-акционери и за дискусия по икономическото развитие и перспективите пред световната икономика, финансовите пазари и предизвикателствата пред централните банки, свързани с финансовата глобализация. В края на юни 2008 г. се проведе Годишното общо събрание на централните банки – акционери в БМР, на което управителят на БНБ присъства. В рамките на заседанието беше взето решение за разпределението на нетната печалба на институцията, като през юли 2008 г. БМР изплати на акционерите си по формата на дивидент 144.7 млн. СПТ (по 265 СПТ на акция). Представители на БНБ участват в годишните срещи на координаторите на техническа помощ, на които се прави преглед на предоставената техническа помощ и се определя необходимостта от такава за държавите-членки.

БНБ участва активно в заседанията на подкомитета по въпросите на МВФ към Икономическия и финансов комитет на ЕК. През април след координиране на позицията на Република България с Министерството на финансите управителят на БНБ гласува в подкрепа на резолюциите на Борда на губернорите на МВФ за реформа на квотите и гласовете и за разширяване на инвестиционните правомощия на МВФ. Реформата на квотите и гласовете е насочена към по-добро представителство на отделните страни в МВФ съобразно значимостта им в световната икономика и към увеличаване на влиянието във Фонда на страните с по-нисък дял. Преструктурирането на механизма за финансиране на МВФ засягаше най-вече необходимостта от създаване на нова бюджетна рамка, която да гарантира неговата независимост и способност да изпълнява своята мисия. Новата финансова рамка обхваща преструктурирането на приходната част на бюджета на МВФ чрез разширяване на инвестиционните му правомощия.

В началото на юни се проведе редовната среща на Холандската група в МВФ и Световната банка, чийто член е Република България. Специален гост беше управляващият директор на МВФ Доминик Строс-Кан. В рамките на форума българската делегация, водена от управителя на БНБ, проведе двустранна работна среща с г-н Доминик Строс-Кан, на която бяха очертани приоритетите на държавата в поддържането на разумна фискална политика и стабилна макроикономическа среда, както и продължаването на структурните реформи, които остават сред основните цели на правителството след присъединяването на България към ЕС.

На 2 октомври 2008 г. успешно приключи двегодишният туининг-проект между БНБ и консорциум от централните банки на Франция, Нидерландия и Италия, ръководен от френската централна банка. В резултат от проекта БНБ усъвършенства действащите системи и структури и повиши професионалната подготовка на служителите си съгласно изискванията на членството в ЕСЦБ и в съответствие с най-добрите световни практики. Осъществен беше значителен напредък по подготовката на БНБ за членството ѝ в Евросистемата, особено в областите платежни системи, статистика, счетоводство, изследвания и

прогнози, наблюдение на финансовите пазари, управление на касовите наличности и управление на риска. Постигнати бяха всички планирани резултати в деветте области на проекта.

В рамките на туининг-проект през годината беше изготвен доклад за дефиниране на проект за участие на БНБ в ТАРГЕТ2. След приключването на проекта сътрудничеството с централната банка на Италия продължава в областта на подготовката за присъединяване към ТАРГЕТ2 и Единната зона за плащания в евро (СЕПА). В подкрепа на развитието на проекта за изграждане в БНБ на система за управление на оперативния риск беше проучен опитът на централната банка на Франция. Въз основа на изготвените таблици с описание на процесите и дейностите беше направен анализ на прилаганите механизми за вътрешен контрол и разработена матрица за оценка на рисковете за всяка от системите АДЦК, ЕСРОТ, РОЗ, АС РОУД и ИОБФР, с която бяха определени остатъчните рискове за тези системи. За всички рискове, класирани извън зоната на приемливия риск, беше разработен план за действие, чиято реализация следва да осигури тяхното минимизиране. През април 2008 г. БНБ беше домакин на семинар, посветен на използваните в централните банки практики и модели за прогнозиране и финансиране в рамките на туининг-проекта.

Продължава успешното двустранно сътрудничество с централната банка на Германия в редица области, включително чрез обмен на експерти в областта на анализите на неистински банкноти и в борбата срещу фалшифицирането на пари.

През 2008 г. БНБ се включи като партньор на френската, нидерландската и италианската централна банка в проекти за техническа помощ на централни банки извън ЕСЦБ. Те се осъществяват в рамките на проекти, финансирани от Европейския съюз, и се ръководят от ЕЦБ. От 1 септември започна изпълнението на деветмесечна програма за централната банка на Сърбия, като БНБ оказва експертна помощ в областта на защита на потребителите на финансови услуги. В тригодишната програма за сътрудничество с централната банка на Египет в областта на банковия надзор и привиждането му в съответствие с изискванията на принципите на *Базел II* експерти от БНБ ще предоставят своята експертна помощ по отношение на собствените средства, стандартизиран подход при кредитния риск и проблеми, свързани с отчетността.

Установени също бяха отношения на сътрудничество и с Националната банка на Казахстан и бяха проведени дискусии по въпроси на вътрешния одит.

Политиката на БНБ за разширяване на сътрудничеството с централните банки от региона, включително чрез оказване на техническа помощ в областите от нейна компетентност, се реализира в рамките на изключително интензивен диалог и различни инициативи през 2008 г. Проведени бяха обмяна на опит и ползотворни срещи с експерти от централната банка и Министерството на финансите на Босна и Херцеговина относно методи и подходи, които се използват при прогнозиране и анализ на фискалната политика. Задълбочава се успешното сътрудничество с централната банка на Албания, като през 2008 г. бе осъществена обмяна на опит по въпроси на банковата сигурност, информационните системи, платежните системи и надзора върху тях. Активно сътрудничество се реализира с централните банки в рамките на клуба на гуверньорите от Черноморския регион.

На 3 октомври 2008 г. управителят на БНБ беше домакин на среща на управителите на централните банки на Албания, Босна и Херцеговина, Кипър, Гърция, Македония, Черна гора, Румъния, Сърбия и ръководителите на банковите агенции на Федерацията на Босна и Херцеговина и Република Сръбска. Форумът се проведе в рамките на многостранния Меморандум за разбирателство, който има за цел по-нататъшното укрепване на сътрудничеството в областта на банковия надзор в Югоизточна Европа и поддържането на финансовата стабилност в региона.

X. Статистическа дейност

Българската народна банка събира, съставя и разпространява статистическа информация в съответствие с чл. 42 от ЗБНБ и като член на ЕСЦБ в изпълнение на ангажиментите си по чл. 5 от Протокола за Устава на ЕСЦБ и ЕЦБ.

През 2008 г. БНБ започна да публикува лихвена статистика, съставяна съгласно *Регламент ЕЦБ/2001/18 относно статистиката на лихвените проценти, прилагани от парично-финансовите институции по депозити и кредити на домакинства и нефинансови предприятия*, в която наред с предишните се включват и значителен брой нови показатели, като: годишен процент на разходите по кредитите за потребление и по жилищните кредити; лихвени проценти и обеми на салда по депозити с договорен матурирмет и по кредити, различни от овърграфт; лихвени проценти и обеми за нов бизнес по период на първоначално фиксиране на лихвения процент.

Разширени бяха функционалностите на информационната система за *лихвената статистика*, като бе създадена възможност за автоматизиран предварителен контрол на данните, изпращани на ЕЦБ.

В съответствие с поетите ангажименти към ЕЦБ за първи път бяха предоставени данни общо за *други финансови институции*, които обхващат *лизингови дружества, дружества, специализирани в кредитиране, дружества със специална инвестиционна цел, занимаващи се със секюритизационни трансакции, инвестиционни фондове и застрахователни дружества и пенсионни фондове*. Продължи работата по статистическото обхващане на небанковия финансов сектор и завърши подготовката по публикуване на статистическа информация за *дружествата, специализирани в кредитиране*.

БНБ взе участие в проучвания на ЕЦБ, свързани с процедурата по установяване на фактите и оценка на разходите при подготовката на новите изисквания към парично-финансовите институции относно секюритизацията, както и в проучване на националните практики за отчитане на трансгранична секюритизация. Тези проучвания бяха свързани и с работата на ЕЦБ по подготовката на регламент относно статистиката на активите и пасивите на дружествата със специална инвестиционна цел, занимаващи се със секюритизационни трансакции.

Подписано бе споразумение между БНБ и банките, което осигурява спазването на чл. 8 на Регламент (ЕО) № 2533/98 на Съвета относно събирането на статистическа информация от Европейската централна банка и чл. 25 от Закона за статистиката, както и запазването на детайлността на публикуваните от БНБ данни по паричната и лихвената статистика.

През 2008 г. започна отчитането в БНБ на пенсионните фондове и на пенсионноосигурителните и застрахователните дружества съгласно разработената от БНБ методология.

От март 2008 г. на ЕЦБ се предоставят месечни и тримесечни данни за платежния баланс с географска разбивка. Работи се по проект за съставяне на международната инвестиционна позиция с географска разбивка, с което БНБ ще покрие изискванията, валидни за гържавите от еврозоната, за предоставяне на данни за статистиката. Осъществява се и проект, който ще предостави възможност на отчетните единици – небанкови институции, да предоставят по електронен път отчетни форми за статистиката на платежния баланс.

Завърши работата на терен по *представителното извадково проучване, провеждано на границата сред пътуващите български и чужди граждани*, резултатите от което са необходими за усъвършенстване на методологията за отчитане на данните за статията *пътувания* и други статии на платежния баланс.

В заключителен етап е подготовката на методология за пълна пряка отчетност на икономическите агенти за нуждите на платежния баланс и международната инвестиционна позиция на страната. Бяха разработени отчетните форми за вноса и износа на услуги и започна дейността по разработване на статистически регистър за целите на статистиката на платежния баланс.

Продължи активната работа с ЕСЦБ по проекта „Централизирана база данни за ценни книжа“, както и създаването на база данни на българските ценни книжа. През октомври 2008 г. бе осигурен достъп до централизираната база данни за ценните книжа и бе извършен първоначален контрол върху качеството на информацията относно ценните книжа, емитирани от резиденти.

През 2008 г. завърши изготвянето на техническо задание за интегрирана статистическа информационна система. Тя ще автоматизира в максимална степен дейностите по получаване, контрол, обработка и разпространение на статистическата информация. По този начин ще бъдат облекчени отчетните единици и ще бъде създадена възможност за по-пълно удовлетворяване на нарастващите нужди на потребителите от качествена и навременна статистическа информация.

Спазвайки принципа за достъпност и яснота от Кодекса за дейността на европейската статистика, усилията на БНБ бяха насочени както към увеличаване на информацията за потребителите, така и към подобряване на нейната достъпност.

Обновени бяха публикациите *Платежен баланс* и *Брутен външен дълг* с включването на допълнителни таблици, съдържащи по-дълги статистически редове от данни. Започна създаването на архив на публикациите и на статистическите прессъобщения, поддържан както на български, така и на английски език. В началото на годината започна публикуването на редовна тримесечна информация за инвестиционните фондове в България съгласно изискванията на Регламент (ЕО) № 958/2007 на Европейската централна банка относно статистиката на активите и пасивите на инвестиционните фондове.

За първи път бяха публикувани статистически редове от данни за дългосрочния лихвен процент за целите на сближаването и на платежния баланс на страната с географска разбивка.

Продължи редовното съставяне и предоставяне на ЕЦБ и Евростат на данни за тримесечните финансови сметки за сектор *Държавно управление* в съответствие с Регламент (ЕО) № 501/2004 на Европейския парламент и на Съвета. Продължи и редовното предоставяне на данни по държавната финансова статистика в съответствие с изискванията на ЕЦБ⁴³.

Със съдействието на НСИ продължи предоставянето на ЕЦБ на информацията относно показателите по общоикономическа статистика и допълнителна методологическа информация за административно определяните цени в хармонизирания индекс на потребителските цени. Извършвано беше редовно актуализиране на данни и сертифициране на метаданни по *Специалния стандарт за разпространение на данни* в съответствие с методологическите изисквания на МФ и предварителния календар за разпространение на данни.

⁴³ Насоки на Европейската централна банка от 17 февруари 2005 г. относно изискванията за статистическа отчетност на ЕЦБ и процедурите за обмен на статистическа информация в рамките на ЕСЦБ в областта на статистиката на държавните финанси (ЕЦБ/2005/5).

XI. Изследователска дейност

Икономическите изследвания, анализът на процесите в българската икономика и макроикономическите прогнози, изготвени в БНБ, подпомагат ръководството на банката при вземането на решения, както и при формирането на позиции по въпросите на икономическата политика. През 2008 г. изследователската дейност продължи да обслужва приоритета на БНБ за успешно участие в ЕСЦБ. Работата беше фокусирана върху подобряването на оценките за процесите на номинално и реално сближаване и върху развитието на прогностичните макроикономически модели.

Специализираните изследвания, провеждани в съответствие с Плана за изследователската дейност на БНБ за 2007–2008 г., подпомагат дейността на банката, като предлагат анализи на конкретни икономически процеси и проблеми, а също така допринасят за усъвършенстване на наличния инструментариум за прогнозиране и моделиране. В изпълнение на Плана за изследователската дейност през 2008 г. бяха направени разработки по теми, свързани с инструментариума за прогнозиране, динамиката на цените, конкурентоспособността на българската икономика, финансовата интеграция и предавателния механизъм на паричната политика, дългосрочната устойчивост на публичните финанси и дългосрочните лихвени проценти. Беше извършена и работа по установяване влиянието на макроикономически фактори върху състоянието на банковия сектор. Завършените изследвания се описват в технически доклади и се представят на семинари, организирани от БНБ, в които участват експерти в съответната област от други институции, научни и неправителствени организации.

През февруари 2008 г. на посещение в БНБ беше техническа мисия на МВФ, която подпомагаше работата в областта на моделирането с помощта на динамични стохастични модели на общото равновесие. Експертите от мисията направиха преглед на извършената към момента на посещението работа, консултираха екипа на БНБ по специфични проблеми на моделирането и идентифицираха перспективни насоки за продължаване на работата в тази област.

През април 2008 г. БНБ беше домакин на семинар, посветен на практиките и моделите за прогнозиране, използвани от централните банки. На него беше представен и българският опит. В събитието взеха участие представители на ЕЦБ и централните банки на Италия, Латвия, Малта, Румъния, Нидерландия, Франция, Полша, Словакия, Литва и Унгария, както и на Агенцията за икономически анализи и прогнози, Министерството на финансите, БАН, Софийския университет, НОИ и неправителствени организации.

През ноември 2008 г. БНБ и МВФ организираха съвместно семинар на тема „Системи за прогнозиране и анализ на икономическата политика, базирани на модели с връзка между реалния и финансовия сектор“. Участие взеха експерти от централните банки на Албания, Беларус, Гърция, Естония, Литва, Македония, Молдова, Полша, Русия, Сърбия, Словакия, Турция, Украйна, Унгария, Хърватия и Чехия. Семинарът беше предшестван от техническа мисия на МВФ, която подпомагаше експертите от БНБ в разработването на динамични модели на общо равновесие с финансов сектор.

През годината продължи също тестването и усъвършенстването на новия базисен макроиконометричен прогностичен модел, разработен с цел подобряване на макроикономическите прогнози, изготвени от БНБ. Бяха направени промени в техническата документация към модела и бяха отразени препоръки на консултанти от нидерландската централна банка и МВФ.

Програмата за гост-изследователи подпомага изследователската дейност на БНБ и съдейства за установяване на ползотворно сътрудничество с експерти от България и от други държави по теми, представляващи интерес за БНБ. През 2008 г. по тази програма работиха петима участници върху теми от областта на моделиране на пазара на труда, оценяване размера на скритата икономика, изследване на съотношението между вътрешни и външни пари в ранните години на българската парична система (1879–1912 г.), влияние на валутнокурсвия режим върху средносрочната динамика на текущата сметка и ефективност на банковата система в България по време на прехода.

Чрез своята изследователска поредица *Дискусионни материали* БНБ продължи и през 2008 г. да съдейства за развитието на изследователския потенциал на българската икономическа наука и практика в областите макроикономика, финанси и стопанска история. През годината Редакционният съвет на поредицата проучи и рецензира седем нови разработки, една от които отхвърли, а осем публикува (седем от тях в раздел „Макроикономика и финанси“ и една – в „Стопанска история“).

През изминалата година продължи да се развива Мрежата за изследване на паричната история на Югоизточна Европа, на която БНБ е съчредител и активен член. На 14 март 2008 г. при домакинството на Банката на Гърция се проведе нейната Трета годишна конференция, в която взеха участие трима представители на БНБ. В рамките на мрежата БНБ работи активно и по проекта за създаване на база данни от парични показатели в исторически разрез, като с публикуването на индикатори до началото на Първата световна война през годината беше отчетен неговият втори етап.

Бе приета и започна изпълнението на мащабна издателска програма, посветена на 130-годишнината на БНБ, като в края на 2008 г. излезе от печат първата книга от нея, изследваща теорията и практиката на БНБ при управлението на международните валутни резерви на България.

XII. Информационна инфраструктура

През 2008 г. в изпълнение на дългосрочните си програми за внедряване на нови информационни технологии, както и за текущото осигуряване на безотказната работа и високата сигурност на работещите в БНБ приложения успешно бяха изпълнени планираните дейности по широк кръг от разнообразни като сложност и мащаб проекти.

През 2008 г. успешно приключи и бе внедрена новата *Основна банкова информационна система* (ОБИС). Паралелно с нея беше завършена и заработи нова, модернизирана версия на Системата за отчитане, контрол и управление на движението на наличните пари в БНБ (т.нар. Касова система). Внедряването включва следните основни разработки:

- редица функционални изменения и допълнения в съответствие с ОБИС;
- генериране на необходимите счетоводни операции;
- поддържане на „подглавна книга“;
- осигуряване касовото обслужване на клиентите на БНБ чрез универсалните работни места от типа „фронт-офис“;
- изграждане на всички необходими интерфейси за ОБИС;
- постоянно и безпроблемно технологично обновяване и развитие на ползваните системи.

Допълнително в рамките на проекта ОБИС бяха разработени интерфейси за Системата за управление на международните валутни резерви в БНБ (*Trema FinanceKit*).

През 2008 г. продължи ефективната работа по проекта за изграждане на Единно хранилище на данни (ЕХД) за отчетната информация на банковия надзор. Съществените нововъведения при този проект са две: осигурената възможност за електронно подписване на отчетните форми и отпадане на хартиените документи. Освен това проектът включва:

- отразяване в системата на всички промени в нормативната база, свързани с отчетната информация;
- продължаване на процеса по зареждане на информацията в Единното хранилище на данни;
- формиране на динамични редове с ретроспективни данни.

Технологичното обновяване и разработване на допълнителни функционалности към системата „Централен кредитен регистър“ в БНБ бе друг успешен проект през 2008 г., в рамките на който бяха извършени следните подобрения:

- техническа модернизация на системата (техническо и софтуерно обновяване) с оглед увеличеното ѝ натоварване и най-вече за повишаване на нейните сигурност и надеждност;
- включване на допълнителна информация за кредитите, необходима за потребителите от управление „Банков надзор“;
- разработване на допълнителни справки според изискванията на надзорната политика;
- включване и на ретроспективни данни в справката за кредитната задлъжнялост.

Разработени бяха изменения и допълнения към Електронната система за регистриране и обслужване на търговията с безналични ДЦК (ЕСРОТ). Новите функционални възможности осигуряват по-висока надеждност на работата на потребителите от БНБ и по-пълна автоматизация на бизнес процесите в институцията. Разработени бяха следните нови функционални подсистеми:

- квалификация на персонала;
- подбор на персонала;
- провеждане на стаж в БНБ.

Внедрени бяха и допълнения към информационните системи за управление на човешките ресурси и за управление на труда и работната заплата.

Според процедурите на БНБ и приетия план започна работа по проекта за изграждането на Интегрирана статистическа информационна система (ИСИС). Разработено беше техническо задание, проведена беше процедура за избор на изпълнител и бе сключен договор за изпълнението му. Системата трябва да осигури в максимална степен автоматизирането на всички дейности в дирекция „Статистика“, свързани със събирането, обработката и разпространението на статистическа информация. Системата ще покрива всички изисквания за качество на изготвяната статистическата информация, както и стандартите за сигурност и поверителност, определени от БНБ, ЕЦБ и други институции. Системата ще бъде осъществена като единна технологична среда с общи функционални подсистеми (модули) и подсистеми по видове статистически данни. Според заданието системата ще изгради интерфейс към съществуващите системи: информационната система „Парична и лихвена статистика в БНБ“ (ИСПС), *e-Gate* и Единното хранилище на данни.

Разработено беше техническо задание, проведена беше процедура за избор на изпълнител и бе сключен договор за изпълнение на Система за обработка на информацията от системните оператори на платежни системи, участниците в тях, издателите на банкови платежни карти, акцептиращите банки и издателите на електронни пари.

В изпълнение на Стратегията за развитие на БНБ при стриктно спазване на приетата бюджетна рамка бяха предприети стъпки за преминаване от административно-йерархична към проектна и екипна организация на работа. Характерно за дейността през цялата 2008 г. бе и определянето на целите и задачите на структурните звена, което се отрази благоприятно върху тяхното постигане. Внедрена беше многофункционална система за управление на проекти, спомагаща за проектноориентираната им организация. Въведени бяха единни, общо установени методи за управление на проектите в съответствие с международните стандарти и практики в тази област.

През 2008 г. продължиха дейностите по поэтапната подмяна на персоналните компютри в БНБ, спазвайки възприетия принцип за извеждане от експлоатация на компютърното оборудване след изтичането на експлоатационния му срок. Бяха извършени доставки и подменени всички компютърни конфигурации с изтекъл експлоатационен срок и бяха оборудвани всички нови работни места. Предприети са мерки за стандартизацията на работните места и за повишаване качеството на извършваните инсталации и монтажни процедури. Извършена бе успешна подмяна на някои сървъри, осигуряващи инфраструктурата за поддръжка на работните места, което ще подобри качеството на предоставяните услуги (нов пощенски сървър, актуализация на сървър за разпространение на софтуер и др.). Продължи и подмяната на печатащите устройства, като достъпът до услуги за печат е насочен предимно към мрежови печатащи устройства за черно-бял лазерен печат от висок клас. Закупени и въведени в експлоатация са и нови цветни лазерни устройства от висок клас.

Актуализирана бе и Системата за защита от зловреден код, като бе въведен в експлоатация нов вид софтуер за защита, който осигурява едновременно и интегрирана защита от всички видове заплахи. Беше въведена в действие и Политиката за защита от използването на нерегламентирани външни устройства за съхранение на данни, което спомогна за по-пълното съответствие на практиката в областта на информационната защита с политиката на БНБ за информационна сигурност. Бяха предприети действия за въвеждането на най-добрите практики за предоставяне на услуги в областта на информационните

технологии – провеждане на обучение и самообучение на персонала, предоставящ услугите, въвеждане в експлоатация на софтуер за услугата *Service Desk* и интегрирането му с други системи, поддържащи предоставянето на услуги.

Текущо през 2008 г. продължи работата по следните дейности:

- оценка на ИТ риска по методиката на ЕЦБ;
- разработване на процедура за избор и употреба от потребителите на пароли;
- тестово превключване на СУИФТ-комуникацията през резервния сървър (*Aliance2*);
- подготовка на комуникацията на СУИФТ-възела за страната за *RMA*-авторизация на съобщенията;
- осигуряване на съвместимост на системата РИНГС със системата *SAP*;
- подготовка и тестване на нова версия на системата РИНГС, съвместима с новия системен оператор в България – „СЕР България“ АД;
- пускане в реален режим на нов участник в брутния сетълмент – „Банк Леуми Румъния С.А.“ – клон София;
- участие в подготовката на документа „Проект за участие на БНБ в системата ТАРГЕТ2“;
- подготовка на системата РИНГС за преминаване и тестово инсталиране на *Oracle 10g*;
- разработване на системата *Incident Management* за регистриране на възникнали проблеми в системата РИНГС.

Успешно бяха поддържани следните текущи технологични процеси и осъществени нови разработки, както следва:

- мониторинг и осигуряване на непрекъсваемо функциониране на системата РИНГС;
- следене за нормалното функциониране и техническа поддръжка и администриране на системния и приложния софтуер, хардуер и комуникационна свързаност на *SWIFT Alliance* в БНБ като модул от системата РИНГС съгласно споразумението, подписано между отдел „Техническо поддържане на СБСРВ“ и отдел „Платежни системи“;
- тестване и пускане в реална експлоатация от 4 декември 2008 г. на нова версия на системата РИНГС, свързана с включването на новия системен оператор за електронни разплащания „СЕР България“ АД;
- организиране и планово функциониране на системата РИНГС на ротационен принцип⁴⁴;
- тестване и подмяна на цифровите сертификати за достъп на потребителите и участниците в системата РИНГС;
- актуализиране на съдържанието на портала на системата РИНГС;
- реорганизация на основния и на резервния сървър, съдържащи портала за достъп до системата РИНГС;
- разработване и генериране на нови справки от системата РИНГС по искане на банки – участници в системата, както и справки за нуждите на отдел „Платежни системи“ от анализи и статистика на плащанията, обработвани в системата РИНГС;
- тестване и настройки на извършената инсталация на *Oracle 10g* на тестовия сървър с цел подобряване на сигурността, стабилността, бързодействието на оперативната база на системата РИНГС, както и използване на възможностите за актуална поддръжка от страна на *Oracle*;
- отразяване на възникналите през текущата година проблеми в разработената система *Incident Management* за нуждите на системата РИНГС;

⁴⁴ На 11 ноември 2008 г. функционирането на РИНГС бе прехвърлено изцяло на резервната машина със синхронизиращ процес, работещ на основния сървър, и на 12 ноември 2008 г. бе възстановена нормалната конфигурация на системата.

- приключване на проекта за преход към *SWIFTNet – Phase2*. От 31 октомври 2008 г. оторизирането на трафика на съобщения с участниците в системата РИНГС се извършва само на база *RMA*-авторизация, като се използват единствено *PKI*-подписи;
- инсталиране, тестване и активиране на *Standards Release* и *Message Format Validation Rules 2008* на СУИФТ;
- анализ и подготовка за стартиране и реализация на проекта по присъединяване на българската платежна система към системата TARGET2.

XIII. Управление на човешките ресурси

В съответствие с провежданата политика и в изпълнение на Стратегията на БНБ за 2004–2009 г. през изминалата година дейностите по управление на човешките ресурси бяха насочени главно към подобряване ефективността на работата на служителите чрез развитие на персонала и усъвършенстване на структурата и организацията на банката. Основни приоритети бяха намаляването на спомагателните и допълнителните за банката дейности и промени в организационната структура, обучението и квалификацията на персонала и повишаването на неговата мобилност.

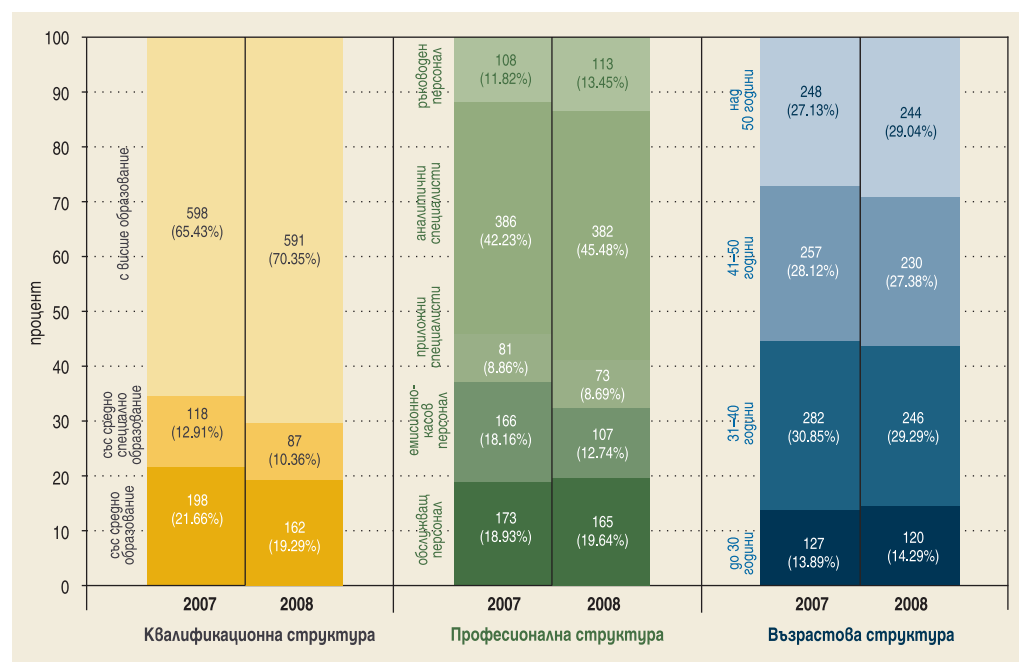
В изпълнение на целите, заложи в Стратегията на БНБ, през 2008 г. успешно бе осъществен проектът по намаляване на някои спомагателни и допълнителни за банката дейности. В края на април 2008 г. приключи прехвърлянето на дейностите по приемане, предаване и обработка на ценни пратки с банкноти и монети по обявена стойност, получени от банките, към „Дружество за касови услуги“ АД. Заедно с това към новосъздаденото дружество преминаха част от служителите на БНБ. В резултат на промените Управителният съвет намали числеността на персонала от 1007 на 963 щатни бройки.

Подобряването на ефективността на работата по прилагане на европейските стандарти и модернизирването на процесите в БНБ са пряко свързани с наличието на квалифициран персонал. Привличането на компетентни и амбициозни специалисти на работа в БНБ продължи да бъде сред приоритетните дейности по управлението на човешки ресурси. През 2008 г. в банката постъпиха 117 служители, от които 48 на възраст до 30 години. Увеличи се броят на напусналите служители – 185, при 99 за предходната година, което се дължи на оперативните промени в организационно-управленската структура на банката и на пенсиониране на служители, достигнали определената от закона възраст.

Структура на персонала

(към 31 декември на съответната година)

(брой, %)

Източник: БНБ.

От графиката се вижда, че във възрастовата структура на персонала в края на 2008 г. не се наблюдава съществено изменение спрямо предходния период. Делът на аналитичните специалисти е нараснал с над 3 пр.п. през отчетния период спрямо 2007 г. за сметка на дела на емисионно-касовия персонал, което се дължи на прехвърлянето на дейности към ДКУ. В квалификационната структура на персонала се наблюдава трайна тенденция към увеличаване на служителите с висше образование, което напълно съответства на професионалната структура, където най-висок е делът на аналитичните специалисти.

БНБ продължи да насърчава процесите на мобилността в двете ѝ основни направления – вътрешна и външна. Преминването на служители на работа в други структурни звена продължи да бъде честа практика. Това допринесе за повишаване на професионализма и за засилване на обмена на знания и опит между различните звена в БНБ. Общо през годината 34 служители преминаха на работа в други структури.

Успешно се реализира и външната мобилност – в институции на ЕСЦБ и ЕС. През март и април 2008 г. беше осъществен обмен между Вътрешния одит на БНБ и белгийската централна банка, като служители от двете институции имаха възможност да се запознаят с различните информационни технологии и процеси. През разглеждания отчетен период по договори за краткосрочни назначения в ЕЦБ са работили 7 служители.

С присъединяването си към ЕСЦБ БНБ засили стремежа си към осигуряване на условия за развитие и усъвършенстване на професионалните умения на своите служители. Обучението на служителите беше сред приоритетните дейности и беше насочено към повишаване на образованието и подобряване на професионалната квалификация във връзка с изпълнението на основните функции и задачи на БНБ. Същевременно през последните години възможностите за участие в разнообразни форми на обучение се превърнаха в един от водещите стимули за по-пълно приобщаване на служителите към корпоративната култура на БНБ, както и за тяхната мотивация за развитие и кариерно израстване. Основен инструмент за организиране на дейностите за професионално усъвършенстване е ежегодно утвърждаваната *Програма за повишаване на образованието и професионалната квалификация на служителите*. За новопостъпилите тя осигурява специализирано обучение с цел запознаване с основните функции и дейности на БНБ, с историята и традициите на банката, задачите и отговорностите във връзка с участието ѝ в ЕСЦБ и в светлината на бъдещата интеграция в Евросистемата, правата и задълженията им съгласно нормите на трудовото законодателство и специфичните правила за работа в БНБ. Съдържанието на това обучение беше съществено допълнено в сравнение с предходните години, включително чрез участие на нови лектори и с нови теми. През 2008 г. бяха формирани 3 групи от новопостъпили служители с общ брой на участниците 61 души.

Запази се интересът към обучението за придобиване на по-висока образователна степен във водещи ВУЗ-ове в страната. През 2008 г. в университетски програми за повишаване на образованието без откъсване от работа участваха общо 27 служители.

В сравнение с 2007 г. се увеличи броят на служителите, включени в дистанционни програми. През 2008 г. беше поставено началото на участие на служители на БНБ в програмата за дипломирани сертифицирани счетоводители на *Association of Chartered Certified Accountants*.

БНБ си сътрудничи с централните банки на редица европейски страни, както и с международни финансови институции, които предлагат специализирана подготовка в различни сфери на централното банкиране. Разшириха се възможностите за участие в международни семинари, предлагани от банките от ЕСЦБ и европейските надзорни органи. Основно внимание бе отделено на повишаването на квалификацията в областите макроикономика, парична политика, управле-

ние на валутните резерви и риска, банков надзор, парична и банкова статистика, счетоводство, банково и финансово право, управление на човешките ресурси, вътрешен одит.

За първи път участниците в курсовете и семинарите в чужбина в по-голямата си част бяха утвърдени с приемането на годишната програма. Това допринесе за много добро планиране и за ефективна организация на процесите. Увеличи се участието в обучения, свързани с членството на БНБ в ЕСЦБ. През 2008 г. бяха реализирани общо 124 международни участия в научни и практически курсове и семинари.

Значителна част от програмата за повишаване на квалификацията беше насочена към чуждоезиковата подготовка. Целта беше достигане на утвърдените минимални езикови нива от служителите и специализирана езикова подготовка на представителите на БНБ в европейските институции.

В курсове по английски език през изминалата година участваха 84 служители. Към 31 декември 2008 г. от 591 длъжности с определено ниво на владеене на английски език 489 служители (83%) са го постигнали. За сравнение към 31 декември 2007 г. този показател е 73%.

Значителни са и възможностите за стаж в БНБ. През 2008 г. броят на стажантите беше 37, като двама от тях постъпиха на работа в БНБ. С цел популяризиране на разнообразните възможности за приобщаване БНБ участва със собствен щанд във форума за студентски стаж и кариера „КАРИЕРИ 2008“. Участието във форума затвърди сред обществеността високия престиж на банката, включително и като надежден работодател с дългогодишна утвърдена репутация. Това, както и използването на нови канали за комуникация с обществеността, значително увеличи потока на кандидат-участници в различните програми през лятото и есента на 2008 г.

Един от приоритетите в управлението на човешките ресурси през 2008 г. беше осигуряването на стабилна, безопасна и здравословна работна среда. През годината в нормативната база, засягаща областта на трудовите и осигурителните отношения, настъпиха промени, свързани с прилагането на редица европейски изисквания за качество на работната сила, за заплащане на труда и за осигуряване на здравословна и безопасна среда. Интегрирането на законодателството относно здравословните и безопасни условия на труд в дейността на БНБ бе осъществено с помощта на всички структурни звена в банката. Тяхното съдействие изигра ключова роля за провеждането на политика на безопасност при работата с оборудване и за утвърждаването на Вътрешни правила за здравословни и безопасни условия на труд в БНБ.

XIV. Управление на собствеността

БНБ ползва предимно собствени сгради и имоти, което осигурява необходимата степен на независимост, сигурност и защита, изискващи се за институция като централната банка. През 2008 г. нито са придобивани, нито са освобождавани имоти – собственост на БНБ.

Основните разходи по управлението на собствеността в БНБ са свързани с изпълнението на инвестиционната програма съгласно бюджета за съответната година и се отнасят до ново строителство, реконструкция, модернизация, доставки и обзавеждане, ремонти, автотранспорт, организация на снабдяването с дълготрайни и краткотрайни материални активи и основни консумативи за извършване на емисионно-касовата дейност, съхранението и разходването на консумативи и канцеларски материали в структурните звена в БНБ, оптималното разходване на електро-, топлоенергия и вода в обектите на БНБ на територията на София. През годината изпълнението на бюджета на БНБ за 2008 г. относно инвестиционните разходи по отделни пера е, както следва: за ново строителство, реконструкция и модернизация – 99.6%; за придобиване на машини, съоръжения, транспортни средства и друго оборудване – 58.5%. Разходите за ново строителство, реконструкция и модернизация са извършени само по отношение на „Касов център“ на БНБ.

През май 2008 г. БНБ дари свои компютри, пригодни за употреба с учебна цел, на СУ „Св. Климент Охридски“ за оборудване на компютърна зала за специалност „Европеистика“.

XV. Вътрешен одит

През 2008 г. бяха одитирани дейности и обекти, свързани със следните функции на БНБ: поддържане на банкнотно-монетното обращение, информационно-аналитична и административна.

По поддържането на банкнотно-монетното обращение беше прегледана дейността в структурите на БНБ, свързана с подготовката на съвместната работа с „Дружество за касови услуги“ АД. Експерти от вътрешния одит участваха в процеса на изготвяне на основните документи за съвместната дейност на Дружеството и БНБ – договори и вътрешни правила за работа. След стартиране дейността на ДКУ настъпи съществена промяна в касовите процеси и организацията на работата на БНБ, като функцията по изброяването на банкноти и монети е предоставена на ДКУ. Във връзка с това беше извършен одит на организацията на касовата дейност и контрола при обработката, съхранението на пари и отчетността при новите условия след започването на съвместната касова дейност.

Проектът „Изграждане на Касов център на БНБ“ бе заложен в *Стратегията за развитие на БНБ за периода 2004–2009 г.* Одитът на проекта имаше за цел да се извърши оценка на изпълнението му, спазването на проектните срокове и бюджета. В процеса на проверката одиторският екип фокусира вниманието си върху организацията на работата и функционирането на вътрешноконтролните системи при изпълнението на стратегическите цели на БНБ. Вътрешният одит извършва постоянен мониторинг на проекта за изграждане на касов център на БНБ от подготовката до изпълнението на отделните му етапи.

Одитът на основните позиции от финансовия отчет на БНБ към 30 юни 2008 г. имаше за цел да оцени точността и пълнотата на информацията при формирането на позициите, достоверността на оповестяванията в отчета, както и адекватността на контролните системи, действащи при неговото съставяне. В средата на отчетния период беше въведена в реална експлоатация новата банкова информационна система SAP и извършено прехвърлянето на информацията от старата счетоводна система към новата. Беше проверена и организацията на работата в новите условия на дирекция „Главно счетоводство“.

При одита на информационната система „Централен кредитен регистър“ беше извършена оценка на адекватността на прилаганите мерки за контрол на сигурността и съответствието им с нормативните изисквания, както и адекватността на управлението на рисковете при промените във връзка с усъвършенстването на системата.

Извършени одити от програмата на „Вътрешен одит на БНБ“

Функции на БНБ	Извършени одити
Поддържане на банкнотно-монетното обращение	Одит на касовите процеси в регионалните погразделения на БНБ и взаимодействие с касовите поделения на „Дружество за касови услуги“ АД
	Проект „Изграждане на Касов център на БНБ“
Информационно-аналитична	Финансов отчет на БНБ към 30 юни 2008 г.
	Седмични и месечни баланси
	Информационна система „Централен кредитен регистър“
Административна	Мониторинг на избор на доставчици
	Мониторинг на сключени и изпълнявани договори за доставки

Източник: БНБ.

В рамките на програмата на Комитета на вътрешните одитори на ЕСЦБ за 2008 г. бяха извършени два одита: „Преглед на техническото поддържане и експлоатация на инфраструктурата и системите, поддържащи изпълнението на задачите на Евросистемата/ЕСЦБ, с фокус върху процесите по управление при инциденти и проблеми“ и „Проект за изграждане на Централизираната база данни за ценни книжа на ЕСЦБ за целите на статистиката“. Двата одита имаха за цел да предоставят достатъчна увереност относно адекватността и ефективността при управлението на риска и контрола, свързани с проверяваните обекти.

Извършени одити от програмата на Комитета на вътрешните одитори към ЕСЦБ

Функции на ЕСЦБ	Извършени одити
Информационни и комуникационни технологии	Техническо поддържане и експлоатация на инфраструктурата и системите, поддържащи изпълнението на задачите на Евросистемата/ЕСЦБ, с фокус върху процесите по управление при инциденти и проблеми
Статистика	Централизирана база данни за ценни книжа на ЕСЦБ

Източник: БНБ.

Съгласно изискванията на Комитета на вътрешните одитори към ЕСЦБ в края на 2008 г. беше извършена външна оценка на качеството за дейността на „Вътрешен одит“ на БНБ. Заключениеето на външния одитор е, че дейността се извършва в съответствие със *Стандартите за професионална практика по вътрешен одит* и с *Етичния кодекс*, установени от Института на вътрешните одитори (*Institute of Internal Auditors*).

През отчетния период приключи внедряването на *Система за управление на оперативния риск*. Бяха разработени и утвърдени „Указания за прилагане на политиката за управление на оперативния риск в БНБ“. Методологията за оценка и изготвяне на обща матрица на рисковете, заложена в указанията, беше тествана в избрани пилотни структури от управленията „Банково“ и „Емисионно“. Описани бяха основни процеси от дейността на засегнатите структурни звена и бяха обсъдени главните действащи контроли. В резултат бе създадена основната база данни за идентифицирането и управлението на рисковете в тях. Проведени бяха и семинари за обучение на мениджърите на риска и бе създаден отдел „Методология и консолидация на оперативния риск“ към главния одитор на БНБ.

XVI. Изпълнение на бюджета на БНБ

Бюджетът на БНБ е приет от Управителния съвет на банката с Решение № 122 от 8 ноември 2007 г.

Отчетът по бюджета на банката е изготвен в два раздела: „Разходи за издръжка на БНБ“ и „Инвестиционна програма на БНБ“, съгласно приетите от УС на БНБ „Вътрешни правила за съставяне, изпълнение и отчитане на бюджета на БНБ“.

1. Разходи за издръжка на БНБ

Изпълнението на бюджета за издръжката на БНБ за 2008 г. е в размер на 74 846 хил. лв., което представлява 88.8% от годишния бюджет.

За цялата 2008 г. банката е извършила разходи за паричното обращение в размер на 22 872 хил. лв., което представлява 92.6% от утвърдения годишен бюджет. За отпечатването на нови банкноти и отсичането на нови монети са изразходвани 21 932 хил. лв., или 94.7% от предвидените средства в бюджета на БНБ за 2008 г. В рамките на тези разходи за производство на банкноти са изразходвани 16 706 хил. лв., или 97.4% от предвидените. За производството на нови монети са изразходвани 5226 хил. лв., от които 4833 хил. лв. за разменни монети. Разходите за възпоменателни златни и сребърни монети възлизат на 393 хил. лв. и са във връзка с изпълнението на приетата от УС на БНБ монетна програма на банката.

Направени са разходи за проектиране на нови емисии банкноти и монети, за унищожаване на банкноти и монети, за консумативи, свързани с обработката на банкнотите и монетите. За резервни части за машините, ползвани при емисионно-касовата дейност, са извършени разходи в размер на 172 хил. лв., или 84.3% от годишния бюджет.

Разходите за наеми на помещенията, ползвани от служители на банката в сградите на „Печатница на БНБ“ АД, „Монетен двор“ ЕООД и „Дружество за касови услуги“ АД, са на стойност 528 хил. лв.

Разходите за материали, услуги и амортизация са 28 933 хил. лв., което представлява 84.1% от годишния бюджет. Разходите за материали са в размер на 950 хил. лв. Най-голям относителен дял в тази група имат разходите за канцеларски материали в размер на 282 хил. лв. и разходите за горива и резервни части за транспорта в размер на 309 хил. лв.

Извършени са разходи за външни услуги на стойност 13 194 хил. лв., което е 78.7% от годишния бюджет. По-съществени тук са разходите за системите „Блумбърг“, „Ройтерс“, интернет и други, за които са изплатени 1262 хил. лв., за абонаментните такси за ползване на програмни продукти 3122 хил. лв., за такси за абонаментно поддържане на канцеларска техника 1022 хил. лв. Разходите за пощенски, телефонни и телексни услуги са в размер на 437 хил. лв., за данък сгради и такса за битови отпадъци са изплатени 883 хил. лв., за електроенергия 434 хил. лв. Изплатените по договора с МВР за охрана на банката суми са в размер на 2236 хил. лв. За ремонт на основни сгради през годината са използвани 1736 хил. лв.

През 2008 г. БНБ е изразходвала 395 хил. лв. за правни и актюерски консултации, за представително проучване за нуждите на дирекция „Статистика“, за оценка на качествата на дейността на „Вътрешен одит“ на БНБ, извършено от „Делойт одит“ ООД и гр.

Разходите за амортизация са в размер на 14 789 хил. лв., което е 89.6% от годишния разчет.

На базата на разработените вътрешни правила за организация на работната заплата, които се основават на трудовото и осигурителното законодателство, на ЗБНБ и решения на УС на БНБ, разходите за персонал, социално и здравно осигуряване на служителите са 18 805 хил. лв., което представлява 97.6% от годишните разчети. В тези разходи, спазвайки изискванията на МСС19 „Доходи на наети лица“, банката е отразила настоящата стойност на задълженията си към персонала за пенсиониране и за неизползван платен годишен отпуск в размер на 359 хил. лв.

Разходите за социална дейност са 1775 хил. лв., което е 95.3% от годишния бюджет.

Другите административни разходи на банката са в размер на 1281 хил. лв. и са 56.1% от годишния разчет. Командировките в страната възлизат на 68 хил. лв. и са свързани главно със зареждането на касовите поделения на БНБ с банкноти и монети и с извършените в тях проверки.

Командировките в чужбина са свързани предимно с участие в семинари и повишаване на квалификацията на служителите. От средствата за тези командировки са усвоени 403 хил. лв., което е 65.7% от годишния разчет.

В съответствие с годишната Програма за повишаване на образованието и професионалната квалификация на служителите на БНБ участваха в различни програми за дистанционно обучение, семинари и езикови курсове с цел подобряване на компетенциите за по-добро изпълнение на основните функции и задачи на банката и активно участие на БНБ в реализацията на общите задачи и дейности на ЕСЦБ. Изплатените такси за обучение на служителите от БНБ са на стойност 549 хил. лв., или 53.3% от годишния разчет. През годината в програми за дистанционно обучение се подготвиха 25 служители, 124 служители са участвали в различни форми на обучение, организирано от чуждестранни банки и финансови институции, а над 120 служители са взели участие в програми за краткосрочно обучение (курсове *CCNA* и *CSS* по програмата на *S/SKO* академия, семинари на Националния съюз на юрисконсултите, ИК „Труд и право“, Международния банков институт, Института на вътрешните одитори в България и други обучаващи организации), насочени към усвояване на актуалните промени в българското законодателство. В лицензирани езикови школи се обучаваха общо 73 души, като разходите за обучението са 26 хил. лв.

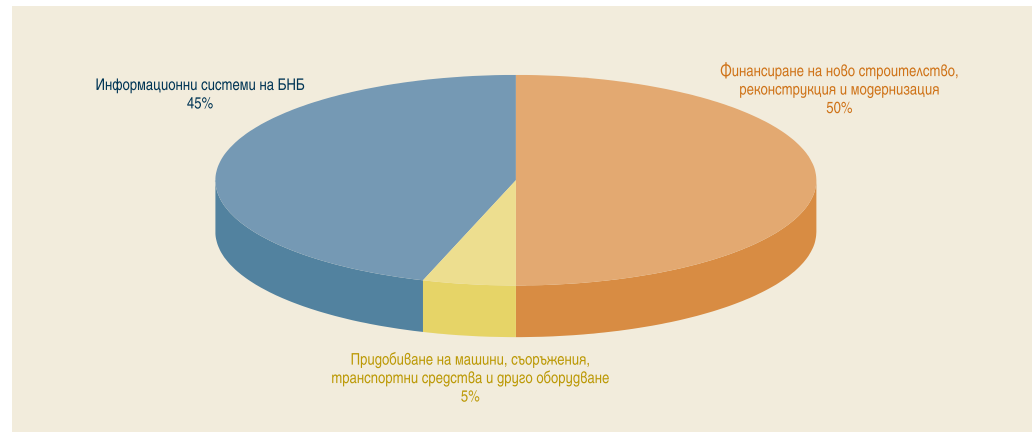
Представителните и протоколните разходи на банката за 2008 г. възлизат на 234 хил. лв.

През 2008 г. за участие в ЕСЦБ са направени разходи в размер на 1180 хил. лв. Представители на банката участваха в заседанията на 23 комитета и 57 подкомитета и работни групи към ЕСЦБ и други органи на ЕС, като за тази цел са изразходвани 487 хил. лв. за командировки. Разходите за обучение и семинари, организирани от ЕЦБ, са 15 хил. лв. За годишна такса за участие в ЕЦБ са изразходвани 178 хил. лв., за такси за телекомуникационни линии – 493 хил. лв., а за протоколни разходи – 8 хил. лв.

2. Инвестиционна програма

Средствата по раздел „Инвестиционна програма“ са 35 724 хил. лв., като от тях са усвоени 32 979 хил. лв., или 92.3%.

Структура на инвестициите за 2008 г.

Източник: БНБ.

За финансиране на ново строителство, реконструкция и модернизация през 2008 г. са изразходвани 16 664 хил. лв., или 99.6% от предвидените за годината средства за изграждане на обект „Касов център на БНБ“. Конструкцията на сградата е готова и са изпълнени част от довършителните работи и инсталационните системи. В тази сума са включени 3840 хил. лв. за изграждане на системи за сигурност на трезорите, за които са издадени съответните сертификати.

За придобиване на машини, съоръжения, транспортни средства и друго оборудване през 2008 г. са изразходвани 1639 хил. лв., което представлява 58.5% от годишния разчет и 5% от цялата инвестиционна програма.

За машини и съоръжения, обслужващи паричното обращение, са използвани 520 хил. лв., 31.1% от предвидените средства в бюджета, в т.ч. 182 хил. лв. за оборудване за банкнотопроцесорни машини, 180 хил. лв. за адаптацията им, 135 хил. лв. за доставка на сензори за проверка модел *BPS200* за ДКУ и 23 хил. лв. за друго оборудване.

За технически средства за безопасност са изразходвани 537 хил. лв., или 99.5% от годишния разчет, което включва разходи за системи за сигурност в централната сграда, сградата на ул. „Московска“ 7 и касовите подразделения.

За офис мебели, канцеларско оборудване и транспортни средства са изразходвани 581 хил. лв., или 98.5% от предвидените за годината, в т.ч. 134 хил. лв. за 2 броя автомобили, 92 хил. лв. за 6 броя многофункционални копирни машини *Xerox*, 126 хил. лв. за закупуване на климатични системи и 229 хил. лв. за друго оборудване.

Инвестиционните разходи на банката в областта на информационните системи са направени в съответствие с приетата стратегия за развитие на информационните технологии, като с основен приоритет бе подобряването на съществуващите системи, повишаването на сигурността и усъвършенстването на управленските процеси. През 2008 г. инвестициите в информационни системи възлизат на 14 676 хил. лв., което представлява 92.8% от предвидените средства в годишния бюджет и 45% от всички инвестиционни разходи през годината. За лицензи за софтуер са изразходвани 1087 хил. лв., или 64.9% от предвидените за годината средства, в т.ч. 670 хил. лв. за *Oracle*, 146 хил. лв. за *SAP*, 31 хил. лв. за графични продукти, 17 хил. лв. за *SWIFTNet*, 96 хил. лв. за лицензи за телефонната централа, 83 хил. лв. за лицензи за програмни продукти за автома-

тизация на преводите и други на стойност 44 хил. лв. През 2008 г. за разработването на програмни продукти са инвестирани 6410 хил. лв., или 94.4% от предвидените средства, в т.ч. 4004 хил. лв. за основната банкова информационна система SAP, 571 хил. лв. за Единно хранилище на данни, 498 хил. лв. за промяна на СОФИ, 395 хил. лв. за развитие на касовата система, 162 хил. лв. за система за управление на портфейл от проекти, 158 хил. лв. за модернизация на интерфейса РИНГС – СУИФТ, 159 хил. лв. за развитието на Кредитен регистър, 147 хил. лв. за разработване на нова интернет страница, 132 хил. лв. за доработки в системите за сделки с ценни книжа – АДЦК, ЕСРОТ, АИС, 67 хил. лв. за аналитично приложение „Статистика“, 64 хил. лв. за развитие на системата „Кадри“ и 53 хил. лв. за развитие на други системи.

За 2008 г. инвестициите в компютърна техника възлизат на 6705 хил. лв., или 99.1% от предвидените средства в годишния бюджет, в т.ч. 4606 хил. лв. за дискова система за съхранение на данни, 1158 хил. лв. за сървъри, 570 хил. лв. за компютърни работни станции и монитори, 323 хил. лв. за средства за сигурност на информационните системи и 48 хил. лв. за UPS устройства, принтери и друга компютърна техника.

За комуникационна техника са изразходвани 474 хил. лв., или 79.8% от разчетените средства, в т.ч. 446 хил. лв. за развитие на телефонната централа и 28 хил. лв. за структурна кабелна система

През годината не са извършвани инвестиционни разходи, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ.

Изпълнение на бюджета на БНБ към 31 декември 2008 г.

Показатели	Отчет 31.XII.2008 г. (хил. лв.)	Бюджет 2008 г. (хил. лв.)	Изпълнение (%)
Раздел I. Разходи за издръжка на БНБ	74 846	84 243	88.8
Разходи, свързани с издръжка на паричното обращение	22 872	24 702	92.6
Разходи за материали, услуги и амортизация	28 933	34 385	84.1
Разходи за персонал и социално осигуряване	18 805	19 268	97.6
Разходи за социална дейност	1 775	1 862	95.3
Други административни разходи	1 281	2 283	56.1
Разходи, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ	1 180	1 743	67.7
Раздел II. Инвестиционна програма	32 979	35 724	92.3
Финансиране на ново строителство, реконструкция и модернизация	16 664	16 730	99.6
Придобиване на машини, съоръжения, транспортни средства и друго оборудване	1 639	2 800	58.5
Информационни системи на БНБ	14 676	15 822	92.8
Инвестиции, свързани с участието на БНБ в ЕСЦБ	0	372	0

XVII. Консолидиран финансов отчет на БНБ към 31 декември 2008 г.

Доклад на независимия одитор до Управителния съвет на Българската народна банка _____	90
Изложение за отговорностите на Управителния съвет на Българската народна банка _____	92
Консолидиран отчет за доходите към 31 декември 2008 г. _____	93
Консолидиран баланс към 31 декември 2008 г. _____	94
Консолидиран отчет за паричния поток към 31 декември 2008 г. _____	95
Консолидиран отчет за промените в собствения капитал към 31 декември 2008 г. _____	96
Приложения към консолидирания финансов отчет _____	97

ДОКЛАД НА НЕЗАВИСИМИЯ ОДИТОР ДО УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТ НА БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА БАНКА

Доклад върху консолидираните финансовите отчети

Ние извършихме одит на приложените консолидирани финансови отчети на Българската народна банка (Банката) и дъщерните ѝ дружества, включващи консолидиран счетоводен баланс към 31 декември 2008 година, консолидиран отчет за доходите, консолидиран отчет за промените в собствения капитал и консолидиран отчет за паричните потоци за годината, завършваща на тази дата, както и обобщеното оповестяване на съществените счетоводни политики и другите пояснителни приложения.

Отговорност на ръководството за финансовите отчети

Отговорността за изготвянето и достоверното представяне на тези консолидирани финансови отчети в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане, приложими в Европейския Съюз, се носи от ръководството. Тази отговорност включва: разработване, внедряване и поддържане на система за вътрешен контрол, свързана с изготвянето и достоверното представяне на финансови отчети, които да не съдържат съществени неточности, отклонения и несъответствия, независимо дали те се дължат на измама или на грешка; подбор и приложение на подходящи счетоводни политики; и изготвяне на приблизителни счетоводни оценки, които са разумни при конкретните обстоятелства.

Отговорност на одитора

Нашата отговорност се свежда до изразяване на одиторско мнение върху тези консолидирани финансови отчети, основаващо се на извършения от нас одит. Нашият одит бе проведен в съответствие с изискванията на Международните одиторски стандарти. Тези стандарти налагат спазване на етичните изисквания, както и одитът да бъде планиран и проведен така, че ние да се убедим в разумна степен на сигурност доколко финансовите отчети не съдържат съществени неточности, отклонения и несъответствия.

Одитът включва изпълнението на процедури, с цел получаване на одиторски доказателства относно сумите и оповестяванията, представени във финансовите отчети. Избраните процедури зависят от преценката на одитора, включително оценката на рисковете от съществени неточности, отклонения и несъответствия във финансовия отчет, независимо дали те се дължат на измама или на грешка. При извършването на тези оценки на риска одиторът взема под внимание системата за вътрешен контрол, свързана с изготвянето и достоверното представяне на финансовите отчети от страна на Банката, за да разработи одиторски процедури, които са подходящи при тези обстоятелства, но не с цел изразяване на мнение относно ефективността на системата за вътрешен контрол на Дружеството. Одитът също така включва оценка на уместността на прилаганите счетоводни политики и разумността на приблизителните счетоводни оценки, направени от ръководството, както и оценка на цялостното представяне във финансовите отчети.

Считаме, че получените от нас одиторски доказателства са подходящи и достатъчни за формирането на база за изразяване на нашето мнение.

Мнение

По наше мнение, консолидираните финансови отчети дават вярна и честна представа за консолидираното финансово състояние на Българската народна банка и дъщерните и дружества към 31 декември 2008 година, както и за консолидираните финансови резултати от дейността и за консолидираните парични потоци за годината, завършваща тогава, в съответствие с Международните стандарти за финансово отчитане, приложими в Европейския Съюз.

Доклад върху други правни и надзорни изисквания

Годишен доклад за дейността на Банката съгласно изискванията на чл. 33 от Закона за счетоводството

Съгласно изискванията на Закона за счетоводството, ние също така докладваме, че историческата финансова информация изготвена от ръководството и представена в годишния доклад за дейността на Банката, съгласно чл. 33 от Закона за счетоводството, съответства във всички съществени аспекти на финансовата информация, която се съдържа в годишните консолидирани финансови отчети на Банката към и за годината завършваща на 31 декември 2008 година. Отговорността за изготвянето на годишния доклад за дейността, който е одобрен от Управителния съвет на Банката на 23 април 2008 година, се носи от ръководството на Банката.

КПМГ България ООД

София, 23 април 2009 г.
ул. "Фритьоф Нансен" 37
София 1142
България

Изложение за отговорностите на Управителния съвет на Българската народна банка

Законът за Българската народна банка изисква Управителният съвет на Българската народна банка да изготвя финансов отчет, представящ финансовото състояние на банката и резултатите от дейността ѝ за периода.

Финансовият отчет на Българската народна банка, одобрен от Управителния съвет, е изготвен в съответствие с изискванията на Международните стандарти за финансова отчетност, приети от Европейската комисия.

Управителният съвет на Българската народна банка носи отговорност за воденето на точни регистри, които да отразяват достоверно и по всяко време финансовото състояние на Българската народна банка. Той носи обща отговорност за предприемането на мерки за опазване активите на Българската народна банка, за предотвратяването или разкриването на злоупотреби или други нередности.

Иван Искров
Управител на БНБ

Консолидиран отчет за доходите към 31 декември 2008 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2008	31.XII.2007
Приходи от лихви	7	1 045 533	688 104
Разходи за лихви	7	(302 689)	(210 312)
Нетни приходи от лихви		742 844	477 792
Приходи от такси и комисиони		8 356	8 332
Разходи за такси и комисиони		(3 831)	(4 530)
Нетни приходи от такси и комисиони		4 525	3 802
Нетни печалби/(загуби) от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	8	326 802	257 408
Други оперативни приходи	9	34 532	36 445
Общо приходи от дейността		1 108 703	775 447
Административни разходи	10	(95 326)	(81 567)
Печалба за периода		1 013 377	693 880

Разпределение на печалбата към 31 декември 2008 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2008	31.XII.2007
Печалба за периода		1 013 377	693 880
Разпределение в специален резерв	23	(313 008)	(239 016)
Резултат след разпределение в специален резерв		700 369	454 864
Разпределение в резерви	23	299 259	204 230
Малцинствено участие		155	142
Предвидена вноска към държавния бюджет		400 955	250 634
Резултат след разпределение в специален резерв		700 369	454 864

Приложенията, представени на страници 97–123, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран баланс към 31 декември 2008 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2008	31.XII.2007
АКТИВИ			
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	11	2 655 053	3 507 981
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	12	1 559 116	1 432 666
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	13	20 600 510	18 356 669
Финансови активи на разположение за продажба	14	1 424 016	1 391 586
Материални активи	15	207 827	151 430
Нематериални активи	16	15 270	14 935
Други активи	17	51 471	46 359
Общо активи		26 513 263	24 901 626
ПАСИВИ			
Банкноти и монети в обращение	18	9 179 414	8 410 867
Задължения към банки и други финансови институции	19	5 006 486	5 783 538
Задължения към държавни институции и други задължения	20	7 487 687	6 753 822
Задължения за участие в международни финансови институции	21	1 302 601	1 275 420
Други пасиви	22	109 763	45 750
Общо пасиви		23 085 951	22 269 397
КАПИТАЛ И РЕЗЕРВИ			
Капитал	23	20 000	20 000
Резерви	23	3 403 764	2 608 836
Малцинствено участие	24	3 548	3 393
Общо капитал и резерви		3 427 312	2 632 229
Общо пасиви, капитал и резерви		26 513 263	24 901 626

Приложенията, представени на страници 97–123, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран отчет за паричния поток
към 31 декември 2008 г.

(хил. лв.)

	Приложения	31.XII.2008	31.XII.2007
Оперативна дейност			
Нетна печалба		1 013 377	693 880
Корекции за изравняване с нетния паричен поток от оперативна дейност:			
Приходи от дивиденди		(4 501)	(4 486)
Амортизации	15, 16	20 994	15 548
Загуба от продажба на материални активи		(21)	21
(Печалба) от пазарна преоценка на финансови активи и пасиви		(310 878)	(243 784)
(Печалба) от асоциирани предприятия		(2 581)	(1 164)
Други корекции		-	(35)
Нетен паричен поток от оперативна дейност преди промени в краткосрочни активи и пасиви		716 390	459 980
Промени в краткосрочни активи			
(Увеличение) на злато, инструменти в злато и други благородни метали		(4 016)	(485)
(Увеличение) на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата		(2 059 348)	(6 350 866)
Намаление на вземания от правителството		-	498 024
(Увеличение) на други активи		(6 470)	(5 901)
Промени в краткосрочни пасиви			
Увеличение на банкноти и монети в обращение		768 547	1 522 291
Увеличение/(намаление) на задължения към банки и други финансови институции		(777 052)	2 189 924
Увеличение на задължения към държавни институции и други задължения		733 865	1 653 165
(Намаление) на кредити от международни финансови институции		-	(498 024)
Увеличение на други пасиви		61 844	26 450
Нетен паричен поток от оперативна дейност		(566 240)	(505 442)
Инвестиционна дейност			
Парични плащания за придобиване на материални и нематериални активи		(41 711)	(11 269)
Парични постъпления от дивиденди		4 501	4 486
Увеличение на дяловото участие на БНБ		-	(10 874)
Нетен паричен поток от инвестиционна дейност		(37 210)	(17 657)
Финансова дейност			
Плащания към правителството		(250 634)	(170 630)
Нетен паричен поток от финансова дейност		(250 634)	(170 630)
Нетно намаление на паричните средства и паричните еквиваленти		(854 084)	(693 729)
Парични средства и парични еквиваленти в началото на периода		3 536 469	4 230 198
Парични средства и парични еквиваленти в края на периода	11, 17	2 682 385	3 536 469

Приложенията, представени на страници 97–123, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Консолидиран отчет за промените в собствения капитал към 31 декември 2008 г.

(хил. лв.)

Източник на капиталови промени	Капитал	Малцинствено участие	Резерв от преценка на			Други резерви	Общо
			немонетарни активи	монетарни активи	възпоменателни монети		
Салдо към 1 януари 2007 г.	20 000	3 286	103 947	887 481	735	1 095 884	2 111 333
Нереализирана печалба от преценка на злато	-	-	-	205 564	-	-	205 564
Нереализирана загуба от преценка на чуждестранна валута (нето)	-	-	-	(3 734)	-	-	(3 734)
Нереализирана печалба от преценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата (нето)	-	-	-	37 116	-	-	37 116
Нереализирана загуба от преценка на финансови активи на разположение за продажба	-	-	(1 328)	-	-	-	(1 328)
Плащане на вноски в държавния бюджет на Република България за предходната година	-	-	-	-	-	(170 630)	(170 630)
Предвидена вноска в държавния бюджет на Република България за текущата година	-	-	-	-	-	250 634	250 634
Печалба за годината след вноска в държавния бюджет на Република България и малцинствено участие	-	142	-	-	-	117 088	117 230
Други специални резерви	-	-	-	-	-	87 000	87 000
Други прехвърляния	-	(35)	(801)	-	(134)	14	(956)
Салдо към 31 декември 2007 г.	20 000	3 393	101 818	1 126 427	601	1 379 990	2 632 229
Нереализирана печалба от преценка на злато	-	-	-	122 434	-	-	122 434
Нереализирана печалба от преценка на чуждестранна валута (нето)	-	-	-	2 169	-	-	2 169
Нереализирана печалба от преценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата (нето)	-	-	-	184 493	-	-	184 493
Движение в преоценен резерв при реализация на ценни книжа	-	-	-	3 912	-	(3 912)	-
Нереализирана печалба от преценка на финансови активи на разположение за продажба	-	-	460	-	-	-	460
Плащане на вноски в държавния бюджет на Република България за предходната година	-	-	-	-	-	(250 634)	(250 634)
Предвидена вноска в държавния бюджет на Република България за текущата година	-	-	-	-	-	400 955	400 955
Печалба за годината след вноска в държавния бюджет на Република България и малцинствено участие	-	155	-	(212)	-	180 471	180 414
Други специални резерви	-	-	-	-	-	119 000	119 000
Преценка на имоти	-	-	36 085	-	-	-	36 085
Други прехвърляния	-	-	(91)	(4 543)	(202)	4 543	(293)
Салдо към 31 декември 2008 г.	20 000	3 548	138 272	1 434 680	399	1 830 413	3 427 312

Приложенията, представени на страници 97–123, представляват неразделна част от консолидирания финансов отчет.

Приложения към консолидирания финансов отчет

1. Организация и дейност

Българска народна банка (банката) е 100% собственост на българската държава. Банката е централна банка на Република България. Дейността ѝ се регулира от Закона за Българската народна банка (ЗБНБ), в сила от 10 юни 1997 г.

В съответствие с този закон основните дейности на банката могат да се обобщят, както следва:

- поддържа ценовата стабилност чрез осигуряване стабилността на националната валута;
- притежава изключително право за емитиране на банкноти и монети;
- регулира и осъществява надзор върху дейността на другите банки в страната с оглед поддържане стабилността на банковата система;
- съдейства за създаване и функциониране на ефективни платежни системи и осигуряване на надзор върху тях;
- банката не може да предоставя кредити на държавата или на държавни институции освен кредити за сметка на покупка на специални права на тираж (СПТ) от Международния валутен фонд (МВФ) съгласно определени от закона условия;
- банката не може да предоставя кредити на банки освен при възникване на ликвиден риск, засягащ стабилността на банковата система;
- банката не може да търгува български държавни ценни книжа;
- банката не може да емитира български левове над размера на левовия еквивалент на брутните международни валутни резерви;
- при договорени с министъра на финансите условия банката действа като агент по държавни дългове или по дългове, гарантирани от държавата;
- банката е официален депозитар на държавни ценни книжа.

Управителният съвет на БНБ прие на 23 април 2009 г. консолидирания финансов отчет, представен на страници 89–123.

2. Приложими стандарти

Настоящият финансов отчет е изготвен в съответствие с Международните стандарти за финансова отчетност (МСФО), приети от Европейската комисия. Списък на приложимите стандарти е представен в приложение 30.

3. База за изготвяне

Финансовите отчети са представени в хиляди български левове (хил. лв.). Финансовите отчети са изготвени на базата на историческата стойност, с изключение на деривативните финансови инструменти, финансовите активи и пасиви за търгуване и активите на разположение за продажба, които са представени по справедлива стойност.

Банката последователно прилага счетоводната си политика от предходната година.

При изготвянето на финансови отчети в съответствие с Международните стандарти за финансова отчетност банката прави оценки и допускания, които засягат отчетните стойности на активите и пасивите през следващата финансова година. Оценките допускат непрекъснато актуализиране и се базират на историческия опит и други фактори, включително очакване на бъдещи събития, които при определени обстоятелства се смятат за основателни.

4. База за консолидиране

Дъщерни предприятия

Дъщерни предприятия са тези, които се контролират от банката. Контрол съществува, когато банката притежава пряка или непряка възможност да управлява финансовата и оперативната политика на едно дружество, като по този начин получава печалби от дейността му. Финансовите отчети на дъщерните дружества се включват в консолидирания финансов отчет от датата на възникване на контрола върху предприятието до датата на прекратяването му. Всички вземания и задължения, приходи и разходи, както и вътрешногрупови-

те печалби в резултат от извършени операции между дружества от групата се елиминират, освен в случаите, в които те са несъществени. Частта от нетните активи на дъщерните предприятия на банката, която отговаря на пропорционалния дял на миноритарните акционери, се представя на отделен ред в *капитал и резерви* на реда *малцинствено участие*.

Асоциирани предприятия

Асоциирани предприятия са тези, в които банката упражнява значително влияние, но които не представляват нито дъщерно предприятие, нито смесено предприятие. Инвестициите в асоциираните предприятия се представят в консолидирания финансов отчет на банката по метода на собствения капитал като стойност, съответстваща на дела на банката в собствения капитал на асоциираното предприятие към края на отчетния период. Частта на банката от нетния резултат на асоциираното предприятие след придобиването се представя в отчета за доходите като приход/разход от инвестиции и се прибавя/намалява към балансовата стойност на инвестицията.

5. Основни елементи на счетоводната политика

а) Признаване на приходи

Приходите и разходите от лихви се признават в отчета за доходите чрез прилагането на метода на ефективния лихвен процент. Ефективният лихвен процент е този, който точно дисконтира очакваните бъдещи парични плащания и постъпления през срока на съществуване на финансовия актив или пасив до балансовата стойност на актива или пасива. Ефективният лихвен процент се определя при първоначалното признаване на финансовия актив или пасив и впоследствие не се коригира.

Изчисляването на ефективния лихвен процент включва всички комисиони, получени или платени, както и отстъпки или премии, които са неразделна част от ефективния лихвен процент. Трансакционните разходи са вътрешноприсъщи разходи, директно отнасящи се към придобиването, емитирането или отписването на финансов актив или пасив.

Приходите и разходите от лихви, представени в отчета за доходите, включват:

- лихвата върху финансовите активи и пасиви по амортизирана стойност, изчислена по метода на ефективния лихвен процент;
- лихвата върху инвестиционни ценни книжа на разположение за продажба, изчислена по метода на ефективния лихвен процент.

Приходите от дивиденди се признават в отчета за доходите, когато банката получава правото на дивидент. Валутните разлики на инвестициите на разположение за продажба се признават в отчета за доходите.

б) Финансови инструменти

1) Класификация

За целите на последващата оценка на финансовите инструменти банката ги класифицира в четири категории:

Финансови инструменти, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата, са тези, които банката държи основно с цел краткосрочна печалба. Те включват инвестиции, които не са предназначени за определена цел, ефективни хеджиращи инструменти и задължения по краткосрочни продажби на финансови инструменти. Нетни вземания по деривативи за търгуване (положителни промени в справедливата стойност), както и закупените опции, ако има такива, се отчитат като активи за търгуване. Всички нетни задължения по деривати за търгуване (отрицателни промени в справедливата стойност), както и издадени опции, ако има такива, се отчитат като пасиви за търгуване.

Кредити и вземания са инструментите, издадени от банката посредством осигуряване на пари в качеството ѝ на кредитор, различни от активи, държани с цел краткосрочна печалба.

Финансови активи, държани до падеж, са активи с фиксирана или установима доходност и фиксиран падеж, които банката има намерението и възможността да държи до падеж.

Финансови активи на разположение за продажба са всички активи, които не могат да бъдат класифицирани в друга категория, както и всеки финансов актив, който е бил предназначен за тази категория при първоначалното му признаване.

2) *Признаване*

Банката отчита финансовите активи за търгуване и инвестиции, кредити и вземания на банката, както и финансови пасиви, отчитани по амортизирана стойност, от датата на уреждане. Всички останали финансови активи и финансови пасиви се отчитат на датата на търгуване, когато банката стане страна по договорите на финансовите инструменти. От този момент банката отчита всички приходи и разходи, свързани с промяна на справедливата им стойност.

Финансовите инструменти се отчитат първоначално по справедлива стойност, като за финансовите инструменти, които не се отчитат по справедлива стойност в печалбата или загубата, се включват разходите по осъществяване на сделката.

3) *Оценка по амортизирана стойност*

Амортизираната стойност на финансов актив или пасив е сумата, по която финансов актив или пасив се оценява при първоначално признаване, минус погашенията по главница, плюс или минус кумулативната амортизация, като се използва ефективният лихвен процент за разликата между първоначално признатата сума и сумата на падеж минус разходите за обезценка.

4) *Принципи за оценка и представяне по справедлива стойност*

Справедлива стойност е сумата, за която може да бъде заменен един актив или уреден един пасив, между информирани, съгласни страни в пряка сделка на датата на оценяване.

Когато е възможно, банката оценява справедливата стойност на един инструмент, използвайки борсовите цени на активния пазар за този инструмент. Пазарът се счита за активен, ако борсовите цени са регулярни и лесно достъпни и представляват актуални и редовно осъществявани преки пазарни сделки.

Ако пазарът за даден финансов инструмент не е активен, банката установява справедливата стойност, използвайки техники за оценка. Техниките за оценка включват използване на скорошни преки сделки между информирани, съгласни страни (ако има такива), съпоставка с текущата справедлива стойност на други инструменти, които са сходни по същество, анализи на дисконтираните парични потоци и модели с цени на опции. Избраната техника за оценка използва максимално пазарните данни, разчита възможно най-малко на специфични за банката оценки, включва всички фактори, които участниците на пазара биха взели предвид при определянето на цена, и е съвместима с приетите икономически методи за ценообразуване на финансови инструменти.

Данните за техниките за оценка адекватно представят пазарните очаквания и измервания за факторите на риск и доходност, присъщи на финансовия инструмент. Банката проверява техниките за оценка и тества валидността им, използвайки цени от текущи пазарни трансакции, които се наблюдават на пазара на същия инструмент или цените са основани на други налични данни, които се наблюдават на пазара.

Най-добрият показател за справедливата стойност на един финансов инструмент при първоначално признаване е цената на сделката, т.е. справедливата стойност на даденото или полученото вложение, освен ако справедливата стойност на този инструмент се определя при сравнение с други явни текущи пазарни трансакции със същия инструмент (т.е. без изменения или регрупиране) или въз основа на техники за оценка, чиито променливи включват само данни, които се наблюдават на пазара. Когато цената по сделката е най-добрият показател за справедливата стойност при първоначално признаване, финансовият инструмент се оценява първоначално по цена на сделката и всяка разлика между тази цена и стойността, получена първоначално от модел за оценка, се признава впоследствие в печалбата или загубата в зависимост от отделните факти и обстоятелства по сделката, но не по-късно от момента, когато оценката е изцяло подкрепена от явни пазарни данни или сделката е приключена.

Активите и дългите позиции се оценяват по цена „продава“; пасивите и късите позиции се оценяват по цена „купува“. Когато банката има позиции с риск от компенсиране, се използват среднопазарните цени, за да се оценят позициите с риск от компенсиране, а корекция по цена „продава“ и „купува“ се прилага съответно само за нетната отворена позиция. Справедливите стойности отразяват кредитния риск на инструмента и включват корекции за осчетоводяване на

кредитния риск на банката и на отсрещната страна при необходимост. Оценките на справедливата стойност, получени от модели, се коригират според всички останали фактори, като ликвиден риск или несигурност на модела, до степента, в която според банката трето лице, участващо на пазара, би ги взело под внимание при оценяване на сделка.

5) *Отписване*

Банката отписва финансов актив, когато договорните права върху паричните потоци от финансовия актив изтекат или когато прехвърли правата за получаване на договорните парични потоци от финансовия актив в трансакция, в която се прехвърлят всички съществени рискове и печалби от притежаването на финансовия актив. Всяко участие в прехвърлени финансови активи, което е създадено или запазено от банката, се признава като отделен актив или пасив.

Банката отписва финансов пасив, когато нейните договорни задължения са изпълнени или отменени, или изтекат.

Банката извършва трансакции, при които се прехвърлят активи, признати в баланса, но запазва всички или съществените рискове и печалби от прехвърлените активи, или част от тях. Ако са запазени част или всички съществени рискове и печалби, то прехвърлените активи не се отписват от баланса. Прехвърляне на активи със запазване на част или всички съществени рискове и печалби са например сделки със заемане на ценни книжа или с ангажимент за обратно изкупуване.

При трансакции, при които банката нито запазва, нито прехвърля всички съществени рискове и печалби от притежаването на един финансов актив, тя отписва актива, ако не запазва контрол над него. Правата и задълженията, запазени при прехвърлянето, се признават отделно съответно като активи и пасиви. При сделки, при които се запазва контрол над актива, банката продължава да признава актива до степента на своето участие в зависимост от това, доколко е изложена на промени стойността на прехвърления актив.

При определени сделки банката запазва задължението си да обслужва прехвърления финансов актив срещу заплащане. Прехвърленият актив се отписва изцяло, ако отговаря на критериите за отписване. Активът или пасивът се признава в договора за обслужване в зависимост от това, дали таксата за обслужване е повече от достатъчна (актив) или по-малко от достатъчна (пасив) за извършване на услугата.

6) *Компенсирание*

Финансовите активи и пасиви се компенсират и съответно нетната стойност се отчита в баланса, когато банката има законно право да компенсира признатите стойности и възнамерява да извърши уреждане на актива и пасива на нетна основа.

Приходи и разходи се представят нетно само в случаите, които са позволени от счетоводните стандарти, или от печалби и загуби, които възникват от група от сходни трансакции, като тези, които са в резултат на търговските операции на банката.

7) *Обезценка на активи*

Към всяка дата на изготвяне на баланс се извършва преглед на финансовите активи, които не се отчитат по справедлива стойност в печалбата или загубата за наличие на индикации за обезценка. Финансовите активи са обезценени, когато съществува обективно доказателство, че е възникнало събитие, което води до загуба след първоначалното признаване, и че събитието има значение за бъдещите парични потоци на актива, които могат да бъдат измерени надеждно.

Обективни доказателства за загуба от обезценка на финансовите активи, включително капиталови инструменти, представляват просрочие или невъзможност за погасяване на задължения на кредитополучател, реструктуриране на кредити при неблагоприятни за банката финансови условия, индикации, че кредитополучателят или емитентът на финансов инструмент ще обяви фалит, изчезването на активен пазар за ценна книга или друга публично достъпна информация. В допълнение при продължителен или съществен спад в пазарната стойност на инвестиция в капиталови инструменти съществува обективно доказателство за наличие на обезценка на капиталовите инструменти.

Банката преценява необходимостта от обезценка на кредити и инвестиции до падеж на индивидуална и групова основа. Всички индивидуално значими кредити и инвестиции до падеж се оценяват за специфична обезценка. Всички индивидуално значими кредити и инвестиции до падеж, на които не са начислени специфични загуби от обезценка, се оценяват на портфейлна база. Кредити и инвестиции до падеж, които не са индивидуално значими, се оценяват групово за обезценка, като се създават групи от кредити и ценни книжа до падеж със сходни рискови характеристики. При обезценката на портфейлна основа банката използва статистически модели, базирани на исторически опит за вероятността от неплащане, времето на реинтегриране на загуби от обезценка и сумата на възникналата загуба, която се коригира с преценката на ръководството дали текущите икономически и кредитни условия са такива, че реалните загуби са по-високи или по-ниски от резултатите от историческото моделиране. Процентите на просрочие, загубите и очакваният период на реинтегриране на загуби редовно се съпоставят с реалните данни, за да се валидират моделите за оценка.

Загубите от обезценка при активи, отчетени по амортизирана стойност, се измерват като разликата между балансовата стойност на финансовия актив и сегашната стойност на приблизително изчислени бъдещи парични потоци, дисконтирани по първоначалния ефективен лихвен процент на актива. Загубите се признават в *печалби и загуби* и се отразяват в корективна сметка срещу *кредити и вземания*. Лихвата върху обезценения актив продължава да се признава чрез амортизация на сконтото. Когато последващо събитие става причина за намаляването на загубата от обезценка, намалението в загубата от обезценка се сторнира в *печалби и загуби*.

Загубите от обезценка при инвестиционни ценни книжа на разположение за продажба се признават, като акумулираната загуба, призната директно в собствения капитал, се прехвърля в *печалби и загуби*. Акумулираната загуба, прехвърлена от капитала и призната в *печалби и загуби*, е разликата между цената на придобиване, нетна от всички погасявания по главници и амортизации, и настоящата справедлива стойност минус всички загуби от обезценка, признати преди това в *печалби и загуби*. Ако в следващ период справедливата стойност на обезценена дългова ценна книга на разположение за продажба се увеличи и увеличението може обективно да се свърже със събитие, възникнало, след като загубата от обезценка е била призната в *печалби и загуби*, загубата от обезценка се сторнира, като сумата на сторното се признава в *печалби и загуби*. Всяко последващо възстановяване в справедливата стойност на обезценена капиталова ценна книга на разположение за продажба обаче се признава директно в капитала.

8) **Финансови активи и пасиви, държани за търгуване**

Финансовите активи, отчетани по справедлива стойност в печалбата или загубата, включват инструменти за търгуване, които банката държи основно с цел да ги продаде или придобие обратно в кратък срок или ги държи като част от портфейл, който се управлява като цяло с цел краткосрочна печалба.

Финансовите активи и пасиви за търгуване се признават първоначално по справедлива стойност в баланса, като разходите за придобиване се отнасят директно в отчета за доходите. Всички промени в справедливата стойност се признават като нетни приходи от търговски операции в отчета за доходите. Финансовите активи и пасиви за търгуване не се прекласифицират след първоначалното им признаване и през годината не са използвани уловията на променения МСС 39 „Прекласификация на финансови активи“ (Изменение в МСС 39 „Финансови инструменти: Признаване и оценяване“ и МСФО 7 „Финансови инструменти: Оповестяване“).

Инвестициите се признават първоначално по справедлива стойност, като за инвестиции, които не се отчетат по справедлива стойност в печалбата или загубата, в справедливата стойност се включват директните разходи за придобиване на инвестициите. При последваща оценка в зависимост от класификацията инвестициите се отчетат като *до падеж* или *на разположение за продажба*.

9) Инвестиции**(1) Инвестиции, държани до падеж**

Финансови активи, държани до падеж, са недериватни активи с фиксирани или определими плащания и фиксиран падеж, които банката има намерението и възможността да държи до падеж, не са класифицирани по справедлива стойност в отчета за доходите и не представляват финансови активи на разположение за продажба.

Инвестициите, държани до падеж, се отчитат по амортизирана стойност на база ефективен лихвен процент. При продажби или прекласификации на повече от незначителна част от активите, държани до падеж, които не падежират в близък срок, следва да се направи прекласификация на целия портфейл от инвестиции, държани до падеж, в групата на инвестиции на разположение за продажба. В резултат на прекласификацията банката не може да класифицира инвестиции като държани до падеж в текущата година, както и в следващите две години.

(2) Инвестиции на разположение за продажба

Инвестициите на разположение за продажба са недеривативни активи, които не са класифицирани в друга група финансови активи. Капиталови инвестиции, които не се котират на пазара и справедливата им стойност не може да бъде надеждно определена, се отчитат по цена на придобиване. Всички останали инвестиции на разположение за продажба се отчитат по справедлива стойност.

Разликите в справедливата стойност се признават директно в капитала, докато инвестицията се продаде или обезцени напълно, когато кумулативните приходи и разходи, признати в капитала, се признават в отчета за доходите.

в) Злато и други благородни метали

Златото и другите благородни метали се оценяват по пазарната им стойност, определена на базата на фиксинга в евро на Лондонския пазар на благородни метали към датата на изготвяне на баланса.

г) Инвестиции в групи предприятия

За целите на оценката при последващо отчитане на инвестициите в предприятия те са класифицирани като финансови активи на разположение за продажба и са отчетени по справедлива стойност.

Подробна информация относно притежаваните от банката инвестиции е представена в приложение 14.

д) Дълготрайни материални и нематериални активи

Банката прилага политика да отчита земя и сгради по преоценена стойност съгласно допустимия алтернативен подход на МСС 16 „Имоти, машини, съоръжения и оборудване“. Останалите групи дълготрайни материални и нематериални активи са представени в счетоводния баланс по цена на придобиване, намалена с начислената амортизация и загуби от обезценка.

Земята и сградите се отчитат по справедлива стойност, която периодично се определя чрез оценка на професионални квалифицирани оценители. Преоценката на имотите се извършва актив по актив, като натрупаната амортизация към датата на преоценката се отписва за сметка на брутната балансова сметка на актива, а нетната стойност се преизчислява спрямо преоценената стойност на актива. Когато отчетната стойност на активите се увеличава в резултат на преоценка, увеличението се отразява директно в резерв от преоценка на собствения капитал. Когато отчетната стойност на активите се намалява в резултат на преоценка, намалението се признава в намаление на резерва от преоценка на собствения капитал, като в случай на недостиг разликата се признава като разход в отчета за доходите.

1) Последващи разходи

Разходите, свързани с подновяване на компоненти на дълготрайните материални активи, отчетени отделно, се капитализират. Всички останали разходи се капитализират само тогава, когато увеличават бъдещите икономически ползи от дълготрайния материален актив. Всички останали разходи се признават в отчета за доходите при тяхното възникване.

2) Амортизация

Амортизацията се начислява на база линейния метод по установени норми с цел пренасяне в разход стойността или оценката на дълготрайните материални и нематериални активи за времето на очаквания срок на използване. Земите не се амортизират. По-долу са представени използваните годишни амортизационни норми.

	(%)
Сгради	2–4
Машины, съоръжения и оборудване	3–15
Компютри	30–33.3
Стопански инвентар	15–20
Транспортни средства	8–25
Нематериални дълготрайни активи	20–25

Амортизация не се начислява върху разходите за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи до момента на тяхното въвеждане в експлоатация.

3) Възстановима стойност на активите

Възстановимата стойност на дълготрайните активи на банката представлява по-високата от нетната продажна стойност или стойността им в употреба. При оценка на стойността в употреба на активите очакваните бъдещи парични потоци се дисконтират до настояща стойност при използване на пределната норма на лихвата по привлечения ресурс, която отразява настоящите пазарни очаквания за стойността на парите във времето и специфичния за актива риск. За всеки актив, който не генерира независимо парични потоци, възстановимата стойност се определя за единицата, генерираща парични потоци, към която принадлежи активът.

4) Реинтегриране на обезценката

Загубите от обезценка на дълготрайни материални активи се реинтегрират в случай на промяна на прогнозите, използвани за определяне на възстановимата стойност. Загубите от обезценка се реинтегрират само до размера на балансовата стойност на актива преди признаване на загуби от обезценка.

е) Чуждестранна валута

Приходите и разходите в чуждестранна валута се преизчисляват в ледова равностойност по официалния валутен курс в деня на сделката. Монетарните активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута, се преизчисляват в ледове по заключителния обменен курс на банката. Курсовите разлики, възникнали в резултат на преоценката на монетарните активи и пасиви, се отчитат в отчета за доходите. Немонетарните активи и пасиви във валута са оценени по курса на датата на придобиване или по последна преценка по справедлива стойност.

Неприключените форуърдни договори в чуждестранна валута са оценени по пазарна стойност. Печалбите и загубите от преоценката на неприключените форуърдни договори се отчитат в отчета за доходите.

Валутните курсове на основните чуждестранни валути към 31 декември 2008 г. и 31 декември 2007 г. са, както следва:

Валута	31.XII.2008	31.XII.2007
Щатски долар (<i>USD</i>)	1 : BGN 1.38731	1 : BGN 1.33122
Евро (<i>EUR</i>)	1 : BGN 1.95583	1 : BGN 1.95583
Специални права на тираж (<i>SDR</i>)	1 : BGN 2.14729	1 : BGN 2.10130
Злато (<i>XAU</i>)	1 тройунция : BGN 1198.280	1 тройунция : BGN 1102.460

ж) Данъчно облагане

Банката не подлежи на облагане с данък върху печалбата във връзка с основната си дейност. Данъкът върху печалбата на дъщерните предприятия за периода включва текущ и отсрочен данък. Текущият данък включва сумата на данъка, ко-

ято следва да се плати върху очакваната облагаема печалба за периода, въз основа на ефективната данъчна ставка или действаща такава в деня на изготвяне на баланса. Отсроченият данък се изчислява чрез прилагане на балансовия метод за определяне на задълженията на база временните разлики между данъчно признатия размер на активите и пасивите и балансовата стойност на същите.

з) Политика за разпределение на печалбата от дейността на банката

Политиката на банката за разпределение на печалбата от дейността ѝ се определя съгласно изискванията на ЗБНБ. С решение на УС на БНБ са приети „Вътрешни правила за финансови отчети и счетоводна политика на БНБ“, в сила от 1 януари 2007 г., в съответствие с чл. 36, ал. 1 и 2 от ЗБНБ. Съгласно тези правила банката отнася в специални резерви нереализираните печалби и загуби, възникнали от преоценката на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута или злато. Съгласно изискванията на чл. 8, ал. 2 от ЗБНБ банката отчислява 25% от годишното превишение на приходите над разходите във фонд „Резервен“. Съгласно чл. 8, ал. 3 от ЗБНБ след отчисляване за фонд „Резервен“ банката може да създава специален резерв за покриване на загуби от пазарен риск и други резерви по решение на Управителния съвет. След заделяне на резерви съгласно ЗБНБ банката предвижда остатъка за вноска в държавния бюджет.

и) Парични средства в каса и предоставени депозити в чуждестранна валута

Паричните средства и еквиваленти се състоят от парични средства в каса, разплащателни сметки и депозити с падеж до три месеца.

к) Прилагане на публикувани международни стандарти за финансова отчетност, които още не са в сила към датата на баланса

Редица нови стандарти, промени към съществуващи стандарти и интерпретации, които все още не са влезли в сила към 31 декември 2008 г. и не са приложени при изготвянето на този финансов отчет:

- Допълнение към МСФО 2 „Плащания на база акции – условия за преминаване и прекратяване“ (в сила от 1 януари 2009 г.). Промените разясняват дефиницията на условия за придобиване, въвеждайки концепцията за условията за непридобиване. Тези условия следва да намерят отражение в справедливата стойност на датата на споразумяването и невъзможността да се изпълнят условията за непридобиване най-общо се считат за прекратяване. Допълнението към МСФО 2 ще стане задължително за финансовите отчети за 2009 г. с ретроспективно прилагане. Ръководството на БНБ смята, че допълнението към МСФО 2 няма да има ефект за банката, доколкото тя няма планове, свързани с плащания на база акции.
- МСФО 8 „Оперативни сегменти“ (в сила от 1 януари 2009 г.). Стандартът изисква оповестяване на сегменти на база на компоненти на банката, които ръководството наблюдава при вземане на оперативни решения. Оперативните сегменти са компоненти от банката, за които е налична самостоятелна финансова информация, която се преглежда периодично от лице с ръководни функции при вземане на оперативни решения, при преценка как да се разпределят ресурсите и при оценка на представянето на оперативните сегменти. Ръководството на БНБ смята, че МСФО 8 не се отнася за дейността на банката.
- Ревизиран МСС 1 „Представяне на финансовите отчети“ (в сила за годишните периоди, започващи на или след 1 януари 2009 г.). Ревизираният стандарт изисква информацията във финансовите отчети да бъде обобщена въз основа на сходни характеристики. Стандартът въвежда понятието отчет за всеобхватните доходи.

Елементите на отчета за доходите и компонентите на отчета за всеобхватните доходи могат да бъдат представени или в един отчет за всеобхватните доходи (ефективно обединяващ отчета за доходите и всички промени в капитала от трансакциите с несобственици), или в два отделни отчета (отчет за доходите, следван от отчет за всеобхватните доходи).

- Ревизиран МСС 23 „Разходи по заеми“ премахва възможността всички разходи по заеми да се отчитат като разход в момента на възникване и изисква предприятията да капитализират разходите по заеми директно свързани с придобиването, строителството или производството на отговарящ на ус-

ловията актив, като част от себестойността на актива. Ръководството счита, че ревизирания МСС 23 няма приложение за банката.

- Разяснение 13 на КРМСФО „Програми за лоялност на клиентите“ засяга отчитането от предприятия, които са въвели или участват в програми за лоялност на клиентите си. Отнася се за програми за лоялност, при които клиентите могат да разменят натрупани кредити за награди като безплатни или с намалена цена стоки и услуги. Ръководството на БНБ смята, че КРМСФО 13 няма приложение за банката.

Ръководството счита, че е от значение да отбележи следните ревизирани стандарти, нови разяснения и промени към съществуващи стандарти, които към датата на баланса участват в общата рамка на МСФО, одобрени от Съвета по международни счетоводни стандарти (СМСС), но които все още не са били одобрени за прилагане от Европейската комисия и съответно не са взети под внимание от банката при изготвянето на този финансов отчет:

- 35 подобрения към общо 24 МСФО и МСС (2008);
- Ревизиран МСФО 3 „Бизнес комбинации“ (2008);
- Ревизиран МСФО 1 „Прилагане за първи път на Международните стандарти за финансова отчетност“;
- Промени към МСФО 1 и МСС 27, засягащи цена на инвестиция в дъщерно предприятие, в съвместно предприятие или в асоциирано предприятие;
- Промени към МСС 32 и МСС 1, засягащи опции за продажба на финансови инструменти и задължения, възникващи при ликвидация;
- Промени към МСС 39, засягащи допустим предмет на хеджиране и преходни разпоредби;
- Разяснение 12 на КРМСФО „Договори за концесии за обслужване“;
- Разяснение 15 на КРМСФО „Споразумения за строителство на недвижим имот“;
- Разяснение 16 на КРМСФО „Хеджиране на нетна инвестиция в чуждестранна дейност“;
- Разяснение 17 на КРМСФО „Разпределение на непарични активи на собственици“.

Към датата на изготвяне на настоящия финансов отчет ръководството на банката не е приключило с анализа на вероятните ефекти от бъдещото прилагане на посочените ревизирани стандарти, нови разяснения и промени към съществуващи стандарти, когато те бъдат одобрени от Европейската комисия за прилагане в Европейския съюз.

6. Оповестяване на политиката по управление на финансовия риск

а) Въведение и общ преглед

Банката е изложена на следните видове риск при операциите си с финансови инструменти:

- кредитен риск;
- ликвиден риск;
- пазарен риск;
- операционен риск.

Това приложение дава информация за целите на банката, експозициите към всеки от горепосочените рискове и политиките и процесите за измерване и управление на риска.

Общи положения при управление на риска

При управлението на брутния международен валутен резерв БНБ има за цел на първо място да гарантира високата сигурност и ликвидност на активите, след което да търси максимизиране на доходността в зависимост от условията на международните пазари. Инвестиционната стратегия зависи предимно от специфичните функции на централната банка, която работи в условията на паричен съвет, и при пълно съответствие с изискванията на ЗБНБ.

Основна част от валутните резерви на БНБ са инвестирани в нискорискови скontoви и купонни ценни книжа, издадени от държави, държавни агенции или наднационални финансови институции, краткосрочни депозити във валута или злато, предоставени при първокласни чуждестранни банки. Останалата част се поддържа в СПТ и монетарно злато, съхранявано в трезорите на банката.

Рисковете, съпровождащи управлението на валутните резерви, се управляват от независимо звено по управление на риска. То отговаря пряко за стратегическото структуриране на активите и определянето на бенчмарка на валутните резерви, изготвя и предлага за одобрение инвестиционните ограничения по отношение на тяхното управление. На тримесечна база се прави цялостен преглед на промените в пазарните условия, размера и структурата на валутните резерви и при необходимост се извършва актуализация на инвестиционните ограничения и съответстващите бенчмаркове. Ежедневно се следи и контролира спазването на заложените лимити, правила и процедури. Регулярно се изготвят отчети, които са предназначени както за оперативно управление на валутните резерви, така и за актуална информация на ръководството на банката.

Всички разрешени финансови инструменти и класове активи, в които БНБ може да инвестира, са посочени в документа „Инвестиционни ограничения и бенчмаркове за управление на брутния международен валутен резерв“. В същия документ са дефинирани основните портфейли и съответстващите им моделни портфейли (бенчмаркове), както и всички лимити за кредитен, лихвен, валутен и операционен риск. Документът съдържа изчерпателен списък от разрешените емитенти на дългови инструменти, в които БНБ може да инвестира, както и списък с чуждестранните финансови институции – контрагенти на банката.

Дейността по управление на валутния резерв се ръководи и от правила за поведение и процедури, регулиращи изпълнението на функциите и задачите на отговорните за процеса структурни звена. Тези правила и процедури се съдържат в документа „Наръчник с бизнес процедури за управление на валутните резерви“.

б) Кредитен риск

БНБ е изложена на кредитен риск при осъществяване на търговските операции и инвестиционната дейност, както и в случаите, при които тя играе ролята на посредник от името на правителството или други публични институции. Банката поема кредитен риск и при операциите по покупко-продажба на чуждестранна валута с банки. Най-общо кредитният риск е свързан с вероятността за настъпване на неплатежоспособност или фалит на някой от контрагентите на БНБ, както и неплатежоспособност или фалит на някой от емитентите, в чийто дълг банката е инвестирала свои средства. Кредитният риск е лимитиран посредством строги изисквания за наличие на високи кредитни рейтинги, дадени от международно признати рейтингови агенции.

От гледна точка на кредитния риск понастоящем банката може да инвестира в следните видове финансови инструменти:

- Инвестиционни програми при централни банки.
- Автоматично предоставяне в заем и/или заемане на ценни книжа при основния депозитар.
- Предоставяне в заем на ценни книжа, депозирани при банка-агент.
- Депозити във валута (срочни депозити и средства по текущи сметки) при контрагенти от първа група и/или при централни банки.
- Депозити в злато при контрагенти от първа група, централни банки или при наднационални финансови институции (срочни депозити и средства по текущи сметки).
- Търговски ценни книжа, емитирани от:
 - държави (или държавногарантирани);
 - наднационални институции или агенции;
 - специализирани финансови агенции, негарантирани от държава;
 - банки;
 - емитенти на европейски обезпечени облигации.
- Облигации, емитирани от:
 - държави или държавногарантирани агенции;
 - наднационални институции;
 - специализирани финансови агенции;
 - банки: обезпечени германски облигации от типа *Jumbo Pfandbrief* и ирландски обезпечени облигации от типа *Irish Asset Covered Securities*;
 - други финансови институции: обезпечени френски облигации от типа *Obligations Foncières*.

Всички облигации трябва да са с еднократно изплащане на номиналната стойност на датата на падежа и без вградени опции.

- Покупко-продажба на валута:
 - с вальор най-много 2 работни дни (на спот).
- Фючърсни контракти – лихвени и върху облигации (разрешени са дълги и/или къси позиции), търгувани на регулираните пазари.

Съгласно разработената *Политика за контрагентите на БНБ по управление на brutния международен валутен резерв* чуждестранните финансови институции – контрагенти на банката, са обособени в две групи:

- Първа група – финансови институции, към които БНБ може да има кредитна експозиция. Те трябва да притежават дългосрочен кредитен рейтинг, който трябва да бъде по-висок или равен на AA- по S&P и Fitch Ratings или на Aa3 по Moody's, присъден едновременно най-малко от две от посочените агенции.
- Втора група – финансови институции, с които БНБ може да сключва сделки за покупко-продажба на ценни книжа при условията „доставка срещу плащане“ (*Delivery Versus Payment – DVP*). Те трябва да притежават краткосрочен кредитен рейтинг, по-висок или равен на A-1 по S&P, F-1 по Fitch Ratings или P-2 по Moody's, присъден едновременно най-малко от две от посочените агенции.

В инвестиционните ограничения на БНБ е заложена система от лимити за максимална експозиция към отделните контрагенти. Установеният лимит се изчислява на базата на вътрешен кредитен рейтинг и капитал на контрагента. Вътрешният кредитен рейтинг от своя страна е функция от дългосрочните рейтинги, присъдени на институциите от горепосочените три рейтингови агенции. Освен това на база вътрешния кредитен рейтинг се определя лимитът за максимална срочност на предоставяните при банки депозити във валута или злато, както и на емитираните от тях търговски ценни книжа.

През 2008 г. в БНБ бяха предприети редица допълнителни мерки за ограничаване на кредитния риск при управлението на международните валутни резерви предвид задълбочилата се кредитна и ликвидна криза на международните финансови пазари, прераснала на по-късен етап в глобална икономическа криза. Силно беше ограничен максималният срок до падежа на краткосрочните депозити във валута, а предоставянето на депозити в монетарно злато беше временно преустановено. По отношение на контрагентите, при които БНБ може да поддържа кредитна експозиция, бяха въведени допълнителни условни лимити, ограничаващи кредитния риск. С някои от финансовите институции с по-висок кредитен риск валутните операции бяха временно преустановени, а други окончателно отпаднаха от списъка на БНБ след понижението на кредитния им рейтинг. Част от тези мерки имаха временен характер и бяха отменени към края на годината вследствие настъпилата относителна стабилизация на пазарите след решителната намеса на редица правителства и централни банки от водещи икономики.

в) Ликвиден риск

Ликвидният риск възниква при осигуряването на средства за основните дейности на банката и управлението на нейните позиции. Той има две измерения, като първото е рискът банката да не бъде в състояние да посрещне задълженията си в момента, когато станат дължими. Второто се изразява в невъзможността банката да реализира на международните пазари свои активи по справедливи цени и в нормално установените срокове съответните пазарни конвенции.

Клиентите на банката са определени в ЗБНБ. Тя привлича средства посредством набор от инструменти – депозитни/инвестиционни сметки, структурирана индексна сметка (СИС), разплащателни сметки и други привлечени средства, регламентираны нормативно. БНБ се стреми да поддържа баланс между срочността на привлечения ресурс и тази на активите посредством инвестиции във финансови инструменти с различна матуриретна структура. Определени са лимити за обезпечаване на минимална ликвидност по видове валути. Ликвидността се осигурява на ежедневна база и по този начин се обезпечават всички валутни плащания на БНБ. Въведени са лимити за остатъчния срок до падежа на финансовите инструменти от разрешените за инвестиране класове активи.

Банката оценява текущо ликвидния риск посредством следене на промените в необходимостта от средства за обезпечаване на целите, залегнали в цялостната ѝ стратегия. Като част от цялостната стратегия за управление на ликвидния риск са дефинирани изисквания по управлението на ликвиден портфейл в ев-

ро и поддържане на активи в други валути, необходими за посрещане на съответни входящи и изходящи потоци на банката.

Финансовите активи и пасиви на банката, анализирани по остатъчен срок от датата на баланса до дата на последващо сключване или предвиден падеж, са, както следва:

(хил. лв.)

Към 31 декември 2008 г.	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години	Без падеж	Общо
Финансови активи							
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	2 655 053	-	-	-	-	-	2 655 053
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	369 057	552 988	-	-	-	637 071	1 559 116
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	4 026 423	3 938 690	9 259 585	2 934 965	440 847	-	20 600 510
Финансови активи на разположение за продажба	71 994	-	-	-	-	1 352 022	1 424 016
Общо финансови активи	7 122 527	4 491 678	9 259 585	2 934 965	440 847	1 989 093	26 238 695
Финансови пасиви							
Банкноти и монети в обращение	-	-	-	-	-	9 179 414	9 179 414
Задължения към банки и други финансови институции	5 006 486	-	-	-	-	-	5 006 486
Задължения към държавни институции и други задължения	6 313 608	680 079	494 000	-	-	-	7 487 687
Задължения за участие в международни финансови институции	-	-	-	-	-	1 302 601	1 302 601
Общо финансови пасиви	11 320 094	680 079	494 000	-	-	10 482 015	22 976 188
Разлика в срочността на финансовите активи и пасиви	(4 197 567)	3 811 599	8 765 585	2 934 965	440 847	(8 492 922)	3 262 507

(хил. лв.)

Към 31 декември 2007 г.	До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 до 5 години	Над 5 години	Без падеж	Общо
Финансови активи							
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	3 507 981	-	-	-	-	-	3 507 981
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	88 248	756 624	-	-	-	587 794	1 432 666
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	3 112 942	4 182 918	8 048 728	2 749 597	262 484	-	18 356 669
Финансови активи на разположение за продажба	70 023	-	-	-	-	1 321 563	1 391 586
Общо финансови активи	6 779 194	4 939 542	8 048 728	2 749 597	262 484	1 909 357	24 688 902
Финансови пасиви							
Банкноти и монети в обращение	-	-	-	-	-	8 410 867	8 410 867
Задължения към банки и други финансови институции	5 783 538	-	-	-	-	-	5 783 538
Задължения към държавни институции и други задължения	6 140 774	601 727	11 321	-	-	-	6 753 822
Задължения за участие в международни финансови институции	-	-	-	-	-	1 275 420	1 275 420
Общо финансови пасиви	11 924 312	601 727	11 321	-	-	9 686 287	22 223 647
Разлика в срочността на финансовите активи и пасиви	(5 145 118)	4 337 815	8 037 407	2 749 597	262 484	(7 776 930)	2 465 255

Остатъчните договорни падежи на финансовите пасиви на банката са, както следва:

(хил. лв.)

	Балансова стойност	Брутен номинален изходящ паричен поток	До 1 месец	От 1 го 3 месеца	От 3 месеца до 1 година	От 1 го 5 години	Над 5 години
Към 31 декември 2008 г.							
Банкноти и монети в обращение	9 179 414	9 179 414	-	-	-	-	9 179 414
Задължения към банки и други финансови институции	5 006 486	5 006 486	5 006 486	-	-	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	7 487 687	7 493 560	6 314 142	681 963	497 455	-	-
Задължения за участие в международни финансови институции	1 302 601	1 302 601	-	-	-	-	1 302 601
	22 976 188	22 982 061	11 320 628	681 963	497 455	-	10 482 015
Към 31 декември 2007 г.							
Банкноти и монети в обращение	8 410 867	8 410 867	-	-	-	-	8 410 867
Задължения към банки и други финансови институции	5 783 538	5 783 538	5 783 538	-	-	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	6 753 822	6 758 799	6 130 862	605 605	22 332	-	-
Задължения за участие в международни финансови институции	1 275 420	1 275 420	-	-	-	-	1 275 420
	22 223 647	22 228 624	11 914 400	605 605	22 332	-	9 686 287

в) Пазарен риск

Всички финансови инструменти са обект на пазарен риск, т.е. риска от обезценка в резултат от настъпване на промени в пазарните условия. Инструментите се оценяват ежедневно по справедлива пазарна стойност, която в максимална степен отразява текущите условия на пазара на съответния вид финансови инструменти. Банката управлява своите портфейли при отчитане на променящите се пазарни условия. Експозицията по отношение на пазарния риск се поддържа чрез спазване на съответните лимити, определени в *Инвестиционните ограничения за управление на брутният международен валутен резерв*.

В таблицата по-долу е представен един важен измерител на пазарния риск „Стойност, изложена на риск“ (*Value at Risk, VaR*). *VaR* е показател за максималната загуба за определен период от време (период на държане) и определена степен на вероятност (ниво на достоверност). Използваният в отчета *VaR* се основава на 95% ниво на достоверност и предполага 1-дневен период на държане. Въпреки че *VaR* е важен инструмент при измерването на пазарния риск, допускаванията, на които моделът се основава, имат някои ограничения:

- 95% ниво на достоверност означава, че дори и в рамките на модела има 5% вероятност загубите да надхвърлят *VaR*;
- използването на исторически данни (30-дневен времеви ред) като база за определяне на вероятностното разпределение не може да покрие всички възможни сценарии, особено тези от необичайно естество;
- *VaR* зависи от позициите на банката и колебливостта на пазарните цени. *VaR* на непроменена по обем позиция намалява, когато колебливостта на пазарните цени намалява, и обратно.

В таблицата по-долу е представен *VaR* на активите на управление „Емисионно“ на БНБ.

(хил. лв.)

	Към 31 декември	Средно	Максимум	Минимум
2008 г.				
Валутен риск	(28 169)	(26 572)	(40 126)	(11 862)
Лихвен риск	(3 654)	(2 898)	(6 120)	1 214
Корелация	(0.22)	0.11	0.52	(0.40)
Общо	(17 450)	(23 393)	(38 355)	(6 616)
2007 г.				
Валутен риск	(22 814)	(14 074)	(24 701)	(4 399)
Лихвен риск	(591)	(1 104)	(4 682)	846
Корелация	0.26	(0.05)	0.49	(0.32)
Общо	(22 438)	(12 493)	(24 867)	(4 041)

Лихвен риск

Банката е изложена на риск от промени в лихвените нива, което оказва отражение върху цените на активите (включително инвестициите) и лихвоносните пасиви. Основна мярка за измерване на лихвения риск е модифицираната дюрация. Тя дава оценка за това, с колко би се променила пазарната стойност на даден актив (пасив) в процент, ако лихвените нива се променят с 1 б.т. (една стотна процент). Освен това ежедневно се изчисляват и следят допълнителни технически параметри на портфейлите, като конвекситет, дюрация във фиксирана точка от кривата на доходност и др. За всеки един от портфейлите на БНБ лихвеният риск е ограничен посредством избор на съответен бенчмарк (моделен портфейл) и установени в инвестиционните ограничения лимити за максимално отклонение на модифицираната дюрация на портфейла от тази на съответния бенчмарк.

При активи и пасиви с плаващи лихвени проценти банката е изложена на риск от промени в базата, служеща за определяне на лихвените проценти.

(хил. лв.)

Към 31 декември 2008 г.	Ефективен лихвен процент (%)	Общо	С плаващ лихвен процент	С фиксиран лихвен процент		
				До 1 месец	От 1 го 3 месеца	От 3 месеца го 1 година
Лихвоносни активи						
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	2.1	2 570 471	15 498	2 554 973	-	-
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	0.55	921 234	-	369 045	-	552 189
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	2.48	20 194 593	49 963	3 924 901	3 865 219	12 354 510
Финансови активи на разположение за продажба		71 994	-	71 994	-	-
Други лихвоносни активи		27 332	3 644	-	-	23 688
Общо		23 785 624	69 105	6 920 913	3 865 219	12 930 387
Лихвоносни пасиви						
Задължения към банки и други финансови институции		5 006 486	-	5 006 486	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	1.13	6 701 059	146 687	5 380 858	679 514	494 000
Общо		11 707 545	146 687	10 387 344	679 514	494 000
Разлика между лихвоносни активи и пасиви		12 078 079	(77 582)	(3 466 431)	3 185 705	12 436 387

(хил. лв.)

Към 31 декември 2007 г.	Ефективен лихвен процент (%)	Общо	С плаващ лихвен процент	С фиксиран лихвен процент		
				До 1 месец	От 1 до 3 месеца	От 3 месеца до 1 година
Лихвоносни активи						
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	4.15	3 416 197	4 810	3 411 387	-	-
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	0.16	844 752	-	88 245	756 507	-
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	4.11	18 241 492	98 029	3 091 809	4 172 759	10 878 895
Финансови активи на разположение за продажба		70 023	-	70 023	-	-
Други лихвоносни активи		28 488	-	28 488	-	-
Общо		22 600 952	102 839	6 689 952	4 929 266	10 878 895
Лихвоносни пасиви						
Задължения към банки и други финансови институции		5 783 538	-	5 783 538	-	-
Задължения към държавни институции и други задължения	3.44	5 011 875	146 687	4 254 188	600 000	11 000
Общо		10 795 413	146 687	10 037 726	600 000	11 000
Разлика между лихвоносни активи и пасиви		11 805 539	(43 848)	(3 347 774)	4 329 266	10 867 895

За управлението на лихвения риск и границите на изменението на лихвените проценти се правят наблюдения върху чувствителността на финансовите активи и пасиви към различни стандартни и нестандартни сценарии за движението на лихвените проценти.

Стандартните сценарии включват 100 базисни точки мигновено и паралелно нарастване и спад на всички криви на доходност в световен мащаб и 50 базисни точки на нарастване и спад на кривите на доходност за периода над 12 месеца. При втория тип сценарии се допуска, че промяната на доходностите се случва в началото на периода и в следващата година кривата остава непроменена.

Анализът на чувствителността на банката към промяната на лихвените проценти, предполагайки константна балансова позиция и изключвайки асиметрично движение на кривите на доходност, е, както следва:

(хил. лв.)

	100 б.т. паралелно покачване	100 б.т. паралелен спад	50 б.т. паралелно покачване след 1 година	100 б.т. паралелен спад след 1 година
Към 31 декември 2008 г.	(154 460)	154 460	644 649	555 912
Към 31 декември 2007 г.	(102 790)	102 790	451 069	443 321

Валутен риск

За банката валутен риск е налице в случаите, когато има несъответствие между валутната структура на активите и на пасивите. От счетоводна гледна точка банката е изложена на валутен риск при извършване на сделки с финансови инструменти, деноминирани в различни от базовата валута (евро) чуждестранни валути.

С въвеждането на паричния съвет и фиксирането на българския лев към еврото върху счетоводните отчети, изготвени в национална валута, влияние оказват промените на валутния курс на лева спрямо валутите, различни от еврото.

С цел минимизиране на валутния риск е въведено ограничение за отклоненията на валутната структура на активите от тази на пасивите. Съгласно чл. 31 (3) на ЗБНБ общата пазарна стойност на активите във валути, различни от евро, СПТ и монетарно злато, не могат да се отклоняват с повече от +/-2% от пазарната стойност на средствата по пасива, деноминирани в тези валути.

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Активи		
Български левове и валути от еврозоната	23 303 953	22 063 825
Щатски долари	264 595	34 353
Японски йени	72	68
Британски лири	66	230
СПТ	1 405 595	1 368 157
Злато	1 536 815	1 429 006
Други	2 167	5 987
	<u>26 513 263</u>	<u>24 901 626</u>
Пасиви		
Български левове и валути от еврозоната	24 870 085	23 591 210
Щатски долари	264 211	34 148
Японски йени	72	-
Британски лири	81	-
СПТ	1 376 652	1 274 243
Други	2 162	2 025
	<u>26 513 263</u>	<u>24 901 626</u>
Нетна позиция		
Български левове и валути от еврозоната	(1 566 132)	(1 527 385)
Щатски долари	384	205
Японски йени	-	68
Британски лири	(15)	230
СПТ	28 943	93 914
Злато	1 536 815	1 429 006
Други	5	3 962

г) Използване на счетоводни преценки и предположения

Управителният съвет обсъжда развитието, избора и оповестяването на съществените счетоводни политики и оценки, както и приложението им.

Тези оповестявания допълват коментарите към управлението на финансовия риск.

Банката работи в условията на динамично развиващата се влошена глобална финансова и икономическа обстановка, проявяваща се в края на 2008 г. негативно и на българския пазар, която би имала последствия и върху резултатите на банката и риска за нея. Ръководството вече е предприело мерки и основните му приоритети през следващите години ще останат запазването на стабилната ликвидна позиция на банката и непрекъснато подобряване на методите за оценка, контрол и управление на качеството на валутните резерви.

Основни източници на оценъчна несигурност:

1) Определяне на справедлива стойност

Определянето на справедливата стойност на финансови активи и пасиви, за които няма наблюдавана пазарна цена, изисква използването на оценъчни техники, описани в счетоводната политика. За финансови инструменти, които се търгуват рядко и чиято цена не е прозрачна, справедливата стойност е по-малко обективна и изисква разнообразни степени на преценка в зависимост от: ликвидност, концентрация, несигурност на пазарните фактори, ценови предположения и други рискове, влияещи на специфичния инструмент.

2) Оценка на финансови инструменти

Банката определя справедливата стойност на финансовите инструменти, използвайки следната йерархия от методи:

- Обявена пазарна цена или цена на затваряне за позиции, за които има надежден пазар.

- Техники на оценяване, основани на реална пазарна информация. Тази категория методи се използва за оценка на дългови ценни книжа, за които няма нареден пазар.

Справедливата стойност на финансовите активи и финансовите пасиви, които се търгуват на международните финансови пазари и за които има достъпна пазарна информация, е основана на обявени пазарни цени или цени, формирани при затваряне на даден пазар. Използването на реални пазарни цени и информация намалява нуждата от управленска преценка и предположения, както и несигурността, свързана с определянето на справедливата стойност. Наличността на реални пазарни цени и информация варира в зависимост от продуктите и пазарите и се променя въз основа на специфичните събития и общите условия на финансовите пазари. За всички останали финансови инструменти, за които няма текущи пазарни котировки, банката определя справедливата стойност, използвайки техника на оценяване, базирана на нетна сегашна стойност. Изчисляването на нетната сегашна стойност се извършва посредством използването на пазарни криви на доходност с отчитане на кредитни спредове, където е необходимо, за съответния инструмент. Целта на техниките на оценяване е да се определи справедлива стойност, която отразява цената на финансовия инструмент на отчетната дата.

Банката има установена контролна среда по отношение на оценяване на справедлива стойност. Справедливите стойности на финансовите инструменти се определят от независимо звено за анализ и контрол на рисковете. Специфичните контроли включват: проверка на реалната ценова информация; периодичен преглед на текущите модели за оценка и в случай на необходимост разработка, одобрение и въвеждане на нови модели за оценка; осъществяване на допълнителна последваща проверка посредством анализ и сравнение на данните от различни информационни източници, и др.

Таблицата по-долу анализира финансовите инструменти, отчитани по справедлива стойност по модели на оценка. Данните не включват капиталовите инструменти, които се отчитат по цена на придобиване (приложение 14).

(хил. лв.)

	Обявени пазарни цени на активни пазари	Оценъчни техники с помощта на пазарни данни	Общо
31 декември 2008 г.			
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	2 655 053	-	2 655 053
Злато, инструменти в злато и други благородни метали	1 559 116	-	1 559 116
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	12 310 407	8 290 103	20 600 510
Общо	<u>16 524 576</u>	<u>8 290 103</u>	<u>24 814 679</u>

7. Приходи от и разходи за лихви

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Приходи от лихви		
– от ценни книжа	912 310	525 689
– от депозити	132 696	162 388
– други	527	27
	<u>1 045 533</u>	<u>688 104</u>
Разходи за лихви		
– по депозити	252 821	204 329
– други	49 868	5 983
	<u>302 689</u>	<u>210 312</u>

Разходите за лихви, платени по депозити на правителството към 31 декември 2008 г. в левове, са в размер на 205 415 хил. лв. и във валута – 42 253 хил. лв. Разходите за лихви, платени по депозити на други държавни организации в левове към 31 декември 2008 г., са в размер на 1585 хил. лв. и във валута 3568 хил. лв.

8. Нетни печалби/(загуби) от финансови активи и пасиви, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Нетни приходи от операции с ценни книжа	13 615	18 346
Нетни приходи от операции с чуждестранна валута	179	116
Нетни печалби/(загуби) от преоценка на фючърси	(3 402)	9 387
Нетни печалби от преоценка на ценни книжа	191 807	27 729
Нетни печалби/(загуби) от преоценка на активи и пасиви в чуждестранна валута	2 169	(3 734)
Нетни печалби от преоценка на злато	122 434	205 564
	<u>326 802</u>	<u>257 408</u>

9. Други оперативни приходи

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Нетни приходи от продажба на дълготрайни активи	-	300
Приходи от продажби от дъщерни предприятия	24 914	21 044
Приходи от асоциирани предприятия	2 581	1 164
Приходи от продажба на монети	1 585	1 580
Приходи от дивиденди	4 501	4 486
Други нетни приходи	951	7 871
	<u>34 532</u>	<u>36 445</u>

10. Общи административни разходи

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Разходи за персонала	28 187	26 255
Административни разходи	42 930	35 784
Амортизации	20 994	15 566
Други разходи	3 214	3 962
	<u>95 326</u>	<u>81 567</u>

Разходите за персонала включват разходите за заплати, социални и здравни осигуровки, начислени в съответствие с разпоредбите на националното законодателство към 31 декември 2008 г., съответно за БНБ – 20 580 хил. лв., за „Печатница на БНБ“ АД – 5092 хил. лв. и за „Монетен двор“ ЕООД – 2515 хил. лв. Броят на заетите служители в БНБ и дъщерните ѝ предприятия е 1207 за 2008 г. (2007 г. – 1253), в т.ч. персоналят на БНБ е 840 за 2008 г. (2007 г. – 914).

Съгласно изискванията на Кодекса на труда при прекратяване на трудовия договор на служител, който е получил право на пенсия, банката е длъжна да му заплати обезщетение в размер на две брутни заплати. В случай че служителят е работил в банката през последните десет години, размерът на това дължимо обезщетение е равно на шест брутни заплати към момента на пенсиониране.

Банката е начислила на база актюерски изчисления задълженията си към персонала при пенсиониране и за неизползван платен годишен отпуск – 359 хил. лв., (31 декември 2007 г. – 610 хил. лв.). Задълженията за пенсиониране и неизползван платен годишен отпуск към 31 декември 2008 г. за дъщерните предприятия са 434 хил. лв. (31 декември 2007 г. – 353 хил. лв.).

В административните разходи са включени разходите на банката за паричното обращение в размер на 22 872 хил. лв. към 31 декември 2008 г. (31 декември 2007 г. – 20 522 хил. лв.).

11. Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута (хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Парични средства в чуждестранна валута	84 397	87 944
Разплащателни сметки в банки	13 932	4 917
Депозити в чуждестранна валута	2 556 724	3 415 120
	<u>2 655 053</u>	<u>3 507 981</u>

Паричните средства и предоставените депозити в чуждестранна валута по кореспонденти са представени, както следва:

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Резиденти в еврозоната		
в евро	2 539 839	1 204 545
в други валути	923	144
	<u>2 540 762</u>	<u>1 204 689</u>
Нерезиденти на еврозоната		
в евро	95 950	2 264 465
в други валути	18 311	38 827
	<u>114 261</u>	<u>2 303 292</u>
	<u>2 655 053</u>	<u>3 507 981</u>

12. Злато, инструменти в злато и други благородни метали

	31.XII.2008		31.XII.2007	
	хил. тройунции	хил. лв.	хил. тройунции	хил. лв.
Кюлчета злато в стандартна форма	513	614 769	513	565 609
Депозити в злато в стандартна форма	768	922 046	766	844 872
Злато в друга форма	17	20 036	17	18 526
Други благородни метали	-	2 265	-	3 659
		<u>1 559 116</u>		<u>1 432 666</u>

Златото в стандартна форма включва злато при кореспонденти, по което се начислява лихва от 0.3% до 1.0% годишно. Златото в друга форма включва юбилейни и възпоменателни златни монети на стойност 17 030 хил. лв. В други благородни метали са включени сребърни юбилейни възпоменателни монети на стойност 227 хил. лв. и платинени юбилейни възпоменателни монети на стойност 2038 хил. лв. Депозитите в злато са предоставени на банки, чиито задължения са оценени с една от двете най-високи оценки от две международно признати рейтингови агенции.

13. Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Ценни книжа, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата		
Чуждестранни държавни ценни книжа	20 600 510	18 356 669
	<u>20 600 510</u>	<u>18 356 669</u>

Ценните книжа включват лихвени и сконтови ценни книжа, деноминирани в евро. Купонната лихва по ценните книжа, деноминирани в евро, достига 3.85% през 2008 г. (31 декември 2007 г. – 3.9%).

Стойността на ценните книжа, представени като обезпечение по операции с фючърси, възлиза на 19 469 хил. лв. към 31 декември 2008 г. (31 декември 2007 г. – 19 606 хил. лв.).

Ценните книжа, емитирани от чуждестранни правителства и други емитенти с кредитен рейтинг, определен най-малко от две от трите рейтингови агенции – *Standard & Poors*, *Fitch Ratings* или съответстващата оценка по *Moody's*, са представени, както следва:

(хил. лв.)

Ценни книжа по кредитен рейтинг на емитента	Кредитен рейтинг на емитента	31.XII.2008	31.XII.2007
		AAA	13 324 715
	AA+	2 365 381	4 860 584
	AA	10 121	1 545 181
	AA-	4 242 979	348 812
	A+	657 314	388 101
		<u>20 600 510</u>	<u>18 356 669</u>

14. Финансови активи на разположение за продажба

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Квота на Република България в МВФ	1 372 575	1 345 663
Инвестиции в международни финансови институции	30 926	27 989
Инвестиции в асоциирани предприятия	20 515	17 934
	<u>1 424 016</u>	<u>1 391 586</u>

Квотата на Република България в МВФ е в размер на 640 200 хил. СПТ. Резервният транш по квотата на Република България в МВФ е в размер на 71 994 хил. лв. МВФ заплаща възнаграждение (лихва) на страните-членки, които имат лихвоносна резервна позиция, като средният лихвен процент е 2.87% на годишна база.

Инвестициите в международните финансови институции включват инвестиции в Банката за международни разплащания (БМР), като 25% от съучастието в капитала на БМР са платени. Текущата стойност на 10 000 хил. акции в СПТ възлиза към 31 декември 2008 г. на 23 950 хил. лв., а към 31 декември 2007 г. – на 22 341 хил. лв. (вж. приложение 28.1).

Невнесенят капитал е с опция за внасяне до три месеца по решение на Борда на управителите на БМР.

Инвестициите в международните финансови институции не надвишават 10% от записания акционерен капитал на съответната институция.

Едновременно с приемането на Република България в Европейския съюз от 1 януари 2007 г. БНБ стана член на ЕСЦБ. В съответствие с действащата нормативна уредба националните банки на страните, които не са въвели еврото, заплащат ефективно 7% от записаното дялово участие. Вноската на БНБ в капитала на ЕСЦБ е 3 561 868.99 евро, или 6966 хил. лв.

Съгласно решение на УС на БНБ банката участва в капитала на новосъздаденото Дружество за касови услуги с парична вноска и непарична вноска на движими вещи, като записа 2500 акции от капитала с номинална стойност 1000 лева всяка.

Банката упражнява значително влияние върху финансовата и оперативната политика на следните асоциирани дружества и капиталовите ѝ инвестиции в местни предприятия могат да бъдат анализирани, както следва:

Наименование на институцията	Участие, %	Основна дейност
<i>Асоциирани предприятия</i>		
Банксервиз АД	35.85	Междубанкови разплащания
БОРИКА АД	36.24	Картови разплащания
Международен банков институт ООД	42.31	Финансово обучение и научни изследвания
Централен депозитар АД	20.00	Депозитар на корпоративни ценни книжа
Дружество за касови услуги АД	25.00	Обработка на ценни пратки от БНБ и банките на български банкноти и монети

15. Материални активи

(хил. лв.)

	Земя и сгради	Машини и оборудване	Информационно оборудване	Офис оборудване	Друго оборудване (вкл. транспортни средства)	Разходи за придобиване на материални активи	Общо
Към 1 януари 2008 г.	122 463	68 455	17 226	4 877	5 051	4 163	222 235
Влезли	215	7 467	111	113	239	25 814	33 959
Излезли	(12 080)	(92)	(510)	(63)	(74)	-	(12 819)
Прехвърлени	298	1 160	3 077	210	153	(4 898)	-
Преоценка	36 064	-	-	-	-	21	36 085
Към 31 декември 2008 г.	146 960	76 990	19 904	5 137	5 369	25 100	279 460
Амортизация и загуби от обезценка							
Към 1 януари 2008 г.	(15 888)	(37 889)	(11 038)	(2 652)	(3 338)	-	(70 805)
Начисления за периода	(3 280)	(5 964)	(3 391)	(448)	(526)	-	(13 609)
На излезлите	1	355	229	62	75	-	722
Преоценка	12 059	-	-	-	-	-	12 059
Към 31 декември 2008 г.	(7 108)	(43 498)	(14 200)	(3 038)	(3 789)	-	(71 633)
Балансова стойност към 31 декември 2008 г.	139 852	33 492	5 704	2 099	1 580	25 100	207 827
Балансова стойност към 31 декември 2007 г.	106 575	30 566	6 188	2 225	1 713	4 163	151 430

При преоценката на дълготрайни материални активи банката отписва натрупаната амортизация за сметка на brutната балансова стойност на активите, като нетната им стойност се преизчислява спрямо преоценената им стойност.

16. Нематериални активи

(хил. лв.)

	Софтуер	Други нематериални активи	Разходи за придобиване на нематериални активи	Общо
Към 1 януари 2008 г.	19 854	44	4 253	24 151
Влезли	4	1	7 747	7 752
Излезли	(84)	-	(32)	(116)
Прехвърлени	11 659	-	(11 659)	-
Към 31 декември 2008 г.	31 433	45	309	31 787
Амортизация и загуби от обезценка				
Към 1 януари 2008 г.	(9 181)	(35)	-	(9 216)
Начисления за периода	(7 382)	(3)	-	(7 385)
На излезлите	84	-	-	84
Към 31 декември 2008 г.	(16 479)	(38)	-	(16 517)
Балансова стойност към 31 декември 2008 г.	14 954	7	309	15 270
Балансова стойност към 31 декември 2007 г.	10 673	9	4 253	14 935

В софтуера към 31 декември 2008 г. са включени закупени за БНБ лицензи на стойност 10 936 хил. лв. (31 декември 2007 г. – 9923 хил. лв.), програмни продукти на стойност 19 916 хил. лв. (31 декември 2007 г. – 9353 хил. лв.).

17. Други активи

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Вземания на дъщерни предприятия от местни банки	27 332	28 488
Възпоменателни монети за продажба	264	467
Материални запаси	14 209	8 543
Вземания от гоставчици	6 935	3 699
Разходи за бъдещи периоди	1 449	1 244
Други вземания	1 282	3 918
	<u>51 471</u>	<u>46 359</u>

18. Банкноти и монети в обращение

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Банкноти в обращение	9 032 131	8 284 832
Монети в обращение	147 283	126 035
	<u>9 179 414</u>	<u>8 410 867</u>

19. Задължения към банки и други финансови институции

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Депозити на виждане от банки и други финансови институции – в левове	2 625 265	2 117 513
– в чуждестранна валута	2 381 221	3 666 025
	<u>5 006 486</u>	<u>5 783 538</u>

Банката не начислява лихви върху депозитите на виждане от банки и други финансови институции. Сумата на депозитите на виждане включва 5003 млн. лв., представляващи задължителните резерви, които банките са длъжни да поддържат по сметки в БНБ (31 декември 2007 г. – 5295 млн. лв.).

20. Задължения към държавни институции и други задължения

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Разплащателни сметки:		
– в левове	533 793	1 038 243
– в чуждестранна валута	419 036	846 282
Срочни депозитни сметки:		
– в левове	5 099 000	3 520 929
– в чуждестранна валута	1 435 858	1 348 368
	<u>7 487 687</u>	<u>6 753 822</u>

Депозитите и разплащателните сметки на правителството в банката включват средства, държани от името на бюджетни и други правителствени организации. Банката не начислява лихви върху разплащателните сметки. Депозитите на правителството в щатски долари се олихвяват с лихвен процент между 0% и 1.58%. Депозитите на правителството в евро и в левове се олихвяват с лихвен процент между 1.23% и 4.08%.

21. Задължения за участие в международни финансови институции

Задълженията към МВФ по квотата за участие на Република България към 31 декември 2008 г. възлизат на 1 236 559 хил. лв. – 605 072 хил. СПТ (31 декември 2007 г. – 1 270 866 хил. лв. – 605 276 хил. СПТ).

Задълженията към МВФ са деноминирани в СПТ. Задълженията, свързани с квотата на България в МВФ, са безлихвени и нямат определен падеж. В това приложение е включена сметка № 1 на МВФ в левове за административни разходи в размер на 3336 хил. лв. (31 декември 2007 г. – 3554 хил. лв.).

22. Други пасиви

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Средства на Европейската комисия	97 403	32 914
Задължения по заплати и социално осигуряване	2 153	1 720
Приходи за бъдещи периоди	1 806	1 765
Други пасиви	8 401	9 351
	<u>109 763</u>	<u>45 750</u>

От 1 януари 2007 г. България, като държава – членка на Европейския съюз, участва във финансирането на бюджета на ЕС. На основание чл. 9 от Регламент (ЕО, Евратом) № 1150/2000 на Съвета банката е открила сметки в левове и в евро за средствата на Европейската комисия. Платежните инструкции за операциите по тези сметки се дават от оторизирани лица на Европейската комисия.

23. Капитал и резерви

Капиталът на банката е определен със ЗБНБ и е в размер на 20 000 хил. лв.

Резервите от преценка на немонетарни активи и възпоменателни монети включват нетното изменение в справедливата стойност на определени групи дълготрайни материални активи, капиталови инвестиции и възпоменателни монети.

Съгласно ЗБНБ нереализираните печалби/загуби, възникнали от преценка на активи и пасиви, деноминирани в чуждестранна валута или злато, са прехвърлени в специална резервна сметка. Специалните резерви включват преценки на монетарните активи.

Другите резерви включват 25% от годишното превъшение на приходите над разходите и резерви, създадени по решение на Управителния съвет на банката. По силата на чл. 8, ал. 3 от ЗБНБ към 31 декември 2008 г. УС на БНБ задели 119 млн. лв. във фонд със специално предназначение „Допълнителни резерви за загуби от преоценки“.

Разпределението на печалбата за 2008 г. съгласно оповестената в прил. 5 (з) политика е, както следва:

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Печалба за периода	1 013 377	693 880
Разпределение в специален резерв:		
Нереализирана (печалба) от преоценка на злато	(122 434)	(205 564)
Нереализирана (печалба) от преоценка на финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	(191 807)	(37 116)
Нереализирана (печалба)/загуба от преоценка на чуждестранна валута	(2 169)	3 734
Други нереализирани (печалби)/загуби	3 402	(70)
Резултат след разпределение в специален резерв, в т.ч.:	700 369	454 864
<i>Разпределение в други резерви и малцинствено участие</i>	<i>180 414</i>	<i>117 230</i>
<i>Разпределение във фонд със специално предназначение</i>	<i>119 000</i>	<i>87 000</i>
<i>Предвидена вноска в държавния бюджет</i>	<i>400 955</i>	<i>250 634</i>

24. Малцинствено участие

„Печатница на БНБ“ АД е акционерно дружество с двама акционери – БНБ и държавата чрез министъра на финансите. Българската народна банка притежава 95.6% от капитала на дружеството. През 2005 г. държавата чрез министъра на финансите придобива 4.4% от капитала на дружеството – 3093 броя акции с номинална стойност 1000 лв. Всяка.

25. Парични задължения и брутни международни валутни резерви

(хил. лв.)

	31.XII.2008	31.XII.2007
Брутни международни валутни резерви		
Парични средства и предоставени депозити в чуждестранна валута	2 655 053	3 507 981
Монетарно злато и други инструменти в злато	1 536 814	1 410 480
Инвестиции в ценни книжа	20 600 510	18 356 669
Капиталови инвестиции и квота в МВФ	71 994	70 023
	<u>24 864 371</u>	<u>23 345 153</u>
Парични задължения		
Банкноти и монети в обращение	9 179 414	8 410 867
Задължения към банки и други финансови институции	5 006 376	5 783 339
Задължения към държавни институции	7 294 721	6 446 827
Други задължения	290 479	340 108
	<u>21 770 990</u>	<u>20 981 141</u>
Превъшение на брутните международни валутни резерви над паричните задължения	<u>3 093 381</u>	<u>2 364 012</u>

Вземанията по лихви и задълженията по начислени лихви се отнасят към съответните активи и пасиви.

Монетарното злато и другите инструменти в злато се преоценяват ежедневно на база фиксинга в евро на Лондонския пазар на благородни метали.

26. Сделки със свързани лица

Правителство на Република България

Международен валутен фонд

Всички заеми, отпуснати от МВФ на правителството на Република България и на банката, се получават чрез БНБ. На правителствените кредити от МВФ съответства вземане на банката от правителството в същия размер. С цел елиминирание колебанията на валутните курсове вземанията от правителството са геноминирани също в СПТ.

Лихвите по тези заеми се плащат от правителството. Следователно не се начисляват лихви по вземанията от правителството и не се включват разходи за лихви за частта на правителството от заемите, предоставени от МВФ.

Квотата на Република България в МВФ е обезпечена със записи на заповед, подписани от банката и правителството (вж. приложение 21).

Банкови сметки на правителството

Бюджетните правителствени организации имат разплащателни сметки и срочни депозити в банката (вж. приложение 20).

Дейности по агентските функции

В съответствие със ЗБНБ и при условия, договорени с министъра на финансите, банката действа като агент по сържавни дългове или по дългове, гарантирани от сържавата. В тази си роля тя изпълнява депозитарни и агентски функции, свързани с администриране и управление на издадените от Министерството на финансите сържавни ценни книжа. Банката получава комисиони, свързани с изпълнението на тези функции. Тези сържавни ценни книжа не са активи или пасиви за банката и не са отразени в консолидирания ѝ баланс. Банката не е изложена на кредитен риск по отношение на сържавните ценни книжа, тъй като не ги гарантира. Номиналната стойност на сържавните ценни книжа, сържани от банката като депозитар, към 31 декември 2008 г. са в размер на 3064 млн. лв. (31 декември 2007 г. – 3190 млн. лв.).

27. Дъщерни гружества

(%)

Дял в акционерния капитал	31.XII.2008	31.XII.2007
Монетен двор ЕООД	100	100
Печатница на БНБ АД (виж приложение 24)	95.6	95.6

За отчетния период нетният приход от дъщерни предприятия включва нетна печалба в размер на 986 хил. лв. от „Монетен двор“ ЕООД (31 декември 2007 г. – 1000 хил. лв.) и 3529 хил. лв. от „Печатница на БНБ“ АД (31 декември 2007 г. – 3252 хил. лв.).

28. Поети ангажименти и потенциални задължения

1) Участие в Банката за международни разплащания

Банката притежава 8000 акции от капитала на Банката за международни разплащания, всяка възлизаща на стойност 5000 СПТ. От съчастието в капитала на БМР 25% са платени. Невнесенят капитал е с опция за внасяне до три месеца след решение на Борда на управителите на БМР. Потенциалното задължение на банката към 31 декември 2008 г. е 64 422 хил. лв. (31 декември 2007 г. – 63 039 хил. лв.).

2) Квота в МВФ

Квотата в МВФ е обезпечена със записи на заповед, подписани съвместно от банката и правителството на Република България, на стойност 1 236 559 хил. лв.

3) Капиталови ангажименти

Към 31 декември 2008 г. банката има поети ангажименти за 25 702 хил. лв. за придобиване на дълготрайни активи (31 декември 2007 г. – 27 924 хил. лв.).

4) Други ангажименти и поети задължения

Банката няма издадени други гаранции, акредитиви или поети ангажименти за закупуването или продажбата на злато, други благородни метали или чуждестранна валута.

29. Събития, настъпили след датата на баланса

Няма събития, възникнали след датата на баланса, които да изискват допълнително оповестяване или корекции във финансовите отчети на банката.

30. Приложими стандарти

МСФО 1	Прилагане за първи път на Международните стандарти за финансова отчетност
МСФО 2	Плащане на базата на акции
МСФО 3	Бизнес комбинации
МСФО 4	Застрахователни договори
МСФО 5	Нетекучи активи, държани за продажба, и преустановени дейности
МСФО 6	Проучване и оценка на минерални ресурси
МСФО 7	Финансови инструменти: Оповестяване
МСС 1	Представяне на финансови отчети
МСС 2	Материални запаси
МСС 7	Отчети за паричните потоци
МСС 8	Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки
МСС 10	Събития след датата на баланса
МСС 11	Договори за строителство
МСС 12	Данъци върху дохода
МСС 14	Отчитане по сегменти
МСС 16	Имоти, машини, съоръжения и оборудване
МСС 17	Лизинг
МСС 18	Приходи
МСС 19	Доходи на наети лица
МСС 20	Счетоводно отчитане на правителствени дарения и оповестяване на правителствена помощ
МСС 21	Ефекти от промените в обменните курсове
МСС 23	Разходи по заеми
МСС 24	Оповестяване на свързани лица
МСС 26	Счетоводство и отчитане на планове за пенсионни доходи
МСС 27	Консолидирани и индивидуални финансови отчети
МСС 28	Инвестиции в асоциирани предприятия
МСС 29	Финансово отчитане при свръхинфлационни икономики
МСС 31	Дялове в съвместни предприятия
МСС 32	Финансови инструменти: оповестяване и представяне
МСС 33	Доходи на акция
МСС 34	Междинно финансово отчитане
МСС 36	Обезценка на активи
МСС 37	Провизии, условни пасиви и условни активи
МСС 38	Нематериални активи
МСС 39	Финансови инструменти: признаване и оценяване
МСС 40	Инвестиционни имоти
МСС 41	Земеделие
КРМСФО 1	Промени в съществуващите задължения за извеждане от експлоатация, възстановяване и сходните с тях задължения
КРМСФО 2	Дялове на членове в кооперации и сходни инструменти
КРМСФО 4	Определяне дали дадено споразумение съдържа лизинг
КРМСФО 5	Права на участие във фондове за извеждане от експлоатация и възстановяване на околната среда
КРМСФО 6	Задължения, възникващи от участие в специфичен пазар – отпадно електричество и електронно оборудване

- КРМСФО 7 Прилагане на подхода на преизчисляване на финансовите отчети съгласно МСС 29 „Финансово отчитане при свръхинфлационни икономики“
- КРМСФО 8 Обхват на МСФО 2
- КРМСФО 9 Проценка на внедрени деривативи
- КРМСФО 10 Междинно финансово отчитане и обезценка
- КРМСФО 11 МСФО 2 Операции с акции в рамките на групата и с обратно изкупени собствени акции
- КРМСФО 12 Договори за концесии за обслужване
- КРМСФО 14 Лимит на актив по план за дефинирани доходи, минимални изисквания за финансиране и тяхното взаимодействие
- ПКР 7 Въвеждане на еврото
- ПКР 10 Правителствена помощ – без специална връзка с оперативната дейност
- ПКР 12 Консолидация – предприятия със специално предназначение
- ПКР 13 Съвместно контролирани предприятия – непарични вноски от контролиращите съдружници
- ПКР 15 Оперативен лизинг – стимули
- ПКР 21 Данъци върху дохода – възстановяване на преоценените неамортизуеми активи
- ПКР 25 Данъци върху доходи – промени в данъчния статус на едно предприятие или неговите акционери
- ПКР 27 Оценяване съдържането на операции, включващи правната форма на лизинг
- ПКР 29 Оповестяване – споразумения на концесионна услуга
- ПКР 31 Приход – бартерни сделки, включващи рекламни услуги
- ПКР 32 Нематериални активи – разходи за интернет страници

По-важни решения на Управителния съвет на Българската народна банка

- 24 януари** БНБ пуска в обращение, считано от 21 февруари 2008 г., сребърна възпоменателна монета „130 години от Освобождението на България“ с номинална стойност 10 лева.
- 6 февруари** Одобрява актуализирани прогажни цени на български банкноти и монети, продавани от БНБ на цена, различна от номиналната им стойност.
- 12 февруари** Приема решение, с което от април 2008 г. БНБ преустановява дейностите по обработката на банкноти и монети по обявена стойност в регионалните касови служби на БНБ в градовете Плевен, Пловдив и Варна, като тези дейности се поемат от териториалните поделения на „Дружество за касови услуги“ АД.
- 15 февруари** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 3 от 2005 г. за паричните преводи и платежните системи.*
- 25 март** БНБ пуска в обращение, считано от 21 април 2008 г., сребърна възпоменателна монета „Спортна стрелба“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2008 г.
- 3 април** Приема нова *Наредба № 9 за оценка и класификация на рисковите експозиции на банкните и за установяване на специфични провизии за кредитен риск.*
- Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 8 от 2006 г. за капиталовата адекватност на кредитните институции.*
- Одобрява *Отчет за изпълнението на бюджета на БНБ към 31 декември 2007 г.*
- 23 април** Приема *Отчет на БНБ за 2007 г.*
- БНБ пуска в обращение, считано от 19 май 2008 г., сребърна възпоменателна монета с частично нанесено позлатяване „Свет III“ от серията „Съкровищата на България“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2008 г.
- Приема изменения и допълнения във Вътрешните правила за подбор и работа със стипендианти на БНБ, приети от УС на БНБ на 12 октомври 2006 г.
- 22 май** Приема решение за пускане в експлоатация на системата ОБИС (Основна банкова информационна система), считано от 1 юни 2008 г.
- 5 юни** Приема решение за емитиране на сребърна възпоменателна монета на тема „100 години независимост на България“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2008 г.
- 3 юли** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 3 от 2005 г. за паричните преводи и платежните системи.*
- 17 юли** БНБ пуска в обращение, считано от 15 септември 2008 г., сребърна възпоменателна монета „100 години независимост на България“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2008 г.
- Приема *Програма за отсичане на възпоменателни монети и отпечатване на възпоменателни банкноти за 2009 г.*

- 18 септември** Одобрява *Отчет за изпълнението на бюджета на БНБ към 30 юни 2008 г.*
- БНБ пуска в обращение, считано от 27 октомври 2008 г., сребърна възпоменателна трикомпонентна монета „Николай Гяуров“ от серията „Именити български гласове“ с номинална стойност 10 лева, емисия 2008 г.
- 7 октомври** Приема *Отчет на БНБ за януари – юни 2008 г.*
- Издава лицензи за извършване на дейности по налични парични преводи на:
„Банксервиз“ АД, София;
„Чейндж център България“ ЕООД, София;
„Койнстар Мъни Трансфър (България)“ ЕООД, Варна;
„М Секюрг“ ООД, София;
„Мастер Енвиос България“ ЕООД, София; и
„МъниГрам Пеймънт Систъмс България“ ЕООД, София.
- Приема за информация заявление от „Western Union International Bank“ GmbH (WUIB), Австрия, за вписване на агентите на „Western Union International Bank“ GmbH (WUIB), Виена, Австрия, в регистъра по чл. 26а, ал. 6 от ЗППЕПИПС.
- 21 октомври** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 21 от 1998 г. за задължителните резерви, които банките поддържат при БНБ.*
- По повод 130 години от създаването на БНБ учредява пет стипендии за студенти и докторанти за 2009 г.
- 6 ноември** Приема *Бюджет на БНБ за 2009 г.*
- БНБ пуска в обращение като законно платежно средство, считано от 8 декември 2008 г., банкнота от 10 лева, емисия 2008 г. Банкнотите от 10 лева, емисия 1999 г., продължават да бъдат в обращение едновременно с купюрите от 10 лева, емисия 2008 г.
- БНБ пуска в обращение, считано от 15 декември 2008 г., златна възпоменателна монета „Св. цар Борис I Покръстител“ с номинална стойност 20 лева, емисия 2008 г.
- 27 ноември** Приема *Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 21 от 1998 г. за задължителните минимални резерви, които банките поддържат при БНБ.*
- 19 декември** След приключване на конкурса, обявен по повод 130-годишнината от създаването на БНБ, присъжда за 2009 г. четири стипендии на български студенти.